

OKTATÁSI
HIVATAL

NAT
2020

Čítanka

pre 8. ročník

8

Marianna Bajczzerová
Mária Hanková
Erika Lázár

*Marianna Bajczerová –
Mária Hanková – Erika Lázár*

Čítanka

pre 8. ročník základných škôl

OKTATÁSI HIVATAL

Publikácia bola schválená ako učebnica na základe rozhodnutia
zo dňa 16.6.2021 pod č. TKV/327-11/2021.

Odborní experti ŠÚ:

Margit Zatykó
Varga István

Recenzentka:

Mónika Peller

Jazyková lektorka:

Edita Prihodoová

Obal:

shutterstock.hu

Fotografie:

Imrich Fuhl, Archív Divadelného ústavu, Západoslovenské múzeum v Trnave

Zodpovedný redaktor:

Róbert Kiss Szemán

A tankönyv a 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók részét képező A szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei, azon belül A szlovák nyelv és irodalom (anyanyelvű és kétnyelvű) 5-8. évfolyam c. dokumentum alapján készült.

© Oktatási Hivatal, Marianna Bajczzerová, Mária Hanková, Erika Lázár 2022

ISBN 978-963-436-369-9

Ez a tankönyv a Széchenyi 2020 Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program EFOP-3.2.2-VEKOP-15-2016-00001. számú, „A köznevelés tartalmi szabályozóinak megfelelő tankönyvek, taneszközök fejlesztése és digitális tartalomfejlesztés” című projektje keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Úvod

Milí žiaci!

V siedmej triede ste sa oboznámili s poetickými aj prozaickými dielami klasickej slovenskej literatúry, ktoré rozširovali vaše doterajšie vedomosti. Okrem toho ste sa stretli s dielami, ktorých postavy prežívali také životné situácie, s akými sa môžete stretávať aj vy vo svojom každodennom živote. Dúfame, že sme vás pri ich čítaní obohatili novými poznatkami a zážitkami.

V tomto roku vás voláme na ďalšiu spoločnú cestu po zákutiach slovenskej literatúry. V prvej časti učebnice nájdete ukážky lyrických diel, v ktorých sa oboznámite s najčastejšími motívmi a znakmi slovenskej lyriky.

Epické diela vás zavedú do rôznych kútov nášho sveta, kde vás čakajú nové príbehy. Mnoho zaujímavostí vás tiež čaká v kapitole o dráme, spoznáte niekoľko príbehov s napínavými zápletkami a s prekvapujúcimi závermi.

Ako napísala spisovateľka Mary Roe: „Literatúra poskytuje nekonečný priestor pre tvorivosť a dáva voľnosť duši.“

Prajeme vám, aby ste pri čítaní strávili nielen mnoho pekných chvíľ, ale získali aj veľa nových vedomostí a radostí!

Autorky

OBSAH

ÚVOD	3
I. LYRIKA	8
Imrich Fuhl: Poézia	9
INTÍMNA LYRIKA	10
Milan Rúfus: A napokon láska	10
Ján Smrek: Báseň o krásnej matke	11
Ivan Krasko: Vesper dominicae	12
Andrej Sládkovič: Marína	13
Vojtech Mihálik: Starý album	15
Jozef Urban: Voda čo ma drží nad vodou	16
Imrich Fuhl: Láska rozdrobená	17
Ján Smrek: OČI	18
Juraj Dolnozemský: Smerom k slovám	19
Imrich Fuhl: Slová, ktoré bolia	20
Štefan Moravčík: Slovenčina	20
Miroslav Válek: Domov sú ruky, na ktorých smieš plakať	21
Mária Fazekašová: Domov prísť	22
Mária Fazekašová: Vraciame sa	22
Imrich Fuhl: Cestou domov	23
Gregor Papuček: Dedina moja	24
Gregor Papuček: Doma	24
Juraj Dolnozemský: Pozdrav z Komlóša	25
SPOLOČENSKÁ LYRIKA	26
Samo Chalupka: Mor ho!	26
Gregor Papuček: Egománia	28
Imrich Fuhl: Naťahujú sa struny	29
Mária Fazekašová: Sú takí	30
PRÍRODNÁ LYRIKA	31
Maša Haľamová: Vyznanie	31
Ivan Krasko: Šelest hory	32
Kamil Peteraj: Horechronie	33
UMELECKÝ PREKLAD	34
O prekladateľskej činnosti slovenských umelcov slova	34
Petar Milošević: Podzemné mrakodrapy (Földalatti felhőkarcolók)	36
László Nagy: Kto prenesie Lásku (Ki viszi át a Szerelmet)	37

II. EPIKA	38
Okolo Dunaja	39
Janko Kráľ: Kvet	40
Ján Botto: Lucijný stolček	42
LYRICKO-EPICKÁ SKLADBA	44
Pavol Országh Hviezdoslav: Hájnikova žena	44
POVIEDKA	46
Janko Jesenský: Strašidlo	46
Terézia Vansová: Julinkin prvý bál	49
Dušan Dušek: Strýkovia a strýko Albert	51
Viliam Klimáček: Lietajúca večera	53
Marta Hlušiková: Nemáme normálnu rodinu	55
Anna Robertová-Michalová: Astin	57
Mária Hanová: Prichytený	59
Andrej Medvegy: Bolo to veľmi dávno	62
Zoltán Bárkányi-Valkán: Maská	64
Marta Hlušiková: Žiaden káčer navyše	66
Renáta Matúšková: A predsa leziem po stromoch	68
Gabriela Magalová: Srdce šachovej dámy	70
Elena Eleková: Keď budem mať pubertu	72
Kora Kotrová: Život je fér	73
Marcela Jiríčková: Skarabeus	76
Gabriela Futová: Veselé dvojčky	78
Oľga Feldeková: Odkedy sú kalamity?	80
Oľga Feldeková: Dobré skutky	81
NOVELA	83
Božena Slančíková Timrava: Skúsenosť	83
Klára Jarunková: Tulák	85
Vincent Šikula: S Rozarkou	88
ROMÁN	90
Ludo Ondrejov: Zbojnícka mladosť	90
Elena Čepčeková: Serenáda pre Martinu	93
Lucy Maud Montgomeryová: Anna zo Zeleného domu	94
III. DRÁMA	98
Ján Palárik: Dobrodružstvo pri obžinkoch	101
Ján Chalupka: Kocúrkovo	105
Jozef Gregor Tajovský: Ženský zákon	109
Jozef Gregor Tajovský: Ženský zákon (úprava)	111

OBSAH

Milan Ferko: Svadba Svätopluka	118
Svätopluk (filmový scenár)	120
Ľubomír Feldek: Z dreva vyrezané.	121
Peter Karvaš: Polnočná omša	125
Daniela Onodiová: Interpretácia básne a prózy (Pokyny k umeleckému prednesu)	127
IV. ŽIVOTY A OSUDY.....	128
V. POUŽITÁ LITERATÚRA.....	133
FOTOGRAFIE	135

Lyrika

Čo je to báseň? Ako vzniká?
Čo treba k napísaniu dobrej básne alebo textu?
Nech o tom hovoria sami umelci slova.

Tebe, ja, poézia, slúžim rád.
Niet iných božstiev, ktorým by som slúžil.
Slov mnoho je, no daj mi napísať
verš jeden, za ktorým by každý túžil!

(Ján Smrek: Neslýchané)

Príd' báseň
príd' po kolmej rieke svetla
a utop sa s ňou
v mori môjho oka

(Lubomír Feldek: Zaklínadlo)

Schopnosť ukradnúť chvíli to, čo chcela navždy uniesť do zabudnutia. Zastaviť chvíľu, ktorá je krásna. Je to také jednoduché až to bolí. A sieť slov je taká deravá.
(Odpoveď Kamila Peteraja www.osobnosti.sk)

IMRICH FUHL

Poézia

I.

obesená visí v koši
moja posledná
nedokončená báseň
pamäť vyhodila verše
ako nesprávne kódy
v nezmeniteľnom
programe mozgu-počítača
to je poézia

slovo: najmenší (po)tok
do oceánu poézie
veta: rieka ktorá tečie
do strofy bez vypotených rýmov
rytmom amorfnej formy
transfúziou krvavého obsahu
všetko voda vzduch pevnina
to je poézia

paradox starých a nových myšlienok
večná a vecná hra citov
v nereálnej realite spievajúcej duše
sny ktoré nič nezmenia
iba odhalia tajomstvá podstaty
zhustenie celého sveta
v koncentrát pravdy života a krásy
to je poézia

žalostné piesne našich predkov
na plti ktorá ich sem priviezla
cez kozmický priestor a pozemský čas
nepretržitosť žiaľu a radosti
predĺženie nášho robinsonovského bytia
hľadanie seba samého a strateného rodu
život smrť vzkriesenie nedá sa napísať
čím všetkým je p o é z i a

Zapamätajte si:

Lyrika je slovný umelecký druh, ktorý vyjadruje osobné pocity, nálady, myšlienky a zážitky autora. Autor je lyrický subjekt. Báseň je monológ lyrického subjektu.

Pre báseň je charakteristická nedejovosť. Jej čas je nevymedzený, neobmedzený. Básnik na zhustenie myšlienok využíva básnické prostriedky (obrázkové, zvukové, atď.).

Riadok v básni je verš. Verš tvorí rytmický základ básne.

Lyriku rozdeľujeme podľa tematiky nasledovne:

Intímna (osobná) lyrika – vyjadruje pocity, city lyrického subjektu, jeho vnútorný svet. Najčastejšou témou intímnej lyriky je radosť, láska, smútok. V rámci intímnej lyriky rozoznávame rodinnú a ľúbostnú lyriku.

Prírodná lyrika – vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu, ktoré vznikli pod silným vplyvom prírody a prírodných javov. Tento druh lyriky často tematizuje vzťah človeka a prírody.

Spoločenská (občianska, politická) lyrika – vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu vo vzťahu k ľudskej spoločnosti. Spoločenská lyrika často tematizuje národný alebo sociálny útlak, ekonomické problémy, vojnové udalosti atď.).

INTÍMNA LYRIKA

Láska, Bože, láska, kde ťa ľudia berú,
na hore nerastieš, v poli ťa nesejú.

(Ľudová pieseň)

V intímnej lyrike je častým motívom básní láska v rôznych podobách: láska k matke, k dieťaťu, k miloj/milému, k živým tvorom, k materinskému jazyku, k domovine atď.

MILAN RÚFUS **A napokon láska**

Láska k žene, ku dieťaťu, láska k živému
(...) je to dar. Tak zaďakujme mu.
Láska, ktorá plodí i rodí
na krátku púť svetom neznámym.

(Úryvok)

JÁN SMREK

Báseň o krásnej matke

I.

Ján Smrek je jeden z najviac optimistických slovenských autorov, ktorý zastával názor, že poézia má v človeku vyvolávať pocity harmónie, lásky a krásy. Preto je zaradený do básnického smeru, ktorý nazývame vitalizmus. Jeho básne sa vyznačujú hlbokým vyznaním lásky k matke a žene. Smrek ospevuje v tejto básni ich krásu a vznešenosť.

Prekrásna matka!
Hoc sú už jej vlasy
strieborne lesklé,
predsa jej však neubudlo z krásy,
bo svetu dala
krásnu dcéru (...)

Akou je dcéra dnes,
jej matka bola niekedy, (...)

Môž` milovať však v dcére matku
a obom vravieť o šťastí, (...)

Musí sa rieť i smutné to:
nebude matky kedysi!
Však v dcére budú zachované
jej drahocenné obrisy.
Uteká život ako rieka,
z dcéry sa matka stane raz
a po rokoch sa zopakuje
metamorfóza krás.

(Úryvok)

1. Porovnajte matku a dcéru v básni. Akými slovami ich ospevuje autor v básni?
2. Ako by ste to povedali inak?

*predsa jej však neubudlo z krásy
Musí sa rieť i smutné to
Uteká život ako rieka
sa zopakuje metamorfóza krás*

Zapamätajte si:

Vitalizmus je básnický smer, ktorý ospevuje radosť zo života (pochádza z latinského slova: *vita* – život). Vitalista, ako Ján Smrek, je očarený životom a láskou k ženám.

IVAN KRASKO
Vesper dominicae

I.

Vesper dominicae je latinský výraz (vyslovuj: vesper dominice), znamená nedeľný večer. V tejto básni si autor spomína na svoju dedinu a matku. V úvodnej časti básne autor používa kontrast pokojnej dedinky a čiernych hôr. V básni je predstavená matka, ktorá sedí za stolom a spomína si na svoje deti. Pri smutných spomienkach sa jej najprv tísnu slzy do očí, ale potom sa upokojí modlením z Tranoscia.

*Tranoscus – modlitebná kniha slovenských evanjelikov z Békešskej Čaby
 (Múzeum Mihálya Munkácsyho)*

Tam niekde v dialke
 v čierňavých horách
 dedinka biela
 túli sa k zemi
 pokojná, tichá.
 V nej starodávne
 vážneho vzhľadu
 domy si čušia.

Z tých v jednom iste
 ustarostená
 matička moja
 samotná sedí
 pri starom stole. (...)

Tranoscus má
 pootvorený (...).

„Pán Bůh požehnal
 nám syna, kterýž...“ –
 až dobré oči
 slzami skropia
 zažltlé listy...
 Však stará kniha,
 čo rozplakala,
 matičku moju
 utíši zase: (...)

(Úryvok)

Foto: Imrich Fuhl

1. Nájdi maďarský preklad tejto básne na internete
| <http://www.visegradliterature.net>. |
2. Akú náladu vyjadruje báseň?
3. Čo je základný motív básne?
4. Aká je matka? Nájdi v básni výrazy, ktorými ju charakterizuje básnik.
5. Vieš, čo je tzv. *stará kniha*? Čo je to *Tranoscus*? Čo zaznamenávali ľudia do starej knihy?
6. Nájdi v básni personifikácie.

Zopakujte si:

Básnické obrazy sú nepriame, obrazné pomenovania javov.

Metafora vzniká, keď slovom, slovným spojením označujúcim istý jav pomenujeme iný jav na základe podobnosti, napr.: *starostí tiene*.

Personifikácia je druh metafory, kde sa prenášajú ľudské vlastnosti na neživé veci napr.: *tiene sedia, domy čušia*.

ANDREJ SLÁDKOVIČ

Marína

Andrej Sládkovič sa prvý v romantickom duchu osmelil osláviť krásu, lásku a mladosť. Jeho dielo rozpráva o nenaplnenej láske dvoch mladých ľudí, o nesplnených ideáloch a o viere v lepšiu budúcnosť. Marína je Mária Pišlová, múza z Banskej Štiavnice, do ktorej sa básnik hlboko zamiloval, ale ona sa rozhodla vydať za bohatého obchodníka. Básnik predstavuje lásku ako prirodzený, ušľachtilý ľudský cit, ktorý svety stvorí. V 1. slohe ospevuje krásu, vyjadruje túžbu po kráse.

1
Ja sladké túžby, túžby po kráse
spievam peknotou nadšený,
a v tomto duše mojej ohlase
svet môj je celý zavrený;
z výsosti Tatier ona mi svieti,
ona mi z ohňov nebeských letí,
ona mi svety pohýna;
ona mi kýva zo sto životov:
No centrom, živlom, nebom, jednotou
krás mojich moja Marína!

I. Nasledujúca, 41. sloha je jedným z najkrajších vyznaní lásky v slovenskej literatúre. Jej štruktúra je založená na romantickom stupňovaní možností a nemožností lásky lyrického subjektu.

41

Možno mi tvojich úst sa odrieknuť,
 možno mi ruku nedostať,
 možno mi v diaľky žiaľne utieknuť,
 možno mi nemilým ostať,
 možno mi ústam smädcom umierať,
 možno mi žialiť v samote,
 možno mi život v púšťach zavierať,
 možno mi nežiť v živote,
 možno mi seba samého zhubiť: –
 nemožno mi ťa neľúbiť!

Čítajte viac: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/17/Sladkovic_Marina/2#ixzz68wBNLaQD

1. Vymenujte, čo všetko znamená pre básnika Marína a láska k nej.
2. Vysvetlite význam gradácie, opakovania slova „možno“ a záporu „nemožno“ v 41. slohe.
3. Múza – čo znamená toto slovo? V akej súvislosti ho používame v umeleckej tvorbe?
4. Aké ďalšie známe múzy básnikov poznáte v slovenskej a maďarskej literatúre? Vymenujte ich.

VOJTECH MIHÁLIK
Starý album

Ozaj sú všetky mŕtve?
Všetky do jednej?
Aj stará mať?
Už na cimiteri býva. (...)

A ty si lásku poznal?
Ťažká odpoveď. (...)

Viem, ktorú z nich si ľúbil, aj ti poviem hneď.
Ktorú, ty huncút?
Tú, čo skrývaš v stole.

(Úryvok)

I.

1. Vieš čo je to tajomstvo? Ktoré verše hovoria o tajomstve starého otca?
2. Čo je hlavná myšlienka básne?
3. Báseň vyzerá ako rozhovor medzi starým otcom a vnukom. Potvrďte to.
4. Zvykli ste aj vy pozerat' staré fotografie so starými rodičmi? O čom sa vtedy rozprávate?

JOZEF URBAN

Voda čo ma drží nad vodou

I.

Keby bolo niečo čo sa ti dá zniest'
 okrem neba nado mnou a miliónov hviezd,
 tak by som to zniesol vždy znova a rád
 k tvojim nohám dobré veci ako vodopád.
 Keby som mal kráčať sám a zranený,
 šiel by som až tam, kde tvoja duša pramení.
 Keby som ten prameň našiel náhodou
 bola by to voda čo ma drží nad vodou (...)
 (Úryvok)

1. Vypočujte pieseň v podaní popovej skupiny Elán.
<https://www.youtube.com/watch?v=Sp9WsGJPb8U>
2. Aké pocity vyvolali vo vás slová tohoto piesňového textu?
3. Čo určuje zvláštny rytmus piesne?
4. Porozprávajte sa o tom, kto a čo môže držať človeka nad vodou?

Zapamätajte si:

Poppoézia je druh spievanej poézie, ktorá vznikla v druhej polovici 20. storočia tak, že populárni speváci začali zhudobňovať básnické texty. Básnici zasa začali tvoriť básne určené priamo na zhudobnenie. Jozef Urban patrí k tejto skupine básnikov-textárov.

IMRICH FUHL
Láska rozdrobená

I.

láska je jediná
len trochu rozdrobená
rozpadá sa na kúsky
na maličké lásky
musíš ju pozbierať
ako slovíčka básnik
a odovzdať niekomu
kto ti ju aj vráti

neboj sa ja ti dám
svoju kytičku lásky
nie som však záhradník
a nie som hlúpy básnik
ktorý krásne lásky
len napíše a vráti
schovám si ju do srdca
ako verše básnik
budem zlý zlodej
ktorý ju nikdy nevráti

láska je jediná
len trochu rozdrobená

pozbierajme si ju

1. Aká je tá *jediná – trochu rozdrobená* láska v ponímaní básnika? Pozhovárajte sa o tomto obraznom vyjadrovaní.
2. Čo vyjadrujú verše *musíš ju pozbierať / ako slovíčka básnik / a odovzdať niekomu / kto ti ju aj vráti*?
3. Nájdite pravidelnosti, ktoré sa opakujú v básni. Básnik používa viazaný alebo voľný verš?

JÁN SMREK

OČI

I.

Smrekova báseň hovorí o tom, čo všetko zisťujeme očami. Očami sa môžeme dorozumievať nielen s ľuďmi, ale aj so zvieratami. Môžeme vidieť veľa pekného, ba vyjadriť aj city.

Nech nemám nič, ni zem, ni dom,
ďakujem očiam svojim dvom,
že skrze ne mi väčšie statky náležia.

(...)

Všetci sme krásnymi a mocnými,
bo všetci oči máme, všetci my,
a tak i všetci kúzlo v sebe máme,
keď zrakmi vzájomne na sebe spočívame.
Muž muža vidiac, miluje v ňom brata,
a ženu vidiac, v ústrety jej chváta,
a dieťa vidiac, živé dieťaťko,
zrakom ho objíma a je mu presladko.

Ale ja ďakujem i za ten dar,
že oči má i každá nemá tvár,
napríklad pes a kôň a kravka v maštali,
veď ako by nám inak vernosť svoju,
ako by nám ju preukázali?

Psík očami sa s tebou rozpráva,
nimi ťa trpezlivo vyčkáva,
a tak i koník, keď ťa nesie v boje,
v pohľade svojom stráži blaho tvoje.
Že kvety oči majú, známa vec,
nimi sa pole mení na oltár,
na ktorom žiaria ako rady sviec.

(...)

Oj, oči mat', čo mocne vidieť vedia,
a srdce mat', čo navrie ako šiška,
keď sa ho iné oči mäkko dotknú:
tak sa dá o živote písať krásna knižka!

(Úryvok)

I.

1. Súhlasíte s básnikom, že *všetci kúzlo v sebe máme*?
2. Čo môžeme vnímať očami? Aký je život bez zraku?
3. Aj z tejto básne žiari vitalizmus. Dokážte to.

JURAJ DOLNOZEMSKÝ
Smerom k slovám

Za srdcami vašimi idem,
moje milé, staré matky.
Za vami stále vyzerám,
vy známe a neznáme babky.

Slová naše, vy dar živý,
vy dar drahý,
do vás sa odievajú
naše snahy!

Kráčam smerom k slovám
po našej slovenskej ceste.
Vy jemné hlasy dávnych čias,
nuž, len ma neste!

Krajanía, volám vás
k slovami prikrýtemu stolu.
K obedu zoberme si každý
košeľu čistú, novú.

1. Táto báseň sa nachádza v prvej zbierke autora. Vyšla v roku 1988 pod názvom *Večerný dážď*. Informujte sa, koľko básnických zbierok vydal zatiaľ Juraj Dolnozemský.
2. Čo je hlavným motívom básne? Čo ňou ospevuje autor?

IMRICH FUHL
Slová, ktoré bolia

I.

pozrime sa do zrkadla času
privykajme na boľavú stratu
ešte sme a predsa nie sme to my
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

zaslepovaním nám ukradli niť
učili nás nevlastný život žiť
ľahostajne nás hltá labyrint
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

minulosť plače o pomoc volá
srdce zranené duša je chorá
stráca sa zmysel vykrvávajúca žiaľ
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

keď nás len ticho spája s predkami
a hluché mlčanie je pred nami
prečo si chceme vlastnú smrť prežiť
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

1. Vyhľadajte, čo nás podľa básnika v živote ohrozuje.
2. Ako by ste mohli vysvetliť/doplniť pomocou uvedených otázok v zátvorkách nasledujúce slovné spojenia?
boľavá strata (Strata čoho?)
minulosť plače (Prečo?)
duša je chorá (Prečo?)
zaslepovaním nám ukradli niť (Niť k čomu?)
3. Aké obavy vyjadruje básnik v tomto diele? Je to podľa vás reálne ohrozenie?

ŠTEFAN MORAVČÍK
Slovenčina

Slovenčina, kto ti dal
toľko nežných krás,
že vždy ako potôčik
zažblnkoješ v nás?

Slovenčina najdrahšia,
ty si poklad náš,
to preto, že mamkino
srdce v sebe máš.

1. Táto báseň je mottom súťaže *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko?* Nájdite informácie o tejto súťaži. Ako sa môžete zapojiť do súťaže vy?
2. Skúste napísať svoje myšlienky do zošita, čo znamená pre vás slovenčina.

MIROSLAV VÁLEK

Domov sú ruky, na ktorých smieš plakať

(...) Domov je chladná voda v zarosenom džbáne.
Domov sú ruky, položené na stole,
v nedeľnom tichu, po práci,
prázdne a čakajúce,
rozhodujúce,
jediné, ktoré vytvárajú dejiny.
Domov sú ruky, na ktorých smieš plakať.
Skryjú tvoju tvár, vlhkú od potu a od slz.
Môžu pritúliť zachrániť a zohriať.
Ale aj priložiť prsty na hrdlo a stisnúť. (...)
(Úryvok)

I.

1. Čo symbolizujú ruky v tejto básni?
2. Vyhľadajte v básni, čo všetko robia tieto ruky.

MÁRIA FAZEKAŠOVÁ

Domov prísť

Bez konkrétneho cieľa
domov prísť

trocha postáť vo dverách
spomenúť si na toho
a na tú...
vdýchnuť sladkastú
vôňu starých vecí
príjemne
Po chvíli začína byť
cudzo
izba sa zmenší
okolo tiež
i spomienka
zabudnutá za sklom
medzi pohármi

MÁRIA FAZEKAŠOVÁ

Vraciame sa

Prichádzame
tam,
kde dedovia
dúfali život
a svoj sen.

Pradedovia
odišli odtiaľ,
kde sme žili
naše sny a
dúfali.

Kde sa vracajú
synovia,
vnuci a pravnuci,
potomkovia
života a snov?

1. Autorka píše o návrate do rodičovského domu. Opýtajte sa svojich rodičov, starých rodičov, aké zážitky majú zo svojho domu, kde vyrastali. Najzaujímavejší zážitok napíšte do zošita.
2. V básni *Vraciame sa* sa vyskytujú viacerí členovia rodiny. Pátrajte, hľadajte! Pripravte svoj rodostrom.

IMRICH FUHL
Cestou domov

I.

miešali sa mi v hlave myšlienky
bol to veľký zápas
mne však bolo jedno
ktorá zvíťazí

každý deň je jedna smrť
a jedno vzkriesenie
každé ráno budí slnečnou odhodlanosťou
že si dám do poriadku tento neporiadny
skoro devätnásťročný život

to sa mi ešte nikdy nepodarilo
konečne som však našiel šťastie
šťastie v nešťastí
lásku v neláske
lásku v nenávisti

uver mi
všetko je v poriadku
natolko
že už ani básne nepíšem
načo sa trápiť nad otáznikmi a
výkričníkmi frázovitého života
som rád
že žijem
nechcem nechať za sebou nijaké stopy
a predsa sa nemôžem stratiť v cudzích stopách

cestou domov
keď
sa mi miešali v hlave myšlienky
– moje malicherné starosti –
stretol som dejiny
predstavili sa mi
a ja som ich ani nepozdravil

1. Koľko rokov mal básnik, keď napísal túto báseň?
2. O čom rozmýšľate cestou zo školy domov? Napíšte krátky sloh do zošita.

GREGOR PAPUČEK

Dedina moja

I.

Chodím pod Pilíš pokoj duše hľadať,
túlam sa zavše v tieňoch cintorína.
Vidím, ako do čiernej zeme padá
môj rod, ako ho osud povytína.

Na hroboch sedí Zloboh sebeckosti,
v mramore, v zlate stelesnená pýcha,
kým pod ním práchnivejú slabé kosti
a zmrzačený duch už sotva dýcha.

Dedina moja, moja jediná!
Kde sa ti stráca hrdá patina,
tak primeraná pilíšskemu kraju?

Poobzeraj sa po okolí, vidíš,
aký je silný tvoj erb, ten tvoj Pilíš?
A ľudia tvoji – dvakrát umierajú!

Doma

Po ľavej ruke sníva starý dom,
pokrovec tieňa pod stromom,
žblnkotom spieva voda z prameňa,
slnko mi farbí tvár i ramená.

Štebocú múdre vtáky v chotári,
vetrik ma jemne hladká po tvári.
Či je to len snom prilákaný raj?
Je to môj rodný podpilíšsky kraj.

1. Gregor Papuček ospevuje svoj rodný Pilíš. Viete krátko zhrnúť, prečo máte radi svoju osadu, svoj región?
2. *Chodím pod Pilíš pokoj duše hľadať* – píše autor. Kde máte vy miesto, kde nájdete pokoj duše? Prečo vás to miesto upokojuje?

JURAJ DOLNOZEMSKÝ
Pozdrav z Komlóša

Zdravíme vás
s otvorenými srdcami
a horlivou láskou!
So spomienkou
priniesli sme vám
tú dávnu známu vernosť,
úctu, úspechy
a boľavú stratu!
Núkame každému
priateľovi a záujemcovi

aj tú stotvárnú
minulosť našu!
Ľudia v nás vždycky
pevne verili.
My od začiatkov
osudmi sme si
písali dejiny,
ktoré pokolenia priamo
z pracovitých rúk
jeden od druhého

zdedili!
Áno, uprostred mesta
ešte stojí
prastará veža
spolu s kostolom,
ktorá vábi, volá
a ďalej ukazuje smer!
Poúča a podúča,
smrteľný ty len,
čistým snahám ver!

I.

Evanjelický kostol v Slovenskom Komlóši

1. Odpovedzte na základe básne na nasledujúce otázky.
Ako zdravia návštevníka mesta?
Čo priniesli so spomienkou?
Čo núkajú?
Čo zdedili pokolenia jedno od druhého?
Ktorá budova môže byť podľa vás hlavným symbolom mesta?

SPOLOČENSKÁ LYRIKA

I.

Spoločenská (občianska, politická) lyrika – vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu vo vzťahu k ľudskej spoločnosti. Spoločenská lyrika často tematizuje nejaký spoločenský problém, národný alebo sociálny útlak, ekonomické ťažkosti, vojnové udalosti atď.

SAMO CHALUPKA

Mor ho!

Témou tejto lyricko-epickej básne je boj za slobodu národa. Ako to bývalo zaužívané v romantizme, v básni ide o historicky nedokázateľnú udalosť: Slováci posielajú k rímskemu cisárovi odvážnych mladíkov, aby zabránili vpádu rímskej armády do svojej vlasti. Rada starších odkazuje cisárovi, aby neútočil na územie Slovákov. Cisár však odmieta mierovú ponuku a dary. Preto slovenskí junáci zaútočia na Rimanov výkrikom *Mor ho!*

Zleteli orly z Tatry, tiahnu na podolia,
ponad vysoké hory, ponad rovné polia;
preleteli cez Dunaj, cez tú šírú vodu,
sadli tam za pomedzím slovenského rodu.
Duní Dunaj a luna za lunou sa valí:
nad ním svieti pevný hrad na vysokom bralí.
Pod tým hradom Riman-cár zastal si táborom:
belia sa rady šiatrov ďalekým priestorom...

(...)

Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
to je zem naša, daná Slovänom od Boha.
Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlačí,
tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží.
A zem to požehnaná! Chvála Bohu z neba,
máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.
Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom:
Slovän na svojom seje, i žne len na svojom,
cudzie nežiada. Ale keď na naše dvere
zaklope ruka cudzia v úprimnej dôvere:
kto je, ten je; či je on zblíza, či zďaleka:
Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká.
Pravda, bohy vydaná, káže nám Slovänom:
pána mať je neprávosť a väčšia byť pánom.

A človek nad človeka u nás nemá práva:
sväté naše heslo je: Sloboda a sláva! —

Čítajte viac: <https://zlatyfond.sme.sk/autor/47/Samo-Chalupka#ixzz6sVOSQVkJQ>

I.

Pamätná izba Sama Chalupku v Hornej Lehote

1. O čom básnik hovorí v uvedenom verši? Vysvetlite jeho význam vlastnými slovami.
máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba
2. Viete, kto je Slovän?
3. Ako nám básnik predstavuje svoj národ? Ako vítajú Slováci cudzích?
4. Charakterizujte verš básne.
5. Čo znamenala sloboda a sláva v dobe romantizmu? Aký význam nadobudli tieto pojmy dnes?

GREGOR PAPUČEK

Egománia

I.

Okolo mňa
len samé Ja
len ja len Ja
to cudzie Ja
čo nás Slovákov
nepozná
čo tu iného
nepozná
to spupné Ja
to slepé Ja
sť'a na vzduch
na nás pozerá
to hlúpe Ja
to nemehlo
pozerá
cez vás
jak cez sklo
aj keď hľadá
aj vtedy spí
o sebe premieta si sny
a z nás nikoho

nevidí
len Seba
Seba samého
do Seba
Seba zrkadlí
to spurné Ja
to strašné Ja
čo pozná iba
Sebaja
to ja vidieť
len Seba vie
vidieť iných
je neschopné
a potom Mne
a všetko Mne
a všetko Mne
čo treba Mne
to dobre vie
to veľmi-veľmi
dobre vie
to Ja to vie

čo treba Mne
čo iným treba
to už nie
o Sebe vie
o iných nie
aj ľúbiť iba
Seba vie.
Okolo Mňa
len samé Ja
čo nechce teba
nechce mňa
len chrlí Mne
a chrlí Ja
a všetko ľudské
požiera
tá potmehúdka
tá obludná
chorobná
egománia.

1. Nájdite v slovníku cudzích slov, čo znamenajú výrazy *egománia* a *empathia*.
2. Nájdite v slovníku, aké slová sa utvorili zo základneho slova *ego*. Vysvetlite ich významy.
3. Vymenujte, čo robia a čo nerobia sebeckí ľudia podľa básnika?
4. Charakterizujte vlastnými slovami ľudí, ktorí sú egománi.
5. Čo znamená výraz v básni *Sebaja*? Utvorte vety so slovami *ja* a *seba*.

Zapamätajte si:

Úvahová (reflexívna) lyrika vyjadruje úvahu lyrického hrdinu nad istým problémom, javom.

I.

IMRICH FUHL

Natáhujú sa struny

celý deň mi hučí hlava
ako v pokazenom rádiu
tlačia sa myšlienky
do reproduktora
a pritom samota štyroch
stien sa na mňa valí
od rána do slepej noci
sa natáhujú struny
odháňam od seba
malicherné starosti
tlačia sa skvelé myšlienky
zmierňujú a miešajú sa
natáhujú sa struny

napätie vo svete
medzinárodná politika
úsilie program
stanovisko metóda
situácia beseda akcie
rozhovory mier
konferencia neutrón
vojnové výdavky rakety
oficiálna návšteva
diplomatické vzťahy
okupácia vojsko
postoj prípravy boj
boj boj boj atď

kocky najhoršieho
filmu ľudstva
kdečokedy prečoktoaako
hromadia sa otázky
na ktoré len kruté
ticho a steny
mi dávajú nemú odpoveď
natáhujú sa struny
musím sa vyspať
zobudil ma strašný sen
o tom sa mi snívalo
že zrazu
praskli všetky struny

1. Nájdite význam slova *struna*. V akom prenesenom význame používa tu básnik slovo?
2. Vypíšte slovesá z básne a určte, v akom tvare sú. Ako podporuje význam slovíes vyjadrenie základného motívu, nálady básne?
3. Všimnite si podstatné mená v texte. Vymenúva básnik prostredníctvom nich aj súčasné aktuálne problémy? Čím by ste ich doplnili?
4. V básni nájdete slovné spojenia s negatívnym významom ako *malicherné starosti*, *kruté ticho*, *strašný sen*. Nájdite pozitívne slová, slovné spojenia, ktoré naznačujú nádej, východisko.
5. Pokúste sa graficky zobrazit' gradáciu v básni.

MÁRIA FAZEKAŠOVÁ

Sú takí

I.

Sú takí čo môžu
i keď nevedia
Sú takí čo musia
i keď nemôžu
Sú takí čo sa snažia
i keď nemusia
Sú takí čo vedia
ale snahy niet
Našťastie
sú i takí ktorí musia
napriek tomu že nesmú
lebo inak nemôžu

1. Vymenujte, o akých ľuďoch píše autorka básne.
2. Na aké problémy reflektuje báseň?
3. Čo znamená slovo *reflexia*? Nájdite v slovníku cudzích slov.

PRÍRODNÁ LYRIKA

I.

MAŠA HAĽAMOVÁ

Vyznanie

Autorka žila vyše tridsať rokov v hornatých oblastiach Slovenska, takže sa jej láska k prírode často objavuje vo viacerých jej dielach. V tejto básni paralelne píše o prebúdžajúcej sa jarnej prírode a o znovuzrození lásky.

Jar sa prebúdza spod snehu,
v kosodrevine vták.

Komu dám svoju nehu?

(...)

Hory sa váľajú v slnci
a orol kolotá.

Boh varí v ohromnom hrnci

elixír života.

(...)

Za tebou pôjdem ako prv,
zas plachá ako laň.

Mám novou jarou novú krv
a ty máš teplú dlaň. (...)

(Úryvok)

1. Z veršov vyžaruje láska k prírode a k životu. Cítite to aj vy?

2. Ktoré slová potvrdzujú, že autorka obdivuje prírodu?

3. Aký druh rýmu je využitý v uvedenej ukážke?

*Za tebou pôjdem ako prv, / zas plachá ako laň. / Mám novou jarou novú
krv / a ty máš teplú dlaň.*

IVAN KRASKO

Šešest hory

I.

Ivan Krasko je básnik slovenskej moderny, ktorý často spája ľudské pocity s prírodnými obrazmi. Autor v tejto básni vyjadruje smútok a zánik prostredníctvom obrazov jesennej prírody.

Šešest hory zas hovorí
piesňou v moje uši.
Veselého nečuť tónu,
samé žiaľne plačú, stonú:
hora možno tuší,
že ju jeseň skoro vo sen
voženie, ponorí.
Biela breza vše obzrie sa –
lístie preč jej letí.
Na prsiach ho vychovala,
živným mokom napájala,
ako matka deti –
opustená bôľom stená:
dieťatká, vráťte sa!

(Úryvok)

Imrich Fuhl

1. Jeseň je obdobie, v ktorom sa rok blíži ku koncu. Nájdite básnické obrazy, ktoré vyjadrujú pocit zániku, skonu.
2. V ktorých veršoch básnik vyjadruje myšlienku, že čas neprestajne uteká?
3. Aké básnické obrazy využil na zdôraznenie smútku nad zánikom?
4. Aké prírodné javy zosobňuje básnik v týchto veršoch?

Opakujte si:

Prírodná lyrika vyjadruje pocity, city lyrického hrdinu, ktoré vznikli pod silným vplyvom prírody.

KAMIL PETERAJ

Horehronie

Najkrajšie stromy sú na Horehroní,
to tiché bratstvo vraví mi pod'.
Sem sa vždy vrátim,
keď ma niečo zroní.

Vravia to stromy z pliec to zhod'.
Na tráve ležím a snívam,
o čom sama neviem.
V tom vánku, čo ma kolíše (...).
(Úryvok)

I.

1. Vypočujte populárnu pieseň *Horehronie* v podaní známej speváčky Kristíny Polákovej.
2. Už vieme, čo je to poppoézia. Nájdite na internete informácie o tom, aké texty piesní napísal Kamil Peteraj a kto ich spieval.
3. Analyzujte text uvedenej populárnej piesne. Aké city vyjadruje v nej básnik-textár?
4. Vyhľadajte v knižnici zbierku Kamila Peteraja *Lipohrádok*. Táto kniha je jedinečná v slovenskej poézii, pretože približuje svet bylín, kvetov a chrobákov.

Opakujte si:

Poppoézia je súčasťou slovenskej literatúry od 60-tych rokov 20. storočia. Prvé texty sa písali pre bigbeatové skupiny, dnes označované ako rockové.

UMELECKÝ PREKLAD

O prekladateľskej činnosti slovenských umelcov slova

nad ním oblaky prastarých túžob
chceli aby spájal ďaleké brehy spolupatričnosti
nad širokou riekou rútiacou sa
do nenávratna večného času

(Imrich Fuhl: Most)

Most Márie Valérie, Ostrihom-Štúrovo

Spoznávať kultúru inojazyčných národov môžeme formou osvojenia si jazyka, alebo pomocou „tlmočníkov“ literatúry. Takých tlmočníkov, ktorí sprostredkujú literárne hodnoty danej literatúry na umeleckej úrovni. Maďarská aj slovenská literatúra má veľa takýchto prekladateľov. „Do roku 1918 slovenská inteligencia chodila do maďarských škôl, teda sme boli doma v maďarskom jazyku a literatúre“ – písal o kultúrnej situácii Uhorska E. B. Lukáč, slovenský básnik a prekladateľ maďarskej literatúry. Bilingvizmus a kultúrna dvojdomovosť v prípade tejto slovenskej inteligencie znamenalo, že sa jej predstavitelia stali znalcami, prípadne tlmočníkmi maďarskej literatúry. Tvorili však po slovensky.

Najznámejšími prekladateľmi maďarskej literatúry boli slovenskí básnici: Hviezdoslav, Smrek, Lukáč a Kondrót. Pavol Országh Hviezdoslav prekladal Aranyove básne a Madáčovu *Tragédiu človeka*. Jánovi Smrekovi môžeme ďakovať preklady z básnickej tvorby Petőfiho, Adyho a Attilu Józsefa. Emil Boleslav Lukáč sa venoval prekladu dielam básnikov okolo časopisu *Nyugat*, ktoré vydal v zbierke *Spoved' Dunaja*. Vojtech Kondrót prekladal súčasných maďarských básnikov. Okrem antológií a zbierok vyšli aj preklady samostatných prác najmä klasikov. Petőfiho *János vitéz* preložil Ivan Mojík, Madáchovu *Tragédiu človeka* okrem Hviezdoslava preložil aj Valentín Beniak, aj Ctibor Štítnický.

I.

Maďarskými sprostredkovateľmi slovenskej literatúry sú významné osobnosti maďarskej literatúry ako Dezső Monoszló, László Kardos alebo Géza Hegedűs. Veľké osobnosti obidvoch literatúr boli a sú spájajúcimi mostami medzi slovenskou i maďarskou literatúrou. Národnostná literatúra spĺňa špeciálnu úlohu – je mostom medzi kultúrami.

Dvojazyčnosť v slovenskej literatúre v Maďarsku

Slovenskí spisovatelia v Maďarsku, okrem písania v materčine, tvoria aj po maďarsky a zároveň prekladajú z oboch literatúr. O bilingvizme a bikultúre slovenských literátov v Maďarsku sa vyslovil básnik Alexander Kormoš, že „nie je formou asimilácie. Naopak: osvojenie si reči a kultúry menšiny a väčšiny je jedinou schodnou cestou z hľadiska zachovania národnostného bytia. Znalosť slovenskej reči a kultúry slúži k zachovaniu národnostnej identity, znalosť ma-

d'arskej reči a kultúry slúži k integrácii v rámci väčšinovej spoločnosti a tlmočenie literárnych hodnôt je zase povolané slúžiť špeciálnej úlohe národnosti, jej *funkcii mosta*.“

I.

Slovenský básnik v Maďarsku Gregor Papuček vyslovil názor pri preklade z maďarčiny (.....): „Niet lákavejšieho dobrodružstva pre milovníka poézie a obdivovateľa slovenskej reči, ako preložiť tieto skvosty do slovenčiny. Pretlmočiť ich bez ujmy na ich pôvabe, obraznosti, hybkosti a rytmickosti, aby sa skveli v plnej svojej kráse. Ak pre (autora) písanie týchto básní bolo jazykové cvičenie, ich preklad *do slovenčiny bol pre mňa cvičenie v preklade, vzrušujúca hra s výrazovými prostriedkami*...“

PETAR MILOŠEVIĆ
Podzemné mrakodrapy
(Földalatti felhőkarcolók)

Pochovávame na vrchu

Tu na svahu čo sa dvíha
pred nami tam na
náhornej plošine na
ktorú sa štveráme

Prerástli nás
tí ktorí nás opustili
(...)

(Preložil: Imrich Fuhl)

Imrich Fuhl ako prekladateľ tlmočí básnické diela zo slovenského jazyka do maďarčiny, ako aj z maďarského jazyka do slovenčiny. Na básnikove preklady je charakteristické, že smerujú predovšetkým na prenesenie významových a výrazových vlastností básne. Fuhl je autorom zbierky *Čiernobiela mozaika*, ktorá obsahuje nielen pôvodné slovenské a maďarské básne, ale aj preklady. Jeho ďalšia dvojazyčná zbierka (*Vyzliecť slová – Levetkőzni a szavakat*) prezentuje preklady z literatúr stredoeurópskych národov. Predstavuje určitú jednotu a spolupatričnosť ľudí stredoeurópskeho regiónu, príbuznosť ich osudov, záujmov i perspektív.

LÁSZLÓ NAGY
Kto prenesie Lásku
(Ki viszi át a Szerelmet)

I.

(...)

Kto padlým vieram z kliatby, kváru
 postaví skvelú katedrálu?

Keď zamorí ma večný chlad,
 kto bude supy odbíjať!

Kto, v zuboch držiac, mostom dúhy
 prenesie Lásku na breh druhý!

(Preložil: Alexander Kormoš)

Alexander Kormoš sa od začiatkov svojej básnickej tvorby snažil o uskutočnenie symetrického bilingvizmu. Jeho dvojjazyčnosť je prirodzená. Ako dvojjazyčný básnik vedome prijímal aj úlohu sprostredkovania hodnôt medzi maďarskou a slovenskou literatúrou. Jeho dvojjazyčné publikácie sú *Polyfónia* a *Polyfónia II*, ktoré obsahujú slovenské a maďarské pôvodné básne, ako aj preklady z maďarčiny a slovenčiny.

Zapamätajte si:

Literárny fond Slovenska je národnokultúrna verejnoprávna inštitúcia, ktorá podporuje vznik nových diel z oblasti slovesnej, divadelnej, rozhlasovej, televíznej a filmovej kultúry, ako aj preklady slovenských literárnych diel.

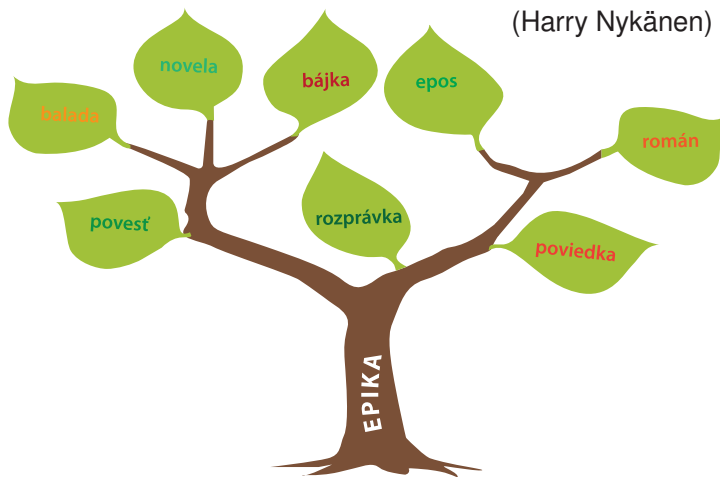

Epika

„Veci majú cenu len vtedy, keď majú príbeh.“

(Harry Nykänen)

EPIKA

Epika je literárny druh, ktorý podáva nejaký príbeh.

Hlavnou témou epického diela je príbeh zo života ľudí.

Príbeh podáva rozprávač. Rozprávanie prebieha väčšinou v minulom čase (ale sú epické diela, ktoré podávajú dej v prítomnom ako aj v budúcom čase).

V epických dielach vystupujú postavy. Postavy, ktoré hrajú dôležitú úlohu v príbehu, nazývame hlavnými postavami. Postavy, ktoré majú menej dôležitú úlohu v príbehu, nazývame vedľajšími postavami.

Epické diela z hľadiska formy môžu mať aj prozaickú (napr. rozprávky, novela), aj básnickú podobu (napr. eposy, balady).

Najznámejšie epické žánre sú: epos, rozprávka, bájka, povest', balada, poviedka, novela, román.

BALADA

Balady majú svoj pôvod v ľudovej slovesnosti. Dej je stručný, pochmúrny a tragický. Vyjadrujú predstavy našich predkov o živote, že po previnení prichádza trest, do osudov ľudí zasahujú nadprirodzené bytosti.

Balady z hľadiska autorstva môžu byť ľudové alebo umelé. Ľudové balady sa šírili ústnym podaním, autora nepoznáme. Pôvodne sa spievali, mali smutnú, pomalú melódiu. Umelé balady majú známych autorov. Tento žáner bol obľúbený v slovenskej literatúre v období romantizmu v 19. storočí. Najznámejší autori balád sú Ján Botto a Janko Kráľ.

Okolo Dunaja (ĽUDOVÁ BALADA)

Ľudová balada *Okolo Dunaja* je zapísaná v zbierke Ľudových balád Slovenské Ľudové balady od neznámeho autora. Nájdeme tu 127 básní. Mnohé z nich sa šírili aj medzi Slovákmi v Maďarsku, ktorí si vytvorili svoje vlastné varianty (obmeny) balád, o čom svedčí kniha Štefana Lamiho *Slovenské Ľudové balady v Maďarsku*.

II.

Okolo Dunaja
chodili šuhajá,
jeden z nich, najkrajší,
padol do Dunaja.
„A to bol môj braček,
ja som sestra jeho,
mala som z troch bratov
toho najkrajšieho.

Išla bych ho hľadať
dolu tým Dunajom,
keby som vedela,
ktorým letel krajom.
Dunaj je hlboký,
naširoko beží,
kto vie, v ktorom plesi
môj dobrý brat leží.

Vždy sme sa tešili,
ako dva holuby,
len raz preč zaletel,
nevrátil sa nikdy!
Dunaju, Dunaju,
ty rieka hltavá,
povedz, koľkos' ľudí
v sebe pochovala?“

1. Nájdite v básni charakteristické znaky balady. Dokážte, že dej je stručný, pochmúrny a tragický.
2. Táto stará balada obsahuje slovné tvary, ktoré sa už v súčasnej slovenčine nepoužívajú, napr. *šuhajá*, *išla bych*, *v ktorom plesi*, *koľko's ľudí pochovala*. Ktorými spisovnými výrazmi by ste ich mohli nahradiť?
3. Aký bol vzťah medzi sestrou a bratom? Vypíšte si do zošita slová, ktorými sestra charakterizuje svojho brata.
4. Máte súrodencov? Diskutujte v triede na témy: vzťahy medzi súrodencami, je dobré byť jedináčikom, najstaršie (najmladšie) dieťa v rodine.
5. Čo viete o rieke Dunaj? Zopakujte si vedomosti zo zemepisu.

JANKO KRÁĽ

Kvet

Kvet je romantická balada, ktorú Janko Kráľ prvýkrát publikoval v roku 1846. Vyjadruje smútok dievčiny, ktorá žiali, plače, lebo ju matka núti vydať sa za starého bohatého vdovca. Je veľmi nešťastná, pretože ho neľúbi.

II.

Presadili kvietok z jari do jeseni,
keby jeseň ako jeseň, ale mráz studený.
Jaj, mamenko moja! Ľahký chodník z domu,
máš ma kedy za vdovca dať, nedaj ma nikomu.
Radšej budem priedom do smrti zmetávať,
ak' za vdovcom z okienečka na čelad' volávať.
Radšej po strniskách pôjdem za húskami,
ako by mala objímať bradáča s fúzami.
Pros, horekuj, žaluj, sypaj hrach do steny –
ach, škoda, Bože, mladosti! Môj venček zelený,
či som ho ukradla, či som ho dostala
na vode Váhu letiaci, keď som šaty prala?
Či na lúke našla, keď som húsky pásala?
Či ste ma za to chovali, aby len tak zhasla?
Skočil pes popod les, zbrechal po dedine –
Kde si, gazda? Otvor vráta veselej družine!
Už družina skáče pred vrátmi ozrutná –
matka dcéry sa spytuje: Čo si taká smutná?
Jaj, mamenka moja! nežiaľ mi mladosti,
ale žiaľ mi, veľiký žiaľ tej vašej starosti.
Nežiaľ mi, že musím zakosíliť môj svet,
ale žiaľ mi, ako na mňa vy budete hľadiať.
Nebolo vám hľadiať na dom vybielený,
ale bolo vám pozeráť na veniec zelený.
Presadili kvietok z jari do jeseni,
keby jeseň ako jeseň, ale mráz studený.
Presadili kvietok zo slnca do tieni,
kvietok s bolesťou pozerá na horu zelenú.
Pozerá, pozerá, ak' schne, tak vyschýna:
Či sa všetko má veseliť, len ja nie jediná!
Neber si na srdce, moja drahá mati,
že ja musím v čiernej zemi za mladi ležati.

Neber si na srdce, nemohlo inak byť,
musela som v mladom veku v čiernej zemičke hniť.
Ty si nie príčina, ty si dobrá bola,
pomysli si, moje srdce: kto lósu odolá!

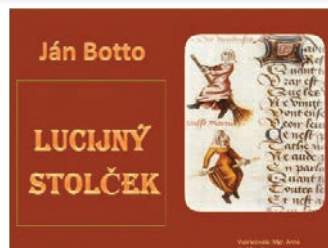
II.

1. V minulosti boli častým dôvodom na sobáš peniaze, majetok, očakávané dedičstvo. Pohládajte v básni slová a slovné spojenia, ktoré dokazujú, že vdovec bol bohatý.
2. *Sypaj hrach do steny* alebo *Akoby hrach na stenu hádzal/sypal* je slovenské porekadlo. Vysvetlite jeho význam. Uveďte príklady na situácie, kedy by ste toto porekadlo mohli povedať.
3. Autor využíva rôzne prírodné symboly, napr. jar, jeseň, mráz, slnko, tieň („do tienu“ – v trenčianskom nárečí – do tieňa), zelená hora, vyschnutý kvietok. Ktoré z nich predstavujú šťastný život dievčaťa za slobodna a ktoré život po svadbe bez lásky?
4. Ako sa skončil príbeh? Nájdite verše, ktoré vyjadrujú tragický osud dievčaťa.
5. Porozmýšľajte nad tým, čo si v živote najviac ceníte, čo považujete za dôležité, čo by ste chceli v živote dosiahnuť a ako si predstavujete svoju budúcnosť. Súhlasíte s názorom, že každý je strojom svojho osudu, alebo s názorom, že človek svojmu osudu neunikne?

JÁN BOTTO Lucijný stolček

Autor sa pri písaní balady Lucijný stolček inšpiroval medzi Slovákmi rozšírenou povestou. Kto malý stolček na sedenie začne večer pred Luciou (13. decembra) robiť a každý deň do Vianoc niečo na ňom aspoň zastrúha, ten na Štedrý večer v kostole všetky strigy z neho uvidí.

Raz, na Štedrý večer, šli sme do kostela.
Susedovie Janko, to bol šelma smelá;
dosť sa napočúval o bosorkách rečí:
a on, vraj, neverí, len keď sa presvedčí.

Dobre, no, Janíček – keď s' taký paholček,
sadniže si, sadni, semká na ten stolček,
sadniže si, sadni, ak máš dobrú paru:
veď ty hneď uvidíš, či ľudia len táru!
„A čo bych nesadol? – čo priam v ňom bude Bes“ –
(to stolček robený od Lucie podnes).
„A čo bych nesadol? – zložte ho len dole,
veď ja vám ukážem hneď straku na kole!
Chachacha, chichichi – kdeže ste, bosorky?!“
Nesmej sa, Janíčko, bude ti smiech horký! –

Na stolček si sadne: – v obe líčka zbl'adne;
pozrie – dobre duša z neho nevypadne.
Čo vidíš, Janíčko? – Jaj, Bože, prebože! –
Schytí sa, chce skočiť – a tu hor' nemôže.
„Ha! krstná, suseda! pusťte ma, jaj, beda!“
Chce ruku zodvihnúť, a tu – sa mu nedá.
Kto je to, čo je to? my nič nevidíme;
tri ráz chce hor' skočiť, tri ráz ho dač' stríme.
A na tom stolčeku ako junec v jarme
borí sa, morí sa – a to všetko darne.

A na tom stolčeku jak s' trepe tak s' trepe:
aha! pekný vtáčik, však si už na lepe! –
Ľudia sa schádzajú, všeličo zháňajú;
jedni sa zaň modlia, druhí zaklínajú.

Tu je kádido i vodička svätá –
ale on len volá: „Rata, ľudia, rata!“
Kadili, kropili dosť na všetky strany,
ale on na stolku ako prikovaný:
„Jaj, hlavička moja – jaj, ručička moja!“
A ľudia jak stĺpy kolo neho stoja.

Smutne organ hučí, smutnejšie ľud spieva
a na tom stolčeku šuhajček omdlieva.
Len kedys' nekedys' smutný spev prebija:
„Rata, ľudia, rata! – jaj, Ježiš Marija!“

Už všetko stíchlo, už pieseň skončená,
scengali a národ padá na kolená.
Začne sa modlitba – aj sa dokonáva –
a Janík na stolci bolestne skonáva;
opúšťa hlavičku, ručičky napína:
niet pre toho raty len u Hospodina.
Nespomôžu kliatby, nespomôžu lieky:
Janík na stolčeku až na večné veky.

Obrázok – stolček – šamlík

II.

1. Charakterizujte Janka. Aké mal vlastnosti?
2. Prerozprávajte stručný dej balady, použite čo najmenší počet viet.
3. Aké nadprirodzené bytosti zasahujú do života ľudí v tejto balade?
4. Vypíšte do zošita slová a slovné spojenia, ktoré dokazujú, že dej balady je pochmúrny.
5. Je záver balady tragický? Čo sa stalo Jankovi?
6. *Od Lucie do Vianoc každá noc má svoju moc.* Nájdite na internete informácie, obrázky a videá o tom, aké zvyky a obrady sú spojené s dňom Lucie a s vianočnými sviatkami. Pripravte pre svojich spolužiakov prezentáciu na počítači alebo s použitím plagátu.

Opakujte si:

**Ľudové balady sa šíria ústnym podaním, autora nepoznáme.
Umelé balady majú známych autorov.**

Lyricko-epická skladba

Lyricko-epická skladba je prechodným žánrom medzi epikou a lyrikou: má dej (epický prvok), ale je napísaná viazanou rečou (vo veršoch) a môžeme v nej nájsť aj iné prvky lyriky ako rýmy, básnické obrazy atď. Lyricko-epická skladba je typický žáner 19. storočia. Má dlhší rozsah, zložitý dej, zobrazuje dlhší časový úsek a vystupuje v ňom veľa postáv, ktoré sa počas deja vyvíjajú. Dej skladby je však často prerušený lyrickými vložkami, ktoré vyjadrujú rôzne nálady, myšlienky autora alebo postáv.

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV Hájnikova žena

Hviezdoslav začal písať Hájnikovu ženu počas pobytu v hájovni na Rovniach. Lyricko-epické dielo sa skladá z pätnástich kapitol. Slovenský hájnik Michal Čajka slúži svojmu zemepánovi Villánimu. Mladý hájnik si vezme za ženu Hanku a mladý pár sa nasťahuje do hájovne. Syn zemepána Artuš Villáni sa trikrát pokúsi zvieť mladú ženu, až posledný jeho pokus vyústi do tragickej sebaobranu vernej hájničky mužovým záražcom. Jej muž, ktorý sa so zlou predtuchou vráti do hájovne, vezme vinu na seba a sám sa ide udať.

„Stoj!“ krikla žena rozzúrená,
„späť! Netkni sa ma, hnusný diable!
Na boha zručím svoju vec,
ty nútiš, bych sa prehrešila!
Vidz!“ z klina schvatla záražec –
„Ak neustaneš, jak som žena,
viac neprekročíš toho prahu,
bezbožník... varuj!“ Postupnutie –
„Ľad! amazonka roztomilá –“
„Hach! – Zbojník! – Tu máš napokon...“
Pán Artuš zručnul, shrčal dute,
zvrávoral – skydol na podlahu –
„Juj!“ – Hanka desnú kvilbu vzniesla,
„krv! – Pomóc! Miško! – On mrie, on –
Môj bože, čo som urobila...!“
a křčovite cez prah sklesla.

Tu Michal – celý uzváraný.
(Pán zmiznul: to ho pokoja
zbavilo, hneď čos' zlého šípil.)

Dorazil hronom príboja.
Za chvíľku obzeral sa v strany,
naslúchal – skoro však sa vtípil
a hutom šibol k chalupe.
Lež už hor' schody – čo tam zrel!?
Na prahu krížom žena zbládlá;
v pitvorci Artuš ustretý,
a v krvi – siný, umretý –
záražec – zrovna vraždu hlása –
Ver' hrozné! Obraz nevidaný!
A všetko k jeho potupe,
nezmazateľná škvrna hany –
I nediv, toho od divadla
že kryhou skrahnul, skamenel.
„Ach, Miško,“ – žena prebrala sa –
„tys to? – Ó, že len teraz, ach –
hl'a, vidíš – to ja vykázala,
ja skántrila ho – hrôza, strach!
Ja, beda mojej sirej hlave –
Ó, že som prv ti zamlčala...“

Vzlykala pritom usedave.
„Šak neľutuj ma, nechcem, nie –
pošliapaj po mne po ohave
za mena tvojho stupenie!
Vedz však: ja vernosť zachovala –
ten nútil... huch!“ – „Cit! Všetko viem,“
dovŕšil súrnym spechom Michal
(zriet' bolo, slobodnejšie dýchal,
i tvárou zvláštny zhral mu svit),
a zdvihnúc Hanku k sebe: „Sem!
sem, ženo moja –“

II.

Čítajte viac: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/18/Hviezdoslav_Hajnikova-zena/11#ixzz6sE6SG7Xd

1. Ktoré postavy lyricko-epickej skladby vystupujú v tomto úryvku?
2. Aké typické znaky epiky nachádzate v tomto úryvku?
3. Aké lyrické a dramatické prvky dokresľujú dej? Vyhl'adajte ich.
4. Diskutujte o rôznych druhoch násilia a pripravte prezentáciu o ich umeleckom zobrazení.
5. Diskutujte o legálnych a nelegálnych možnostiach odporu voči násiliu.
6. Pozrite si na internete televízny film Hájnikova žena z roku 1971 (režisér Jozef Pálka).

POVIEDKA

Poviedka je epický žáner krátkeho rozsahu, má jednoduchý dej, zobrazuje krátky časový úsek, vystupuje v nej málo postáv, ktoré sa počas deja nevyvíjajú, ich vlastnosti sa nemenia. Postava, okolo ktorej sa sústreďuje dej literárneho diela, sa nazýva hlavná postava. Ostatné postavy sú vedľajšie postavy.

II.

JANKO JESENSKÝ

Strašidlo

Poviedka *Strašidlo* vyšla v zbierke poviedok Janka Jesenského *Malomestské rozprávky*. S humorom vykreslil v nich najmä postavy obyvateľov malého mesta. Zažívajú rôzne, pre nich aj nepríjemné príhody, ale všetko sa nakoniec na dobré obráti, presne tak, ako v rozprávke.

Kaplán Červenák v tvrdom klobúku, s veľkým plášťom na pleciah a dáždnikom, vracal sa domov do Rozkaloviec z Búrneho, kam skoro každý deň chodieval k pánu dekanovi Veselému. Farníci síce vraveli, že chodí k nemu kvôli jeho dcére, slečne Anne, lebo aj rozkalovský pán farár má dobré víno, tak ako dekan, aj dobré cigary fajčí, práve tak ako dekan, aj tartlík si rád zahrá, ako Veselý, ale dcéry nemá. Teda len slečna Anička môže byť tým magnetom, ktorý pána kaplána priťahuje. Možno. Pravda je, že sa pán kaplán najradšej prechádza smerom k Búrnemu. Aj to je pravda, že sa tieto prechádzky končievali Búrnym. Starý dekan ho vďačne prijímal a Anička najradšej s ním filozofovala. Filozofovanie pretiahlo sa obyčajne do desiatej večer. O tomto čase chodil pán dekan spať. Rozduril ich aj v najživšej debata.

„Desať hodín,“ prehlásil. „Spať.“

A pán kaplán len po tomto odchádzal.

Dnes nebol doma. Šiel k rozkalovskému farárovi, šéfovi Červenákovmu, v akejsi cirkevnej záležitosti. Nevracal sa a mladí zabrdli vo filozofii. Sedeli po prvý raz v záhradke a pán kaplán bol neobyčajne citlivý.

„Veru, slečna Anička,“ hovoril, „život je večný. Neprestane pri tom, čo smrťou menujeme. Svoju podobu premieňa, ale zostáva tu, okolo nás...“

Popri tomto skúmal jej vysokú, štíhlu postavu a grécky účes, prihladený k sluchám a malú riedku šticu, padajúcu na vysoké, okrúhle čelo. Uvažoval, že ku gréckemu účesu sa štica nehodí. Chcel jej povedať, že sa zle češe, keď kuvik náhle zakuvikal. Odvoľakiaľ zo sadu šiel tento nepríjemný, desiacy hlas. Anička sa striasla a spýtala sa:

„Komu ozaj kuviká?“

Z kuvika prešla na mátohy.

„U nás ich je hrúza,“ podotkla.

„Ako všade,“ nadhodil kaplán.

„Ale u nás sú skutočné,“ vravela. „Najistejšia je tá, čo sa ukazuje pri Skalke.“

„Pri Skalke? Ale pri tej, čo je neďaleko nás?“

„Tam.“

„O tej som nepočul. Čo je to?“

„Ukazuje sa o polnoci farár, čo akési decko zamordoval. Kamenie hádže na oko-loidúcich. Trafi každého a tam, kde trafi, ochromie úd. Čosi bieleho sa plazí za ním a kvíli. To je to decko. Ešte nevedelo chodiť, keď ho zabil. Preto sa plazí.“

„Hlúposti,“ hodil rukou kaplán.

„Vážni ľudia hovoria. Organista ho na vlastné oči videl. Počul aj nariekanie. Notár vám to isté povie.“

„Ale, slečna!“ pretrhol ju. „Vy ako farárska dcéra nesmiete veriť na strašidlá.“

„Ja neverím. Ale by som nešla tadiaľ o polnoci.“

Kaplán chcel pozrieť na hodinky, či je ešte ďaleko do polnoci a či o dvanástej môže byť doma, ale hanbil sa pred slečnou, aby ho neupodozrievala, že sa bojí. V záhradke im počalo byť zima. Prešli do izby. Kaplán sa ani tu dlho nezdržal. Videl, že je na hodinách už štvrt' na dvanástu. Odporúčal sa. Von porovnal čas so svojimi hodinami. Hodinky ukazovali jedenásť...

Na všetko toto myslel, ponáhľajúc sa. Neveril síce, že sa farár môže ukazovať, ale nepríjemné mu bolo, že musí prejsť popri Skalke. Aby mu bolo veselšie, vrtel dáždnikom a hvízdal si nezmyselné melódie, ktoré v okamžiku vymýšľal a zabúdal. Vietor čím ďalej, tým väčšmi a častejšie fúkal a rozduval krídla plášťa. Vyzeral ako veľký netopier s ohromnými krídlami. Žito a stromy väčšmi šumeli a tône neprestávali sa hýbať. Jeho tieň šiel pred ním krivý a dlhý.

* * *

Čosi zahúkalo ďaleko v hore a hneď zatým prelietlo niečo nad ním. – Sova, – myslel si a napadlo mu, že pobeží. Tak skorej prejde horou a zájde za Skalku. Nik ho nevidí. Nemá sa koho hanbiť.

Hneď aj uskutočnil myšlienku. Behom pustil sa hore vrškom a potom dolu. Nepočul už ani pukanie, ani šušťanie, len dupot svojich vlastných nôh. Nemyslel ani na čas. Na chvíľu zdalo sa mu, že z pravej strany rovno s ním beží ktosi druhý. Nepozeral ta. Zapchal si uši a utekal ďalej. Vybehol z hory celý upachtený a spotený. Srdce mu búchalo ako kladivo. Mesiac svietil zas. Bol vyššie a menší. Cesta ako šnúra vinula sa v diaľku. Kaplán pozrel a asi na dvesto krokov videl Skalku. Veľký balvan pri ceste. Bol biely. Len diery na ňom sa černeli, ako na tvári černejú sa oči, brada a fúzy. Pozrel na cestu, ktorá viedla popri samom balvane. Najprv videl len čosi tmavého ako strom, ale za okamžik uspel zbadat', že je to guľaté a že sa hýbe. Blíži sa k nemu. Jasne vybadal vysoký, farársky klobúk, čierny, dlhý kabát, nohy, ruky, tvár. Zastal a užasol. Chladný pot vystúpil mu na čelo. Mráz prešiel mu po chrbte. V bruchu pocítil akýsi chlad. Nohy nápadne zoslabli. – Na mňa sa díva, – pomyslel si. Vskutku, farár zastal a díval sa. Kaplán videl, že sa farár ohnul. Iste hľadá kameň... Ale tvár sa viac nezjavila. Figúra znova počala sa hýbať. Bežala, ale bez tváre. Kúr zdvihol sa pred ňou,

ako dym. Väčšil sa a postava zmizla. Kaplán v hrúze zvrtol sa a počal utekať opačným smerom. Prebehol horu a do rána túlal sa okolo Búrneho.

Nevyspatý, preblednutý vrátil sa domov len ráno. Chcel si ľahnúť v svojej kaplánke, že si odpočinie, ale v posteli chrápal dekan Veselý, ako čoby drevo pilili... Ľahol si na diván. Sotva sa vládol držať na nohách.

* * *

II.

Pri obede hovoril jeho šéf so smiechom:

„Nikdy takého bojka, ako je Veselý!“

„Nuž?“

„Naľakal sa vám farára, čo máta pri Skalke. Neskoro sa vybral a okolo dvanástej sa vrátil udychčaný a bledý, že videl farára a prosil ma o nocľah.“

Pohrozil masným prstom kaplánovi a dodal:

„Ale ani slovka o tom!“

Kaplán sa začervenal a mlčal.

(Úryvky)

1. Ktoré postavy vystupujú v poviedke?
2. Viete, ako vyzerá kuvik? Aké povery sa spájajú s kuvikom? Informácie a obrázky hľadajte na internete.
3. Ľudia si rozprávali strašidelné príbehy už od dávnych čias. Aký príbeh porozprávala Anička kaplánovi?
4. Čoho sa naľakal kaplán, keď o polnoci prechádzal okolo Skalky?
5. Strašidelná poviedka sa v závere zmení na humorný príbeh. Prečo sa kaplán „začervenal a mlčal“?
6. Ktorým názvom označujeme strašidelnú prózu alebo strašidelný film?

TERÉZIA VANSOVÁ
Julinkin prvý bál

Poviedka *Julinkin prvý bál* je o farárovej dcérke, ktorá sa chystala na svoj prvý vstup do spoločnosti. Autorka pravdivo opisuje prípravy na bál i priebeh tejto spoločenskej udalosti, a tým nám zanechala svedectvo o živote ľudí v 19. storočí.

II.

Prišli do veľkého hostinca, kde bola tanečná dvorana. V najlepší čas; niekoľko ma-mičiek už sedelo vedľa pekne dekorovaných stien. Sedeli s tvármi vážnymi, rovno, meravo, a prezerali si dokonale každého, čo vošiel. Dievčence, príslušné týmto váž-nym matrónam, stáli v skupine a obzerali si jedna druhú, šuškali si alebo ovievali sa papierovými, pekne pomaľovanými vejármi. Boli pekne vystrojené, každá podľa možnosti; medzi nimi dcéry bohatých mešťanov, oblečené v drahé šaty, šperkami ovešané, ale ani jedna nevkróčila s takým zvláštnym pôvabom a istotou do sály ako práve Ulinka. Sama sa neskôr čudovala, že sa ani najmenej nebála a cítila sa, akoby tu už mnoho ráz bola tancovala.

Nénika sa zdvorile uklonila paniam a sadla si k známym. Obe dievčatká zastali si vedľa nej.

Hneď zatým začala hrať hudba. Veľké, dosiaľ zatvorené dvere na vyšnom kon-ci dvorany sa otvorili a dnu sa valil divotvorný stroj. Bola to loď, symbol obchodu a kupectva; pohybovala sa na skrytých kolieskach. Týmto zjavom bývali za onoho času otvárané kupecké bály. Z jedných dvier dvorany šla loď k druhým. Bola nalo-žená rozličným tovarom, pravda, len imitovaným; veľké klobúky cukru, baly kávy s rozličnými vinetami, debničky čaju, pomaľované čínskymi písmenami a paničkami so slnečníkmi; súdky s rumom, vrecia s ryžou, škarnice s mandľami, hrozienkami a košíky s pomarančami. Na lodi stál šumný mladý človek, prvý pomocník najväčšieho závodu so špecerajom v meste; matrózi vo fantastických krojoch poobliekaní vrteli sa okolo kormidla, iní námorníci zasa ťahali loď, akoby ju viedli z búrlivého mora do tichej hladiny prístavu. Hudba bola veselá, tomu primeraná, námorníci podľa jej taktu pokrikovali a vydávali svoje heslá. Loď pohybovala sa veľmi pomaly, aby to dlhšie trvalo. Keď prišla naprostred dvorany, na kapitánov povel zastala. Kapitán sko-čil z lode, pobral sa rovno k Ulinke, urobil poklonu a poprosil ju o prvý tanec. Ulinka vložila ruku do kapitánovej a pri zvukoch teraz už rezkej hudby točil sa mladý pár okolo lode ešte prázdnu dvoranou.

Ulinka, dievka dedinského kňaza, s kvietkom zo sapúnu na hlave, vo vypratých šatočkách: táto Ulinka otvorila bál.

Veru dosť bolo i takých, čo na to počítali a čo jej teraz závideli, ale viac takých, čo jej to dopriali, lebo ona bola ku každému milá a prívetivá.

– Fundament je byť takou krásnou, ako je naša Ulinka, – poznamenal báťa Repuška a usmieval sa blažene, akoby sa tej pocty bolo jemu dostalo.

– Sem ten papier, báťa, toto by bol numero jeden, – zvolal pán brat Komár a napísal veľkými písmenami, že sestrička začala bál s jedným z hlavných riaditeľov. Dvorana sa tak naplnila tancujúcimi, že v najbližšej prestávke odviezli loď i s nákladom druhými dvermi, keď už splnila svoje určenie na tento čas.

Komár len zapisoval, ale tu sa i zahľadel, i zamyslel, i odišiel trochu za občerstvením, takže si zápisky celkom zmiatol. A tak stratil Ulinku načas z očí. Vyzerá ju – prezerá rady točiacich sa párov: hľa, tamto je, tam sa obracia i krúti, i cifruje a uhýna, zvráta sa a kráča drobným krôčkom, a všetko tak pôvabne, že sa v pánu bratovi vzbudila túžba po jednom, len po jedinom tanci.

Vzbudená túžba dostávala ráz žiadosti. Keď zahriata Ulinka prešla vedľa neho k nénike, zastavil ju:

- Sestrička Ulinka.
- Čo, pán brat?
- Rád by som s vami tancoval, len jeden tanec!
- Nuž tak tancujme.

* * *

Keď prišla polnoc, počastovali mladí páni svoje tanečnice všelijakými cukrovinkami, ovocím – a ktorá chcela, i pivom, ale dievčatá sa zhŕdali, ako to býva, len práve že z ovocia a tých cukrovínek okúsili.

Ale že na svete nič netrvá dlho, najmä čo je príjemné ľudom, tak prišiel koniec i tejto podarenej zábavy.

(Úryvky)

1. Slobodné dievčatá mohli ísť na bál iba v sprievode dospelých, najčastejšie v sprievode rodičov. Kto sprevádzal Julinku?
2. Ako sa zvykli začínať kupecké bály?
3. Prečo je loď symbolom obchodu a kupectva?
4. Niektoré dievčatá mali oblečené drahé šaty, zdobili ich ligotavé šperky. Ako vyzerala Julinka?
5. Prečo si kapitán vybral na otvárací tanec práve Julinku?
6. Boli ste už na plese (na bále) alebo na inej tanečnej zábave? Ak áno, porozprávajte o priebehu zábavy.

DUŠAN DUŠEK

Strýkovia a strýko Albert

Mal som kučeravé vlasy, dvanásť rokov, otcov bicykel bez prehadzovača a strýka Alberta. A strýko Albert mal tri hrebene, o šesť rokov viac, frajerky a mňa. Vlastne frajerky nemal, ale chcel ich mať a na to potreboval mňa – moje vlasy a tri hrebene.

Raz popoludní sa u nás len tak zastavil a len tak na mňa pozrel, čo robím, čo škola a čo moje frajerky. Stále rozprával o nejakých frajerkách. Len tak. A ja zase o prehadzovačoch. Len tak.

„Čo robia tvoje frajerky?“ povedal strýko Albert.

„Frajerky?“ povedal som. „Kúpim si prehadzovač.“

„Prehadzovač?“

„Chýba mi ešte tridsať korún.“

A vtom som urobil najväčšiu chybu v svojom živote: vzal som hrebeň a začal som sa pred zrkadlom česať.

„Ako sa to češeš?“ povedal strýko Albert. „To je nejaké česanie? To je hrebeň?“

Siahol do bočného vrečka, vytiahol tri hrebene, a o desať minút som mal na hlave zrúcaninu hradu, ochranný val a vežu, ku ktorej viedla presne vymieraná cestička.

„A teraz sa prehadzovač môže triasť,“ povedal strýko Albert. „Aj tvoje frajerky! Idem s tebou!“

Lenže k výkladu sme spolu nedošli, aby sme sa k nemu dostali, museli sme prejsť cez malý park. To by ešte nebolo nič. Ale v parku boli lavičky. Ani to by ešte nebolo nič – ale na jednej z nich sedela Viera zo susednej ulice.

„Ahoj,“ povedala Viera.

Listovala v obrázkovom časopise.

„Ahoj, ahoj,“ povedal môj strýko.

„Aký pekný chlapec,“ povedala Viera. „To je tvoj brat?“

„Synovec, synovec,“ povedal strýko.

„Kto ťa tak pekne učesal?“

Liezlo mi to na nervy. Aj on mi začínal liezť na nervy: nič nevedel povedať len raz, všetko vravel dvakrát.

Vzdychol som si. Potom som povedal:

„Strýko.“

„Albert?“ povedala Viera.

Znovu som si vzdychol.

„Albert.“

„Navedela som, že vieš tak pekne česať. Nemohol by si aj mňa?“

Strýkov nos sa chvel a jasal.

„Čoby nie. Čoby nie.“

A potom mu aj ústa akosi čudne poskočili. Povedal: „Kedy?“ a vzápätí mne: „Od-pál!“ a potom znovu: „Kedy?“

Odpálil som.

Do soboty som takýto vyčesaný odpálil ešte štyri razy, a stále menej a menej som mal strýka rád.

Čakal som na nedeľu a na všetkých strýkov, čakal som, kedy zase povedia: „Celý Albert. Celý Albert.“

Ale nechcel som sa usmievať, ani kývať hlavou – chcel som sa s nimi hádať.

Lenže keď sa strýkovia pozlietali, vysvitlo, že neprišli len krákať. Vlastne boli celkom ticho a len sa usmievali. A potom vysvitlo, že v predsieni je o stenu opretý novučičký bicykel aj s prehadzovačom.

Vyskočil som do sedla a začal som vyzvárať chromovaným zvončekom.

Strýkovia sa len usmievali a niektorý z nich tichým hlasom povedal: „Celý Albert.“

A vtedy mi zišla na um odplata.

V pondelok prišiel strýko Albert a hneď povedal: „Ideme kúpiť prehadzovač.“

„Dobre,“ povedal som.

„Ale najprv ťa musím trochu učesať.“

„Dobre,“ povedal som.

Aj ďalej išlo všetko tak, ako malo ísť, ako sme si to s Vilom vymysleli.

Tentoraz to bola Soňa.

Netrzeplivo som čakal jej otázku: „Kto ťa tak pekne učesal?“

Pozrel som na neďaleký krik a povedal som: „Toto? Predsa sám! Kto by ma bol česal?“

Strýkov nos sa znovu pustil do výroby farbičiek.

„Ako to, že sám? Povedz pravdu!“

„Sám!“

„A nebol som to ja?“

Povedal som: „Ty strýko? Veď ty si česal Vila. A ešte si ho aj ostrihal.“

Spoza krika vyšiel Vilo a zložil si čiapku. Spokojne som sa usmial: poobede som mu nožničkami šermoval vo vlasoch, dal som si záležať – a teraz mal na hlave plešiny, ktoré svietili ako krátery na Mesiaci.

Vilo povedal: „Takto ma ešte nikto nedoriadil,“ a vtom už sme bežali. Fičali sme k holičovi.

(Úryvok, upravené)

II.

1. Vysvetlite, kto je strýko a kto synovec. Pomenujte ďalšie príbuzenské vzťahy.
2. Charakterizujte strýka Alberta. Ako sa prejavili v jeho správaní zlé vlastnosti?
3. Ktorého príbuzného máte najradšej a prečo?
4. Skúste povedať niekoľkými vetami svoje predstavy o tom, aké by mali byť vzťahy medzi príbuznými.
5. Každá rodina má svoju históriu. Zapište si do zošita mená svojich predkov – ako sa volajú vaši rodičia, starí rodičia a prarodičia z matkinej i otcovej strany. Požiadajte o pomoc svojich príbuzných.

Zapamätajte si:

Poviedka zobrazuje krátky časový úsek, preto sa postavy v poviedke počas deja nevyvíjajú, ich vlastnosti sa nemenia.

VILIAM KLIMÁČEK *Lietajúca večera*

Hlavné postavy poviedky *Lietajúca večera* Lovi a Margarétka sú chudobní študenti, ktorí za svoje posledné peniaze kúpili knihu. Boli hladní a smädní, a tak išli do mesta, chodili pod oblokmí domov a „vyvoniavali ľuďom vône z kuchýň“. Došli až k opustenej záhradnej reštaurácii, v ktorej bolo pár starých stolov a stoličiek, kopa piesku, stará miešačka, mačka a kocúr, teda vlastne mačacia slečna Mačka a mačací chlapec Mač.

– Mama mi hovorí, – začala Margarétka, – že sa ešte nikto z lásky nenajedol. Čo keby sme boli prví?

– Pozeraj sa mi do očí, – povedal Lovi.

Vtedy na oblohe vyšiel mesiac a zasvietil do dvora ako veľký reflektor. Lovi a Margarétka nehybne sedeli za stolom, z ktorého potichu odpraskával lak. Stará reštaurácia bola zaliata mesačným svetlom a všetko vrhalo ostré tieň.

Naraz sa Loviho a Margarétkin tieň chytili za ruky a roztancovali sa. Pokrivená miešačka sa trasľavo spustila a namiesto škripotu sa z jej bubna ozvala pekná hudba.

Mač a Mačka mali zrazu pod krkmi motýliky, na labkách obrúsky a spytovali sa ako čašníci: – Čo si budete želať?

Lovi a Margarétka sa ani nepohli. On zašepkal: – Asi polievku.

Tu sa na stole zajagali kvapky z večerného dažďa, jelša nad nimi sa zatriasla a do vody z nej napadali slíže.

– Polievka je na stole, ráčte si poslúžiť, – prevravela čašníčka Mačka.

– Prajeme vám dobrú chuť, – dodal čašník Mač, – v mene vedenia podniku.

Lovi a Margarétka jedli rezancovú polievku.

Ich tiene ešte stále spolu tancovali – tentoraz valčík. Stromy sa im ukláňali a pýtali sa, smiem prosiť? Áno, odpovedali tiene. A tak každý strom zatriasol korunou a zhodil im do vlasov vrtieľku. Točili sa čoraz rýchlejšie.

– Mh, mh, – ozval sa čašník Mač, – čo si budete želať ako hlavné jedlo?

Margarétka a Lovi sa ani nepohli. – Niečo dobré.

– Fijú fit! – zapískal Mač cez fúzy. Niečo sa vo vzduchu zatrepotalo a na stole pristál pečený holub.

A Lovi s Margarétkou ochutnali pečeného holuba a veľmi im chutil.

– Čo si dáte na pitie? – zamiešal sa čašník Mač.

– Máme bohatý výber nápojov, – ponúkala Mačka a škrabkala sa labkou po kožušku.

Nato sa prebudila stará fontána, zasadená do steny. V kamenných ústach mala rúrku.

Lovi si vyberal: – Hádam malinovku?

A fontánke z úst začala prúdiť jahodová malinovka.

– Alebo žeby mušť?

Hneď začal tiecť mušť a voňal ako jabloňový les. Kam frkla kvapka, vyrástla jabloň.

– Čo keby sme si dali kávu? – skúsila Margarétka.

Stará fontána zabublala a už aj striekala kávu. Zvraštila svoju kamennú tvár, lebo horúca káva jej popálila pery.

– Malinovku, malinovku! – zvolali rýchlo obaja, aby sa fontána toľko netrápila.

Ich tancujúce tieň už pomaly dotancovali a vracali sa k stolíkom.

(Úryvok, upravené)

II.

1. Porozprávajte, načo sa používa miešačka a fontána v reálnom živote. Čo robia tieto predmety v úryvku?
2. Ako ste sa hrávali, keď ste boli malí? Bola vaša detská izba alebo trieda v škôlke obchodom, ordináciou, pretekárskou dráhou, džungľou?
3. Porozprávajte sa o tom, v ktorých oblastiach života sú predstavivosť a fantázia potrebné.
4. Nakreslite do zošita ilustráciu k tejto poviedke. Využite svoju fantáziu.
5. Zahrajte sa: vyberte z peračníka jeden predmet a povedzte, načo, okrem pôvodného účelu, by ste ho mohli použiť. Vyhráva žiak s najväčším počtom nápadov.

MARTA HLUŠÍKOVÁ

Nemáme normálnu rodinu

Dvaja veselí bratia Braňo a Maľko bývajú s rovnako veselým otcom aj mamou spolu so starými rodičmi a štyrmi psami. Zažijú spolu nezvyčajne vtipné príbehy, aké môže prežívať každá rodina.

Ja a môj brat Braňo nemáme normálnu rodinu. V každej normálnej rodine sa totiž mama stará o svoje deti, prenasleduje ich, keď si neumývajú ruky a nečistia zuby, a pripravuje im raňajky, ktoré sa dajú jesť. Otcovia kontrolujú žiacke knižky, pijú pivo a chodia na futbal. Babky zavárajú, spievajú a dedkovia hrajú šach.

Moja mama nám ukazuje strašné obrázky bacilov, ktoré sa do nás nasťahujú, keď si nebudeme umývať ruky, a nekontroluje nás, či si čistíme zuby, iba nám povie, aby sme si odkladali do prasaťa na zubára. K tomu všetkému nám nevarí normálne raňajky, ale predloží pred nás hnusnú kašu. Vraj cereálie s jogurtom a ovocím. Žiadne rožky s maslom a salámou, žiadnu praženicu. Ocino mi raz za mesiac povie, že sa učím pre seba, a keď sa mi nechce, aby som zasignalizoval, vybaví u smetiarov záúčiaciu brigádu. Babka sa často hrá na Sherlocka Holmesa a dedko nám rozpráva historky, po ktorých nemôžeme večer s Braňom spať. (...)

Dnes je veľký deň – ocinov obľúbený Slovan hrá najdôležitejší zápas roka! Práve nastupovali futbalisti na ihrisko. Pomaľovaní diváci vyskakovali ako cvičené opice. Sudca vyhodil peniaz a asi išiel zapísať, lebo si vložil pišťalku do úst, a koniec. Obrazovka zaprskala a všetci zmizli. Ocino vyskočil, ako keby ho niečím pichli. Stláčal na ovládači všetky tlačidlá, ktoré tam boli, prevrátil šálku s kávou a začal si trhať vlasy.

– Koniec! Je koniec! – vykrikoval.

Babka strčila do dverí hlavu:

– Pokazil sa? A čo budeme teraz robiť? Večer je seriál! Musí sa to opraviť! Volaj opravára!

– No čo? My si ideme s chalanmi zahrať futbal a vy dve upečte niečo dobré, – povedal dedko Duši, potľapkal ocina po pleci a išiel do kôlne po starú futbalku. Trošku ju dofúkal a my s Braňom sme išli na dvor pripraviť bránky. Najsmiešnejší bol ocino, lebo jeho sme ešte nikdy nevideli ako futbalistu. Vždy sedí za počítačom, pije kávu, vymieňa si okuliare a potom mu mama musí masírovať chrbát, lebo mu ho vraj počítač úplne zničil. Ocino mal obuté staré kopačky, v ktorých sa mu smiešne chodilo.

– Keď s Maťom vyhráme, – vykrikol Braňo, – tak nám splníš jedno želanie!

– Nad nami nevyhráte! – povedal ocino a významne žmurkol na deda Dušiho. Pozrel som sa na Braňa a bolo mi jasné: teraz alebo nikdy. Bude sa hrať o bicykle, len ocino to ešte nevie.

Hrali sme až do zotmenia. Boli sme s Braňom celkom dobrí, ale nebolo to jednoduché, lebo dedko Duši býval kedysi u nich na dedine brankárom. Naše bicykle! zasipel Braňo, keď som už skoro nevládal. Bicykle! vrátil som mu to, keď mu o chvíľu došiel

dych. Nakoniec sme vyhrali 22:21. Ocino chcel hrať ešte ďalej, ale keď namiesto do lopty kopol do misy, v ktorej bola voda pre naše psy, vzdal to. Vyskakovali sme s Braňom ako blázni.

Želanie! Želanie! – vykrikovali sme.

– Aké želanie? – spýtal sa ocino.

– Ved' sme vyhrali! – rozkladal Braňo rukami.

– Čo sa nemôžem spýtať, aké želanie to bude?

– Aha, – upokojil sa Braňo a pozrel sa na mňa.

– Chceme bicykle, – hovorím ocinovi.

– Dedko Duši vám požičia, – povie ocino a myslí si, že vec je vybavená.

– Ani nápad! Na tom mojom by sa polámali! – krúti hlavou zlatý dedko Duši.

– A ani netreba ísť ďaleko, tu v ulici je taký nový obchod... – vysvetľuje Braňo ocinovi, aby bol konečne v obraze.

– A stačí, keď budú bicykle na Vianoce, – rýchlo dodám.

(Úryvok)

II.

1. Aká je podľa vás „normálna rodina“? Kto čo robí v takejto rodine?

2. Čo vám zvyknú hovoriť rodičia, ak nechcete niečo urobiť? Majú svoje vlastné „heslá“?

3. Máte radi športy? Ste fanúšikmi niektorého družstva?

4. Preštudujte televízny program, z akých typov programov si môžu vyberať diváci. Aké sledujete najradšej vy?

ANNA ROBERTOVÁ-MICHALOVÁ

Astin

Rena pred mesiacom dostala psíka. Veľmi sa mu tešila. Rýchlo sa spriatelili a psíček chodil za ňou ako tieň. Stali sa dobrými kamarátmi. Ranné vstávanie jej najprv nerobilo problémy, ale po dvoch týždňoch sa jej už nechcelo vstávať o pol hodinu skôr, aby išla na prechádzku s Astinom. Prevzala to od nej mama. Došli k ťažkému rozhodnutiu...

Rena s mamou sa zastavili pred plechovou ohradou útulku, na malom parkovisku. Rena bola presvedčená, že to, čo robí, je správne, predsa však trochu váhala.

Lúbila svoju mamu a nechcela, aby ráno vstávala o pol hodiny skôr len preto, že ona je lenivá.

– Je mi to strašne ľúto, – pohladila Astina po hlávke a odvrátila tvár. Do očí sa jej nahrnuli slzy.

– Prestaň, – začala jej mama stierať slzy papierovou vreckovkou. Už budeš vedieť, že pes nie je hračka. Nič živé nie je hračka.

– Ale... Malo by to bolieť len mňa a nie aj jeho a teba, – vzhliadla uslzenými očami.

– Prežijeme to. Astin je taký milý, že si ho určite čoskoro niekto zoberie.

Rena vdľačne zažmurkala a smutne pozrela na Astina. Neobjala ho. To si pamätala. Otcove objatie pred odchodom. Akoby nemiloval nikoho viac. Potom odišiel a v nej zostala len bolesť. Nikdy to úplne nevymizlo. Zradil ju. A ona teraz rovnako zrádza Astina. Pritom ide len o to, že sa jej nechce ráno vstávať o pol hodiny skôr. Zapredáva ho za svoje pohodlie. Najprv mu dala nádej a keď zistila, aké to je ťažké... Srdcervúco vzdychla.

– Neboj, – pohladila ju nežne mama. – Oni sa tu oňho postarajú dobre.

– Ja viem, – zamumlala. – Ja len... Už si na nás zvykol a teraz... nedokončila.

Na parkovisku zastavilo luxusné auto a vyšli z neho dvaja dospeláci a malý chlapec. Mohol mať sedem.

– Dobrý deň, – pozdravila elegantná pani a Rena s mamou svorne odzdravili. – Prepáčte, môžem sa spýtať? – prihovorila sa im zdvorilo pani.

– Idete toho psíka vrátiť? – mama váhavo prikývla.

– Tiež by sme si chceli zobrať psíka len na chvíľu, – pozrela s testovacím pohľadom na Astina a Renou prebehla vlna nevôle. – Saška nás s tým strašne otravuje, – ukázala na chlapča. Chcem mu ukázať, že starať sa o psa nie je jednoduché. Rána sú u nás vždy problém. A keď bude musieť vstávať o pol hodiny skôr, pochybujem, že to vydrží dlhšie ako týždeň, – zamrkala sprisahanecky na prekvapené poslucháčky.

– Ale keď si ho zoberiete domov, zvykne si na vás a už nebude chcieť ísť do útulku, – vyhrkla Rena. Žena prekvapene pozrela, potom presunula pohľad na Astina.

– Ideš ho vrátiť. Nie?

– Má pravdu, – ozvala sa odrazu mama. – Pes nie je hračka ani skúšobný predmet. Nemali by ste si ho brať, keď už teraz viete, že ho chcete vrátiť. – Schytila Astina do náručia a ráznym krokom sa pobrala k zastávke.

– Mama, čo robíš? – spýtala sa Rena, náhliac sa za ňou. Nevedela, či sa má hnevať na tú cudziu ženu, na mamu či na seba.

– Nemôžeme byť ako oni, – povedala mama a zastavila pri zastávke. – Budeme bojovať. Ja budem prísnejšia a ty sa budeš viac snažiť, – uzavrela a Rena odhodlane prikývla.

– Tak to teda skúsím opäť, – vzdychla a srdce sa jej odrazu rozospievalo.

(Úryvok)

II.

1. Boli ste už v útulku pre psy? Čo si myslíte, prečo si mnohí vyberú psa alebo mačku práve odtiaľ?
2. Máte skúsenosť alebo ste počuli o tom, aké sú zvieratá, ktoré sa dostanú do rodiny z útulku?
3. Čo si myslíte o rodičoch, ktorí chcú psíka na „vyskúšanie“? Čo myslíte, ako možno naučiť deti, aby sa starali o svoje zvieratká?

MÁRIA HANOVÁ

Prichytený

Ondro po hodine technickej výchovy chodil zo školskej dielne von posledný. Už tretí týždeň si „požičiaval“ rôzne súčiastky dúfajúc, že na to nikto nepríde. Potreboval ich k svojmu projektu, ktorý pripravoval do súťaže.

Ondro bol Róm. Žil so svojou babkou, lebo rodičia mu umreli. Bol nadaný na techniku a pracoval na projekte, ktorým chcel pomôcť škole a svojej babke.

Hej, Ondro! – zavolať na neho Mišo, ktorý ho čakal pri schodoch. – Kde trčíš?!

– Už idem. Rozviazala sa mi šnúрка, – odsekol Ondro.

Mišo bol jeho najlepší kamarát. Patril k jedným z mála detí a ľudí vôbec, ktorí ho neodsudzovali kvôli tomu, že bol Róm. Mišo dobre vedel, že pochádza zo slušnej rodiny. Učil sa lepšie ako Mišo a vždy chodil čistý.

Bol tu ešte jeden človek, ktorý ho určite nesúdil pre jeho pôvod. Učiteľ technickej výchovy.

– Počuj, Ondro, – začal Mišo cestou zo školy. – Pod' so mnou na ihrisko. Zahráme si fucík. Chalani sú už určite tam. Dávno si s nami nehral.

– Nechce sa mi, – odvrkol Ondro.

– Nebuď malý a pod'. Ukážeme im to! Bude tam aj Maťo s brádom.

– Fakt sa mi nechce. Mám niečo rozrobené v dielni... – pokračoval Ondro.

– Heej? A o čo ide? Sa ani nepochváliš.

- Je to projekt do jednej súťaže. Objavil som ju pred mesiacom na infoške.
- A výhra? – vyzvedal Mišo.
- Nejaké lóve pre školu a pre jednotlivcov predplatné vedecko-technického časáku na jeden rok. A... nejaké DVD-čko o fungovaní vecí okolo nás.
- A jednotlivец nedostane prachy? – čudoval sa Mišo.
- Nie. Je to pre cvokov, ktorí chcú pomôcť škole, zviditeľniť ju a pritom sa zabaviť pri majstrovaní niečoho zaujímavého, – povedal pokojne Ondro.
- Dokedy to máš mať hotové?
- Mám na to ešte dva týždne. Keď skončím, pridám sa k vám, – sľúbil Ondro.
- Jasné. Tak ja letím a... pred odovzdaním toho zázraku na mňa myslí. Nieкто tvoj výtvor predsa musí zhodnotiť, – zakričal Mišo bežiac pospiatky.
- Díky za ponuku, kamoš, – usmial sa Ondro a šiel sa zavrieť do dielne. Pracoval na prístroji, ktorý nazval S-O-S – svetlosluch. Mal to byť zároveň darček pre jeho nahluchlú babku. Bol to svetelný signalizátor zvonenia. Babka by tak mohla lepšie počuť prichádzajúci hovor. Dúfal, že projekt získa aspoň nejakú cenu. A ak nie, babke určite dobre posluží. Škrela ho, že väčšinu súčiastok zobral zo školskej dielne. Nemohol si dovoliť nakúpiť ich. Babkin dôchodok postačil akurát tak na najnutnejšie mesačné výdavky. Ondro nechodil na obedy a nezúčastňoval sa ani školských výleto-
tov. Babka aj tak varila tie najlepšie jedlá na svete a na výlety chodil do svojho sveta fantázie a vynálezov, kam sa zasa nedostali jeho spolužiaci.
- Dokončí projekt a potom sa učiteľovi prizná. Potrebuje ešte zopár súčiastok a už sa ničoho nedotkne. Už len zo dve hodiny technickej výchovy.
- Ako projekt? – opýtal sa Mišo po týždni na ďalšej hodine technickej výchovy.

– Finišujem. Ešte to chce pár drobností, trochu doladiť a môžem tú vecičku poslať do súťaže, – tešil sa Ondro.

– Ale nezabudni, chcem to čudo predtým vidieť, – zdôrazňoval Mišo.

– Jasné, – odvetil Ondro.

Na chodbe sa rozozvučal zvonec, ohlasujúci koniec hodiny. Chlapci s hrmotou opúšťali dielňu, len Ondro pomaly ukladal náradie.

– Poďme, Ondrej! – súril ho učiteľ. – Rád by som zamkol dielňu. Začínajú mi miznúť veci. Nejaký darebák nám to rozoberá, – povedal znechutene.

Neochotne vyšiel z dielne a čakal, či ju učiteľ naozaj zamkne. Smola.

Ondrej! Nechceš mi niečo povedať? – zastavil ho učiteľ, keď vychádzal z dielne po nasledujúcej hodine.

– Hm, čo niečo? – sklopil Ondro zrak.

– Pred týždňom som ti hovoril o tom, že nám asi niekto berie veci z dielne a...

– Pracujem na projekte... – začal Ondro. Vysvetlil učiteľovi, kam zmizli súčiastky. Porozprával mu o projekte. Učiteľ vedel, že Ondro nie je žiadny zlodej.

– Mal si mi o tom projekte povedať. Pomohol by som ti, – karhal ho učiteľ, ale jeho hlas neznal prísne.

– Viem, – vytlačil Ondro zo seba. Siahol do vrečka a podával učiteľovi malý spínač, poslednú súčiastku pre svoj vynález.

– Bez neho to asi nebude fungovať, však? – opýtal sa učiteľ.

Ondro potriasol hlavou.

– Budem rád, keď nám predstavíš prístroj, – položil mu ruku na plece. – Sľúb mi, že sa to už nebude opakovať.

Ondro pozrel na učiteľa s červeňou v tvári:

– Ďakujem. Nebude sa to už opakovať.

Ondrov svetlosluch sa umiestnil na 2. mieste a získal ešte jedno ocenenie: Najsympatickejší vynález.

Škola dostala nové pomôcky pre technickú dielňu a niektorí chlapci si uvedomili, že Ondro nie je až taká zlá partia.

(Úryvok)

1. Aké nevýhody mal Ondro, ktoré mu sťažovali život?

2. Komu chcel pomôcť svojím projektom?

3. Ako sporil Ondro, aby nemali finančné ťažkosti?

4. Ako zvyknute sporiť vy?

5. Ondrov svetlosluch získal cenu najsympatickejšieho vynálezu. Čo si myslíte, prečo mu udelila porota práve túto mimoriadnu cenu?

ANDREJ MEDVEGY
Bolo to veľmi dávno

II.

Na salaši žili mladomanželia, Paľo Sklenárov a jeho manželka Mara. Túžba nadobúdať majetok im vnucovala veľmi nenáročný život. Na ich stôl sa dostala väčšinou slanina s cibuľou. V sobotu podvečer sedeli na „gánku“ a všimli si, že u susedov sa z komína valí dym. Vánok prinášal príjemnú vôňu, ktorá ešte viac vzrušovala mladý chudobný pár.

– Čo to môže byť? – uvažoval Paľo. – Kedy som ja naposledy cítil túto vôňu? To je ono, tvarohové halušky! V peci zohriate, až na nich tvaroh ožltne! – Sliny sa mu pozbierali v ústach. Videl pred sebou čiernu ťapšu, práve vytiahnutú z pece, s bielo-žltkastými tvarohovými haluškami, na nich škvrcaia masť.

– Musím sa dostať k tej ťapši! Musím sa k nej dostať! Ale ako? Žena, pod sem!

Mara si ani predstaviť nevedela, prečo ten nezvykle súriaci prízvuk.

– Čo budeme jesť? – spýtal sa.

Žena sa údivom pozrela naň, namrzená chcela buchnúť dverami, ale jeho bojovne odhodlaný pohľad ju naľakal. Vtkročila teda k nemu.

– Hát, čo by sme jedli? Slaninu! Aj som vytiahla pár hláv novej cibule!

– Nie, Mara moja, nie veru! – naznačil hlavou do diaľky, smerom k Šuľanovmu salašu a zavoňal do vzduchu.

– Ozaj, niečo sa tam chystá.

– Tvarohové halušky, Mara moja! Tvarohové halušky! A tie budeme jesť, nie slaninu!

– Nebláznite! – Ale na Paľovej tvári videla, že to myslí celkom vážne.

– Ale hát ako? Ako?

* * *

Šuľanová už zapchala pec, dvere čelustí zatvorila. V podrôtovej, veľkej mise mala už na stole pripravené tvarohové, v žltej mise makové halušky.

Vtom sa ozvalo psisko na dvore a čoraz podráždenejšie brechalo v jednom kuse. Šuľan vstal od stola a v diaľke videl bežať ženskú postavu, utekala, letela, akoby bola v nebezpečí života.

– Á, veď je to Mara Sklenárová! Hľaďže!

Mara dychčiac sa dostavila priamo do pitvora, div nie do Šuľanovej náruče.

– Jaj, susedia naši, ratujte ma, lebo ma ten hádam aj zabije! Jaj, susedia, ratujte ma!

Veľa času nebolo na úvahy, lebo pes na dvore oznámil, že niekto sa opäť blíži k salašu.

– Pod', Mara, rýchle do zadnej komory! A potom aby si sa neprezradila!

Onedlho sa dostavil našťvaný, rozzúrený, vydychčaný Paľo Sklenár.

– Kde je Mara? Kde ste ju schovali? Povedzte, kde je Mara!

– Ale, pán sused, čo za Maru vy hľadáte? Vašu Maru? A práve u nás? Už ani sama neviem, kedy som ju naposledy videla. Upokojte sa! Podťe, sadnite si medzi nás! Práve sme sa chystali večerať.

– Ale suseda, veď... – robil sa Paľo Sklenár, že je v rozpakoch, ale sadol si s nimi.

Šul'anová priniesla veľkú misu s tvarohovými haluškami, položila ju na stôl. Paľo sa takrečeno vrhol na misu.

Šul'anová onedlho priniesla aj makové halušky. Paľovi chutili aj tie, ale mu už iba oči jedli.

– Viete čo, sused? Mali by ste sa vrátiť domov, iste je už doma aj Mara. A mali by ste sa pomeriť, veď nemá zmyslu stále sa hádať, škriepiť!

Šul'anovej sa zdalo, že Paľo Sklenár sa celkom ukludnil.

– Dobre, susedia, veď uvidíme... a ďakujem... Pán Boh daj dobrú noc!

Paľo Sklenár ešte ani na cestu nedošiel, keď Šul'anová už Maru pozývala k stolu.

– My sme sa už navečerali, ale sadni si aj ty, aspoň ochutnáš moje varivo. Tvarohových je už málo, ale makovými haluškami sa môžeš nasýtiť.

... Aj Mara sa dosýta najedla. Dlho sa nezdržiavala, lebo vraj – s takýmto tyranom človek nikdy nevie.

– Musím sa ponáhľať domov. A ďakujem, že ste ma zachránili!

(Úryvok)

1. Jedli ste už v peci pripravené jedlá? Ako vám chutili?
2. Počuli ste o tom, v ktoré dni hotovili kedysi cestoviny? Spýtajte sa na to starých rodičov.
3. Sú rôzne názory, či je slanina zdravá. Informujte sa o tom na internete.
4. „Nebláznite!“ Všimli ste si, že Mara vyká Paľovi? Kedysi manželka netykala svojmu manželovi. Komu vykáte vy?

ZOLTÁN BÁRKÁNYI-VALKÁN

Maska

II.

Miška veľmi trápí, že sa znovu približuje maskarný ples. Spolužiaci vždy majú masky z požičovne, čo si jeho mama nemôže dovoliť, preto obyčajne býva žobrákom. Má obavy, že to aj teraz bude tak. Kým mu niekto príde na pomoc...

– Ale také niečo! Čo vy všetko nerobíte v tej škole! – vrtel starec hlavou.

– Z chladničky vybral gaštanové pyrė, vydávkoval ho na tanier a položil pred chlapca na stół.

– Ani predstaviť si neviem taký – ako si povedal? – maskarný ples.

– Vieš, starý otec, je to vlastne súťaž masiek, – zažiarili chlapčekove oči.

– Akých masiek?

– Všetelijakých.

– Ale predsa...

– Vlani napríklad Jano, s ktorým sedím spolu v lavici, prišiel v maske kniežaťa. Z požičovne. To ti bola nádhera! Jožo bol rytierom, Anka Podhradská Popoluškou, potom... aha, bol medzi nami i kráľ, mali sme aj šaša, ba dokonca i kominára, – oduševňoval sa chlapček.

– A ty čím si bol?

– Ja žobrákom... rok čo rok žobrákom. Aj v tomto roku, – dodal chlapček. – Vieš, mama nemá peniaze na požičovňu, – povedal a odsunul spred seba gaštanové pyrė.

Obaja mlčali. Starec vstal spoza stola a podišiel k chlapčekovi.

– Keby si to zveril na mňa, možno že by som ti mohol pomôcť. Súhlasíš?

Chlapček sa najprv na starého otca nechápavo zahľadel, no nepochyboval, že mu chce pomôcť. Samozrejme, súhlasí, akoby aj nie! Hocákú masku prijme, len aby nebol žobrákom, ktorého si nikto nikdy nevšimol. V duchu radosť utajuje, ale nevie, čo pre neho pripravuje starý otec.

– Súhlasím – vyhrkne z neho.

– V poriadku. Kedy budete mať ten ples?

– Na budúci týždeň v sobotu.

– Fajn. Do piatka ti všetko pripravím.

(...)

– Starý otec, neuveríš mi, ak ti rozpoviem, čo sa stalo, – jasal chlapček od radosti, vyskakoval ako kozliatko. Objal starcov driek, mocne po privinul k sebe.

– Ty si bosorák alebo kúzelník! Všetci žasli od prekvapenia!

– Tak mi už konečne prezrad', čo sa prihodilo, – povedal starec s bohorovným po-
kojom.

– Si ty ale hlavička, starý otec! Takýto nápad! Aj učiteľky len tak okále vyvaľovali. Keď som predstúpil v pravej šube, s pravou pastierskou tanistrou na pleci, s barani-

cou na hlave a s tým malým pulim, čiernym ako uhoľ, všetkým vyschla v ústach slina. Zaraz som pocítil, že sa tu stane čosi nečakané. A keď som začal preberať na vrbovej píšťalôčke a môj puli na to zabrechal, nikto sa viacej ani nepohol. Hej, a keby som ešte aj hrať vedel na tej píšťalke! Neveril som vlastným ušiam, keď riaditeľ vyvolal: „Cenu poroty udeľujeme Miškovi so psíkom.“ Potom som už nič nevnímal okolo seba.

– Akože si potom nič nevnímal?

– Takým ľahkým som sa len cítil, ako by som lietal nad mračnami. Iba vtedy som sa spamätal, keď ma triedna učiteľka vybozkávala „Hrdá som na teba“, – povedala. Veríš mi, starý otec, že všetko sa takto stalo?

– Prečo by som ti neveril? – odrazil starec nedôverčivosť dieťaťa. – A neboj sa ty, aj vyhrávať ťa na tej píšťalke naučím. Ale teraz poďme, čaká nás gaštanové pyré.

– A predsa si ty čarodejník, starý otec, – povedal chlapček a pchal do seba gaštanové pyré.

– Kiež by som bol, – vzdychol si starec. – Ale niečo ti musím prezradiť. – Potom zočil spýtavý pohľad vnuka a usmial sa. – Keď som mal toľko rokov ako ty, už som pásol ovce so svojím otcom. Bývali sme na salaši. Nosil som akurát také háby ako teraz vyzerala tvoja maska. A otec mi vyrezal fujaru – nie takú píšťalku ako ja tebe – ale pravú fujaru, na ktorej ak som zahral, ovce zdvihli hlavu, motýle krúžili okolo mňa a puli by sa odo mňa nebol pohol ani za pol sveta grošov.

– Predsa si čarodejník, – vzpíeral sa chlapček.

– Taký, čo splní tri želania?

– Taký.

Starec zarazene zmlkol. Len postupne si uvedomoval, že to, čo vnuk povedal, myslí vážne, že mu pripisuje vlastnosti nadľudskej bytosti. „A čo, ak je tomu tak? – uvažuje.– Nech sa teda skutkom stane... Chcem, aby tento chlapček, moje vnúča a krv z mojej krvi vyrastal pod dozorom dobrého a statočného otca. Chcem, aby mu život dožičil sa starootcovstva a do tretice chcem, aby svojmu vnukovi vládol urobiť toľkú radosť ako ja tomuto môjmu.“ – pomyslel si starec, ale viacej už slovíčka neprehovoril.

Iba sa mlčky usmieval.

(Úryvok)

II.

1. Máte radi maškarný ples? Čo bola vaša najkrajšia spomienka na školské fašiangy?
2. Lepšie sú masky z požičovne alebo vlastnoručne pripravené? Aký je váš názor?
3. „som predstúpil v pravej šube, s pravou pastierskou tanistrou na pleci, s baranicou na hlave“ – Čo si myslíte, odkiaľ zobral starý otec tieto časti odevu?
4. Pastieri – valasi sú častým motívom v slovenskom umení. Informujte sa o ich živote na internete.
5. Jeden z najznámejších animovaných seriálov je rozprávka o Maťkovi a Kubkovi. Pozrite si niektorú časť, určite sa dobre zabavíte.

MARTA HLUŠÍKOVÁ Žiaden káčer navyše

Petra bola žiačkou triedy deviatej A. Spomína na svojich spolužiakov, ktorí od septembra pokračujú vo svojich štúdiách na rôznych stredných školách. Kým bola siedmačka, pripadali jej gymnazisti ako malí bohovia. Nedokázala si predstaviť, že raz bude chodiť po chodbách gymnázia a učiteľov oslovovať profesori. A teraz je to tu...

Voľno ušlo ako voda a naša deviata A sa rozprchlá po všetkých možných školách: Marek, ktorý sa mi celkom páčil v osmičke a deviatke, išiel na umeleckú priemyslovku do Bratislavy. Hlúpu Simonu zobrali na učňovku, bude kozmetičkou. Mirka sa išla učiť za cukrárku, baby väčšinou na obchodnú. Dodo Jankovič na elektrotechnickú a ten zákerák Pipiš našťastie až kdesi do Košíc.

Do triedy chodím s Petrom Makovníkom, alias Makovcom. A tak sme z našej deviatej A zostali len dvaja. Teraz sme prvá B. Simona všetkým po meste oznamuje, že na gympli je kvalita v áčke a ten odpad sústredili v bėčke. Hovorí to len preto, lebo som v bėčke ja.

Naša trieda vyzerá celkom zaujímavo: je nás presne šesťnásť dievčat a šesťnásť chalanov. No, šesťnásť... Jeden chalan, ešte ani neviem, poriadne ako sa volá, tuším

Filip, má úplne tenký babský hlas. Ešte som v živote nepočula chalana s takým nemožným hlasom. Keď sme sa na začiatku predstavovali a on otvoril ústa, všetci sa rehotali. Ja som ho aj trochu ľutovala, ale nakoniec som sa chechtala s ostatnými.

Škola ujde. Máme super bufet. Volá sa Gaudeamus. Celkom dobrý názov, lebo to znamená „tešme sa“. A kto by sa netešil, keď ide do bufetu?

No a konečne sú tu starší chalani! Mnohí maturanti majú fúzy, alebo dokonca bradu a ja som si jedného skoro pomýlila s profákom. Ozaj, profáci! Keď sme včera prvýkrát prišli do školy, sadli sme si s Makovcom do poslednej lavice, lebo v prvých laviciach sedia tí, čo si nestihli chytiť lepšie miesto. Vzadu sedia tí, čo chcú mať prehľad o triede.

Hneď ako z repráka doznela pieseň z filmu Pánu učiteľovi z lásky, otvorili sa dvere a vošiel profák z chodby.

– Volám sa Ján Golyμιις. Budem vašim triednym a štyrikrát do týždňa sa stretneme na matematike a dvakrát na chémii, – posadil sa triedny a jeho mohutné telo dopadlo na stoličku ako po dobre vykonanej práci.

– Budem ho volať Golem, – zaundral Makovec.

(Úryvok)

1. Všimli ste si, že deti boli žiakmi deviatej A? Na Slovensku je totiž deväť-ročná povinná školská dochádzka. Čo si myslíte, aké výhody má to pre žiakov?
2. Petra a jej spolužiaci pokračujú na rôznych stredných školách. Aké školy si vyberáte vy a vaši spolužiaci? Ktoré sú najpopulárnejšie odbory? Odôvodnite svoj výber.
3. Bufet sa volá Gaudeamus. Zaspievajte si pieseň, ktorú určite budete spievať aj na rozlúčkovej slávnosti.
4. Ako by ste predstavili svojim kamarátom vašu školu? Napíšte o nej krátky sloh do zošita.
5. Petra a Peter sa posadili do poslednej lavice. Kde najradšej sedíte vy v triede? Ktoré je to najvýhodnejšie miesto podľa vás?
6. Aké predmety vyučuje váš triedny učiteľ/vaša triedna učiteľka?

RENÁTA MATÚŠKOVÁ

A predsa leziem po stromoch

II.

Matúš Zacharov ležal v nemocnici po autonehode, ktorú zažila jeho rodina. Mamu a otca už prepustili, najhoršie dopadol on. Ako trinásťročný sa dostal na vozík. Druhý prázdninový týždeň ho priviezli domov a pomaly si zvykal na nový život na vozíku. Čoskoro ho navštívili aj kamaráti.

Hej, banda, čo civiete ako vyorané myši? Som to ja, len troška vylepšený kolesami. Chalani sa hneď prestali správať strojene a celkom im odľahlo. Nevedeli, ako bude Matúš reagovať, či ich rovno nevyhodí od dverí. Ved' oni môžu všetko a on nič.

Presne to isté si myslel Matúš. Len v opačnom poradí. Často na to myslel. Chalani ho zobrali medzi seba. Neprekážalo im, že je na vozíku. Bol jedným z nich či na nohách, alebo na kolesách. Sú partia, nerozlučná päťka. Matúš prežil svoje najkrajšie prázdniny, i keď na vozíku. Nič sa nezmenilo okrem toho, že pán školník Straka na školské schody umiestnil dva plechy, ktoré presne vyhovovali kolesám Matúšovho vozíka. Pani učiteľka Jamnická spolok chalanov nenazývala inak ako päťka a jeden vozík. Bolo to vskutku dojemné, ako sa o Matúša starali a pomáhali mu.

Prišli Matúšove narodeniny. Chalani dlho rozmýšľali, čo mu darujú alebo čo pre neho vyrobia. Aj sa ho pýtali, no ten len krútil hlavou:

– Už som vám vravel, čo by som chcel. – Chalani iba nemo so strachom v očiach na seba pozerali.

– Matúš, to nemyslíš vážne. Zbláznil si sa, čo keď ti ublížime? Matúš, vymysli si niečo iné – prehovárali ho spoločne, až takmer kľáčali na kolenách a prosíkali.

– Nie, nie ste predsa baby! Dokážeme to, ja vám pomôžem, uvidíte, – nedal sa odbiť Matúš. Chalanom neostávalo nič iné, len Matúšovi sľúbiť, že jeho želanie splnia

aj za cenu výprasku. Všetko si dôkladne premysleli. Ďuro tajne zobral bratovi horolezecké lano, istenie so skobami a ešte iné potrebné a možno aj prepotrebné veci. Ráno, keď Ivan odišiel do mesta, všetko nahádzal do ruksaku a upaľoval k Zacharovcom. Dohoda znela: ráno o deviatej. Matúš vedel, že v tom čase mamina kŕmi jeho sestru Aničku, čiže sa od nej nepohne. Ocko mal byť v práci, aj keď bola sobota. Náhle však zostal doma, lebo musel odviezť starkého na pohotovosť. Starká volala, že ho znova chytili kríže. No a to znamenalo, že vlastne nebude doma. Vzduch čistý. Chalani sa potichu cez záhradu dostali k Matúšovi do dvora. Ten ich čakal a od radosti sa vyškieľal proti májovému slniečku.

– Tak poďme na to, Anička sa napcháva, – vydával povely Matúš. Igor dotlačil vozík takmer pod strom. Ďuro vyliezol na orech a cez najsilnejší konár prehodil lano a pripevnil niečo, čo sa nápadne podobalo na kladku, druhý koniec spustil k Matúšovi. Ostatní mu navliekli cez nohy a pás istenie. Všetko zabezpečili tak, ako ich učil horolezec Ivan. Mohli začať. V slnečné sobotné dopoludnie bolo zo záhrady počuť:– Uf, ťahaj, ťahaj! Do čerta, to je ťarcha! Matúš, čo si zo železa? Ešte kúsok, už bude na konári! Fuj, uf, no, no, supeeer!!!

To už mamička nevydržala a vyzrela z otvoreného obloka. Pohľad, ktorý sa jej naskytol, bol na šľaktrafenie: Matúš sedel na konári na ich orechu a chalani pod stromom sa objímali a vyskakovali od radosti, že to predsa len dokázali. Vybehla na dvor a kričala, až jej hlas preskakoval do vysokej fistuly:

– Úplne ste sa zbláznilí? Ja vás... do dvora vchádzal ocko. S otvorenými ústami vystúpil z auta a rýchlym krokom vyštartoval k hlúčiku chalanov. V tej chvíli akoby im nohy vrástli do zeme. Od strachu sa nedokázali ani pohnúť. Blížila sa sodoma a gomora v podobe šokovanej mamičky. Prvý precitol ocko a v poslednej chvíli priskočil k mamičke, ktorá už naťahovala ruky k Igorovým vlasom, a tak mu zachránil hustú šticu od skalpovania.

– Zuzka, pokoj, neboj sa! Matúš je v poriadku! Upokoj sa, sadni si tu na lavičku. Ja to s chlapcami vyriešim. Mamička už bola v dostatočne bezpečnej vzdialenosti od chalanov. Od nej im už nehrozilo žiadne nebezpečenstvo, očakávali hromy a blesky iba od ocka. Chalani sa aj chceli pustiť do behu, ale nešlo to. Čím viac sa ocko približoval, tým viac sa mu tvár vyjasňovala, až mu na nej zažiaril veselý úsmev od ucha k uchu. V tom momente „horo-lezecká päťka“ bez vozíka vedela, že je dobre.

– A predsa leziem po stromoch! – vykrikol šťastný Matúš.

(Úryvok)

1. Kto vyriešil nepríjemnú situáciu medzi chlapcami zapríčinenú Matúšovým stavom? Prečítajte tieto vety.
2. Ako sa zmenil triedny kolektív?
3. Čo si želal Matúš na narodeniny?
4. Napište do zošita krátky plán toho dňa, keď uskutočnili Matúšovo želanie.
5. Odkiaľ pochádza výraz „sodoma a gomora“? Hľadajte na internete.

GABRIELA MAGALOVÁ
Srdce šachovej dámy

II.

Šach je vraj obyčajne hra pre chlapcov. Vyžaduje kombinácie, logiku, trochu matematiky, kombinatoriky. Šachový tréner má však iný názor: podľa neho dievčatá k šachu patria, každé šachové družstvo ich potrebuje. Sú to jednoducho športové pravidlá. Štvorčlenné šachové družstvo musí mať aspoň jednu babu, inak nemôže súťažiť.

A o pár mesiacov mali byť majstrovstvá. Vtedy tréner po prvý raz priviedol tú malú. Ešte nemala sedem rokov. Keď sme sa jej pýtali, či vie, ako ide kôň, zdvihla malý prštek a do vzduchu nakreslila tlačene L:

– Takto a takto.

Šach sa ale naučila hrať rýchlo, vážne. Keď hráme šach a vysvetľujem ťahy, vyvažuje na mňa tie modré okálie a potom ma prekvapí takým ťahom... Veď aj dnes dala Patrikovi šuster mat. Najlepšie jej to išlo s koňom a dámou.

– Konika mám rada, chcela by som ho mať doma, ale na balkón sa nám nezmestí, – hovorievala, keď ju niekto pochválil za ťah koňom.

– S kráľovnou ti to ide dobre, pretože aj ty si žena a ženy musia držať spolu, – zamudroval tréner. A ona sa len usmievala a triasla malým blond'avým vrkočom.

Majstrovstvá boli pre nás pocta. Pre hráčov do osem rokov bola zvláštna sekcia. Naši krpci mali aké-také šance, lebo boli medzi nimi chlapci, ktorí trénovali už tretí rok. Ale malá trénovala len pár mesiacov. Keďže bola baba, zachraňovala troch krpcov, ktorí by bez nej nemohli nastúpiť do súťaže. Jednoducho, baba v tíme musí byť a basta! Na takom šachovom turnaji to je ako na trhu, kde sa stretnú všetci nemí. Je tu veľa stolov, ale krik žiadny. Tréner je však akýsi rozjarený. Chodí od stola k stolu, ticho prikyvuje a porovnáva tabuľky na stojane. Otec tej malej s ním potichu debatuje. Malá boduje. To ma podrž, malá bojuje o medailu, o tretie miesto! Jedna výhra a máme medailu. Malá sedí za stolom s poslednou hráčkou, favoritkou.

– Očakáva sa, že toto bude víťazka malých dievčat, – upozornil ma na to dievča hneď pri príchode tréner. – Jej otec trénuje šach, rozprával som sa s ním, ten inú možnosť ani nepripúšťa, len to, že jeho dcéra bude favorit, – precedí zvýšeným hlasom tréner, ale z tabuliek je jasné, že dnes jeho dievča nemá šťastný deň. Malá dievčinka, o ktorej sa rozprávame, je od tej našej trošku staršia. Krátke vlásky spôsobili, že vyzerá ako chlapec v sukni. Otec stojí za jej chrbtom a strieľa očami pri každej partii. Je nervózny. Uniklo im už prvé a druhé miesto, no nie je zvyknutý odchádzať bez medaily. Teraz sleduje hru, ktorá rozhodne, kto bude tretí. Naša malá má hru vyhratú, je to evidentné. Tréner sa usmieva, v hre je jej koník a aj dáma, jej figúrky, s ktorými takticky zvláda veľa. – Tri ťahy a máme medailistku, – usmieva sa tréner s otcom našej malej. Ale ona sedí a vystrašene hľadá na svoju súperku. Sleduje, ako jej na šachovnicu dopadla slza. Otec malej favoritky sa mračí a pohľadom hovorí: ak nevyhráš, u mňa

končíš! Utrie si slzu a hrá. Malá pozrie na svojho otca, ktorý stojí s trénerom na druhej strane. Číta im v očiach radosť, povzbudenie, nádej. Potom znova hľadá na súperku, na jej rukáv mokrý od slz, oči červené. – Zbije ma, – šepká dievča, keď sa jej otec otočí na chvíľu na druhú stranu. A už je zasa pri nej. Naša malá hľadá na otca i trénera, na ich tváre a nadšenie a hneď zasa na to nešťastné stvorenie pred sebou. Už to takmer vyhrala, dva ťahy a...

V aute nám všetkým radostne ukazuje diplom.

– Pozrite, čo som dostala. Toto a ešte aj tričko, – radostne sa pýši chalanom.

– Áno, ale je to štvrté miesto, prečo si to spravila? – nechápavo pozerá na ňu jej otec. – Ty si ju nechala vyhrať, že?

Malá kývne hlavou.

– Ale prečo? Veď by si dostala tú peknú medailu. Mala by si tretie miesto. Malá mykla plecami a sklopila oči.

– Prečo si to spravila? – zmierňuje prísny otcov tón vždy trpezlivý tréner.

– Keď on by ju zbil. Jej otec, – vyjachtala.

– Preto si ju nechala vyhrať na majstrovstvách? – hlasno skríkol jej otec a búchal si do čela.

– No áno, aby ju nezbil a aby už neplakala, – vysvetľovala malá. Do jej očí sme všetci zaborili tie svoje. Z tašky vytiahla tričko, na ktorom mala vytlačené logo majstrovstiev s koníkom a s dámou.

– Pekné je, pravda, tatino? Cesta domov bola tichá. Viezli sme si diplomy za účasť a na sedadle vzadu sa s nami viezlo spiace blondé debate. Taška jej v spánku vypadla z ruky a mne sa zdalo, že v tom tichu počujem tlčť ozajstné srdce malej šachovej dámy.

(Úryvok)

1. Aké zručnosti sú potrebné k šachu?
2. Vymenujte názvy šachových figúrok.
3. Z koľkých krokov je možné dať šuster mat? Ak neviete, pozrite sa na internete.
4. Svetoznáme sú maďarské šachistky sestry Polgárové. Prečítajte si o ich úspechoch.

ELENA ELEKOVÁ

Ked' budem mať pubertu

II.

Viktorova mama hovorí, že keď bude mať pubertu, určite sa zblázni. Jeho puberty sa bojí viac ako pavúkov a pokazenej práčky. Najprv si Viktor myslel, že puberta je nejaká strašná choroba, ale oco mu vysvetlil, že je to celkom bežné, že to mal aj on, ale vyrástol z toho. A nevyzerá, že by sa pri tom bola babka zbláznila.

Definitívne som sa rozhodol, že preskúmam, akí boli členovia našej rodiny, keď ich postihla puberta. Výborná príležitosť sa mi naskytla hneď ďalší víkend, na oslave starkej.

Keď bola tvoja mama v puberte, chodila vždy ako námesačná, – rozrozprávala sa starká. – Všetko sme jej museli opakovať dvakrát. A večne vysedávala pri knihách. – To mám už teraz, pomyslel som si, takže nič hrozné.

– Ale aspoň som tak nevystrájala ako ostatní! – bránila sa mama.

– A obliekala sa celkom ako chlapec, – pokračovala starká.

– Čo si radšej chcela, aby som nosila minisukne? – zlostila sa mama. – Pokúšal som sa predstaviť si mamu oblečenú ako chlapca. Išlo to dosť ťažko.

– A ty starká, aká si bola ty? – opýtal som sa.

– Ja? – začudovala sa starká. – Ja som na také veci nemala čas, chlapče, my sme žili celkom inakšie. A vôbec sme sa neopovážili papuľovať rodičom.

– Len nehovorte, že ste nemali pubertu, ako by ste potom dospelí? – podpichol oco.

– No mala som, samozrejme, že som mala, ale nikto to nebral tak vážne. Ja som sa napríklad musela starať o mladších súrodencov, ak som nechcela, aby nám otec doviedol macochu!

– Ja by som nechcela byť znovu v puberte a už vôbec nie v dnešných časoch, – vyhlásila teta Lucia.

– No veru, dnešné pubertiačky sú hrozné, – povedala teta Vilma, ktorá je učiteľka.

– A chlapci nie sú o nič lepší. Vykrikujú tými mutujúcimi hlasmi ako majstri sveta a pritom sú tak akurát smiešni. – Tak toho sa napríklad dosť bojím, aké to bude, keď budem mutovať. Určite nebudem na svoj škriekavý hlas pyšný. Už som uvažoval aj nad tým, že v tom čase prestanem proste rozprávať. Naučím sa nejakú znakovú reč alebo budem písať.

– A niektorým chlapcom puberta nikdy neskončí, – dodala teta Lucia.

– Tým myslíš koho? – opýtal sa jej muž, ujo Emil.

– Trafená hus zagága, – odvrkla teta Lucia.

– Cestou okolo dverí jedálne som začul tetu Vilmu rozprávať, ako ju starká prichytila, keď prvýkrát fajčila s kamarátkou doma za kurníkom. Všetci dospelí sa smiali, akoby povedala ktoviečo smiešne. Dokonca aj starká. Keby som čosi také urobil ja, určite by z toho bola hotová tragédia. Chcel som počuť, o čom ešte budú hovoriť, ale zbadal ma oco a vykázal ma von.

Ujo sa zamyslel: – Teraz je to všetko akési zložitejšie.
– Takže by si chcel mať znovu pubertu? – pýtal sa otec.
– To nie, – usmial sa, – teraz si predsa môžem užívať to, na čo sa tešia všetci pubertiaci.
– Mama hovorí, že dospelí si ani nemajú kedy užívať svoje práva, lebo majú kopu povinností, – povedal som.
– Každý má len také práva, aké si dovoľí, – odvetil ujo záhadne a podal mi cigaretu. Prekvapene som na neho cival.
– No čo pozeráš? – zasmial sa. – Najvyšší čas vstúpiť do tej puberty. Ale pod dozorom! – Čo vám mám hovoriť? Potiahol som raz, dvakrát a rozkašľal som sa, až mi slzy vstúpili do očí. Ujo sa zase zasmial, cigaretu mi vzal, zašľapol ju a povedal:
– No vidíš, niet čo závidieť. Kamošom sa môžeš pochváliť, že si fajčil s vlastným ujcom a na najbližších pár rokov si daj pokoj. A inak, keby sa to s vašimi nedalo vydržať, pokojne zdrhni na dva-tri dni k nám. Ja som tiež chodil k maminmu bratovi, keď to bolo doma na draka.

(Úryvok)

1. Zvyknete sa v rodine zhovárať o detstve svojich rodičov? Aké veselé udalosti si pamätáte?
2. Aké negatívne znaky puberty poznáte, ktoré ste cítili aj na sebe?
3. Čo vás najčastejšie znepokojuje, znervózňuje?
4. Máte uja, tetu alebo niekoho iného v rodine, okrem rodičov, komu dôverujete?

KORA KOTROVÁ

Život je fér

Lívia je presvedčená, že sú ľudia, ktorí sa narodili pod šťastnou hviezdou, všetko sa im darí, sú šťastní a úspešní. V ich triede je taká Dada, ktorá je pekná, múdra a popri tom aj výborná tenistka. Ale veru sú aj takí, medzi ktorých patrí aj ona, ktorí majú hrozný život. Toto nešťastie ich sprevádza takmer od narodenia.

Všetko sa to začalo už pri narodení. Pridusila som sa pri pôrode a museli ma oživovať. Mamini lekári neveštili nič dobré, ale ona vraví, že som bojovníčka. Ja si vôbec nemyslím, že som bojovníčka. V škole ani ústa neotvorím, kým sa ma niekto na niečo nepýta. Minule si zo mňa matikárka robila srandu, že či držím bobriku mlčanlivosti. A angličtinárka mi fukla dvojku z angliny, vraj neviem komunikovať po anglicky. Život je proste nefér. Naozaj. Niekomu nadelí všetko, druhému nič. Ani krásy sa mi neušlo. Keď sa pozriem do zrkadla, tak mi ostávajú len oči pre plač. Mamina vraví, že mám krásne husté vlasy. Čo z toho, keď mi lietajú na všetky strany

a ani za svet si neviem spraviť poriadny účes. Stehná mi to snád' robia naschvál, že stále priberajú a nepomáha ani to, že už som prestala jesť aj môj obľúbený puding, hodinu pred spaním držím prísnu diétu a sladkosti som obmedzila na minimum. Okrem toho vraví, že mi chýba sebavedomie, takže aj ona vidí na mne chybu a vie, že som k ničomu. Ja zasa vidím svoju mizernú pamäť. Ja si jednoducho neviem nič zapamätať. Naozaj. Keď píšeme päťminútovku z posednej látky, no to ešte dajme tomu zvládnem. Ale keď príde štvrt'ročka, to je moja smrť. Mamina vraví, že to mám asi dedičné po dedkovi. A keďže som tichá, v učení priemerná a spolužiačky ma považujú za nudnú, tak tým pádom nemám ani žiadne kamarátky.

* * *

V poslednom čase sa mi zdá, že sme sa troška zblížili s Miškou v triede. Tiež je taká tichšia, a tak to vyzeralo, že si nemáme čo povedať. Ale minule sme šli spolu zo školy a zistila som, že máme dosť spoločného.

* * *

Neverím! Štvrt'ročka zo sloviny za jedna. A s Miškou sme sa začali skúšať pred každou hodinou, vďaka čomu sme si obe istejšie a už nemáme taký strach pred každým skúšaním.

* * *

To bol dneska deň. Prišla za mnou Dada, či by sme sa nechceli s Miškou pridať na projekt zo zemepisu, čo nám zadala učiteľka minulý týždeň. Mali sme sa rozdeliť do skupín a vypracovať to spolu. Tak sme súhlasili. Potom však za nami prišla znova a povedala, že sa k nim pridala aj Simona, ktorá dovtedy váhala, s kým bude v skupine. A preto vraj do projektu môžu vziať len jednu a že sa máme rozdeliť. Neverím, že som nabrala toľko odvahy a povedala som:

– Nie! My chceme byť s Miškou spolu a ak to nie je možné, hľadaj si do tímu niekoho iného.“ Miška mi bola strašne vďačná, že som to povedala.

* * *

Tak to mi neuveríte, čo sa mi dnes stalo. Triedna nám sľúbila, že keď budeme celý rok makať, zoberie nás koncom júna na školský výlet. A tak sme šli. Celé doobedie sme šliapali po lese, polovica triedy skoro dušu vypustila, ale nakoniec sme vyliezli na vrchol toho kopca. Za odmenu sme šli poobede do nákupného centra. Na tej túre som stratila peňaženku. Asi mi vypadla, keď som si vyťahovala fľašu na pitie. Zistila som to až pri pokladni jedného obchodu, keď som nemala za čo zaplatiť sukňu, ktorú som si pol hodinu skúšala. Teda trapas to bol riadny. Miška mi chcela pomôcť a zaplatiť za mňa, lenže ona si tiež vybrala jeden kúsok a nemala toľko eur, aby zaplatila obe veci. Už som chcela tú sukňu vrátiť, keď sa mi spoza chrbta ozval hlas:

– Liv, vezmi si tú sukňu, veľmi ti pristane, ja tu mám dosť peňazí.

Od ľaku som skoro nadskočila, lebo ten hlas patril Paťovi, najkrajšiemu spolužiakovi v našej triede. Až neskôr som si uvedomila, že ma nielenže pochválil, ale že mi tú sukňu aj kúpil. Čo by zato dali ostatné baby v triede.

* * *

Keď tak nad tým rozmýšľam, zdá sa mi, že karta sa obrátila. Už nemám pocit, že som najväčší smoliar pod slnkom. Asi je pravda, čo tvrdí moja mamina. Nikto nemôže mať stále len šťastie alebo nešťastie. Tak predsa je ten život fér. Naozaj.

(Úryvok)

1. Podľa čoho posúdila Lívia, že má nešťastný život? Vyhľadajte vlastnosti, s ktorými nebola spokojná.
2. Kedy si všimla, že nastáva u nej pozitívna zmena?
3. Čo bol jej prvý úspech v učení?
4. Prečo bola Miška Lívii vďačná?
5. Čo bolo pre ňu najpríjemnejším momentom na výlete?
6. Prečo je život fér? Je to tak aj podľa vášho názoru?

MARCELA JIRÍČKOVÁ
Skarabeus

II.

Jakub stojí vo dverách bytu a lúči sa s ním. Podľa rozhodnutia rodičov sa presťahujú do malého mestečka. Chlapec sa nerád odtrhne od mesta, v ktorom vyrastal, a ťažko si zvyká na nový život v novom prostredí.

Prebudil ho akýsi zvuk, ktorý doteraz nepatril k jeho ránam. Chvíľu mu trvalo, kým pochopil, kde je. V takej malej dedine ešte v živote nebol a vonkoncom v nej netúžil žiť. Nie je tu dokonca ani škola, bude musieť každý deň cestovať do mesta. Okrem jedných potravín tu nie sú žiadne obchody. Nechápal otca, ako mu prišlo na um hľadať práve tu dom. Cez dedinu viedla jedna hlavná ulica, na ňu sa napájali cestičky od roztrúsených domov. Ani len k domu nemali dobrý prístup. Viedla k nemu len kamenná cestička a nie poriadna asfaltka. Aby toho nebolo málo, ešte aj so susedmi mali spoločný dvor. Nebol tam žiaden plot a susedove chalaniská im behali rovno pod oknami. Vlastne to boli oni, kto spôsobili, že sa zobudil tak skoro. Chalani od susedov stáli ako na vojenskej prehliadke. Bolo ich päť. Spod šiltov hľadeli na nového suseda a odhadovali jeho schopnosti.

– Zahráš si s nami? – neznelo to ako otázka, ale skôr ako rozkaz. Jakuba najskôr postavili do bránky. Podarilo sa mu chytiť zopár striel, za čo sa mu ušlo uznanie. Chlapci sa pomaly zohrali s novým hráčom a Jakuba napokon postavili do útoku. Hra naberala obrátky, Jakub lietal po dvore ako blesk. Stav bol vyrovnaný. Chlapci si všimli, že Jakub akosi poľavuje. Chvíľami sa zastavil, pokašľoval, zle spracoval loptu. Pustili sa do Jakuba.

* * *

Vbehol do svojej izby, zabuchol za sebou dvere tak silno, až zarinčali sklá. Mama nahnevane vybehla z kuchyne.

– Ešte sme sa iba prisťahovali a už to tu rozbíjaš? Ako to tu bude vyzerat'?

Chcela vojsť do izby za synom, ale v poslednej chvíli sa zastavila. Počula Jakubov plač a pomedzi vzlyky sa predierali slová: – Neznášam to tu! Tu nič nie je... tí somári sprostí... čo čumeli... chcem odísť z mesta... za všetko môžem ja!

– Kubko, pod' sem! Niečo ti ukážem! Rýchlo! – snažila sa vylákať syna z izby, aby prišiel na iné myšlienky.

Jakub neznášal, keď ho takto volala, akoby bol ešte bábätko. Oči mal červené od plaču. Nechcel sa takto ukázať mame a priznať svoju slabosť. Bol nešťastný. Chýbal mu starý domov, kamaráti, známe prostredie. Cítil sa opustený a oklamáný. Nikto ho nechápe! Nikto nevie, ako sa cíti! Nikto!

* * *

Bolo po daždi. Zem voňala. Jakub sa tmoľil po dvore. Chvíľu nedôverčivo skúmal podkrovné okná, za ktorými tušil izby chalanov. Nič sa nehýbalo, počul iba zvuky

dediny. Nemal chuť prejsť sa po dedine a kohokoľvek stretnúť. Začínať stále ten istý kolotoč otázok a odpovedí o tom, či tu kúpili dom, odkiaľ prišli, ako sa volajú... Chcel byť sám. do lesa sa dalo dostať len cez potok. Zbadal, že na mieste, kde bol brod, bola zem rozrytá od kravských kopýt. Blato Jakubovi až tak nevadilo, ale všemožne sa snažil vyhnúť nechutným kôpkam, ktoré kravy zanechali. Vtom ho zaujali veľké farebné chrobáky. Nechápal, čo robia také pekné chrobáky v tých nechutných kôpkach. so záujmom sa sklonil, že chrobáky naberie na drierko a preskúma ich zblízka. Vtom bác! Padol celou váhou do nechutnej zmesi bahna a kravských lajen. Ten odporný smrad cítil na tvári, na rukách, všade. Nemohol sa nadýchnuť. Čoraz naliehavejšie mu chýbal kyslík. Počul nad sebou niekoľkonásobný rehot. V očiach mal blato, nevidel poriadne, ale bol si istý, že sú to chalani od susedov.

Sledovali ho už od domu, skrývali sa. Ohromne sa bavili na Jakubovi rozpleštenom v smradľavej breče. Vtom si všimli, že šmátra rukami po zemi. Niečo evidentne hľadal. Chlapcom to už nepripadalo smiešne. Neďaleko neho ležal predmet, ktorý mu zrejme vypadol z vrecka, no Jakub ho v zjavnej panike nevedel nájsť. Najstarší z bratov zodvihol zo zeme puzdro a podal ho Jakubovi. Vtedy si všimli, že akosi divne dýcha. Chvatne vytiahol inhalátor. Chlapci mu pomohli vstať a odvieďli ho na suché miesto.

– My sme to nevedeli... Prepáč...! Keby si nám to povedal... Si v poriadku?

Bolo vidno, že to myslia vážne. Tvárili sa vystrašene. Ešte nikdy sa naživo nestretli s astmatickým záchvatom. Doviedli ho až pred dvere domu. Mama otvorila dvere. Zhrozene zalomila rukami.

– Ty vyzeráš! Čo sa ti stalo?!? Smrdíš, akoby si sa vyváliať v maštali! do domu mi ani nechod', vyzlečieš sa rovno na dvore!

Začal sa umývať v sude s dažďovou vodou. Voda bola príjemne chladná. Iba náhodou šplechol na najbližšie stojaceho chlapca. Vtom dostal nápad! Nabral vodu do dlaní a začal špliechať aj na ostatných. Susedia sa rýchlo spamätali a pridali sa tiež. Voda špliechala na všetky strany a do toho sa ozýval šesťnásobný veselý chlapčenský smiech. Jakub si bol istý, že je to smiech nerozlučných kamarátov. A nemyslel si to len on.

(Úryvok)

1. Prestáhovali ste sa už niekedy do iného mesta? Kto má takýto zážitok, nech porozpráva o svojich skúsenostiach. Ako vám to oznámili rodičia? Ako sa vás to dotklo? Aký pocit bol lúčiť sa s domovom? s akým očakávaním ste prichádzali do nového mesta?
2. Čo sa nepáčilo Jakubovi na novom bydlisku?
3. Aké chrobáky uvidel v bahne? Pohľadajte o nich informácie na internete a napíšte niekoľko viet do zošita.
4. Jakub mal astmatický záchvat. Informujte sa, aké sú jeho príznaky, a čo robiť, ak sa stretneme s takýmto prípadom.

GABRIELA FUTOVÁ
Veselé dvojčky...

II.

Pocity „slepej uličky“ sú pre vek dospievania príznačné. V týchto príbehoch hrdinovia lavírujú medzi stavmi zmätenosti, duševných výkyvov, trápnych situácií, sladkobôľných melancholických nálad, zaľúbenej excitovanosti i prekvapujúcej hyperaktivity zameranej na dobré skutky a láskavé prejavy voči okoliu, až sa všetci čudujú, aké divy dokáže láska spôsobiť.

ON Rišo. Musím sa priznať, že to vidím biedne. Ako napokon celý svoj momentálny život. Lebo aby bolo jasno, odrazu odo mňa všetci niečo chcú. Fotrovci ešte viac ako inokedy poriadok v izbe, oni sa už fakt nezmenia, tak sa radšej podvolím, lebo od rána do večera rovnaká pesnička o tom, ako mi treba sto ráz opakovať to isté, prečo mám zasa trenky a ponožky pohodené v kúte, nohavice a tričko skrkvané na stoličke, kto to bude ustavične žehliť, niekedy mám z toho hlavu ako melón, tak tie handry radšej švacnem do skrine, akože som si ich uložil, a je to! A šťve ma aj sestra, od nej by som nečakal, že fotrovcom bude držať stranu. Hovorí mi, aby som neprovokoval, lebo bude doma peklo, že mi to nemôže dať toľko námahy odložiť po sebe nejaké gate, je to len otázka zvyku a vôle. Normálne jej šibe, neprichádza do úvahy, aby ma dirigovala, tobôž, keď som starší, hoci len o pár minút, to by si dievča malo raz a navždy zapamätať. Lenže ona nie. (...)

Školu nemám rád, ale fotrovci ma držia skrátka, a tak musím niekedy zamakať. Na základnej som nikdy nemal na vysvedčku trojku, dvojky od hora až dolu, ale to len preto, aby som upokojil chalanov, ktorí trojky a štvorky mávajú celkom bežne. Niekedy ich to šťve, že som chlopak o šmaku biflošnym, to akože som bifľoš... Niekedy spleťame po poľsky také hovadiny, lebo fotrovci raz doviezli z Poľska všetlíjaké druhy kávy a každá z nich bola nejakej chuti – šmaku. S tým šmakom sa mi to zapáčilo tak, že som to začal používať a u nás v škole sa to ujalo... Slovom, chalani na mňa zazerajú, keď mám akože dobré vysvedčko, preto aby som odčiniť svoje vedomosti, zavše niekoho vyplieskam, a keď mi to financie dovoľia, kúpim cigarety. To zaberie, cigarety vždy zaberú.

Ale vrátim sa k fotrovcom. Kladú mi na srdce, aby som v škole preplával aspoň s dvojkami, lebo budem mať problémy dostať sa na gymnázium. Oni si totiž zmysleli, že zo mňa budú mať lekára, právnika alebo novinára, skrátka, študovaného syna. Ale ako hovorím, ja na budúcnosť kašlem, je ďaleko a mňa netrápi. Učím sa na dvojky, aby som mal doma pokoj, a potom sa uvidí.

So sestrou to je inak. Jednotkárka ako vyšitá! Niežeby sa bifľovala, to nie, ale páli jej to. Takmer vôbec sa neučí, a predsa je v triede hviezda. Aj má dobré výsledky, aj má dobrý look. To akože fasádu. Baby jej závidia, že dobre vyzerá a dobre sa oblieka. Len ja viem, že vďaka mamke, lebo tá jej ušije, na čo ukáže prstom. Moja sestra je celkom pekná, to sa musí nechať. Všimol som si, že cez vyučko na ňu chalani vyvaľujú oči. (...)

Pre mňa je dôležité, že som na Riu pyšný. A ona na mňa, viac ráz mi to povedala, ja síce neviem prečo, lebo nie som ani dobrý žiak, ani taký pekný ako ona, ale verím jej a robí mi to dobre. Asi sa máme radi. Napokon, prečo nie, veď sme dvojčky.

ONA Ria. Neznášajú. Vôbec nechápem prečo, ak si odmyslím vyučko, tak je vlastne úplne v pohode. Niežeby som mala problém s učením, to nie, len ma niekedy nebaví sedieť toľko hodín na zadku a počúvať. Ale inak... v triede mám super kamošky, ale čo je ešte lepšie, tohto roku k nám na chodbu prihodili deviatakov. Rovno do triedy oproti našej. Niektoré baby idú ráno do školy aj na trikrát, len aby si ich niektorý deviatak všimol. Hlavne taký jeden. Braček o ňom povedal, že to je kretén prvej triedy, ale podľa mňa sú kreténi naši chalani. Takí trapkovia. Machrujú, akože sú frajeri, ale normálne sa s nimi vôbec nedá pokecať.

Aj môj brat sa správa ako kretén, ale iba niekedy. Hlavne, keď je medzi kamošmi. Doma vie byť aj normálny, (...)

Brat sa naozaj správa ako tupec. Škola ho nebaví, ale pritom známky vôbec nemá zlé. Keby chcel, bol by jednotkár. A tie jeho reči, že načo myslieť na budúcnosť. Že dôležitá je prítomnosť. Úplné kraviny. Aj som mu povedala, že nerozumiem jazyku jeho kmeňa. Ale to zas nepochopil on. Jasné, že budúcnosť je dôležitá. Aj mamina stále vraví, aké dôležité je mať nejaký sen a postupne si ho naplňať. A že nie je úplne jedno, aké má človek v škole známky, že tie zlé sa s ním potom vezú. Braček nad tým len mávne rukou. A potom to tak aj vyzerá: nezaujímam ho absolútne nič, iba počítačové hry a blbý Rammstein, z ktorého raz na sto percent ohluchne. Nuž ale niekedy je aj zlatý. Napríklad, keď napodobňuje Škrečka, matikára, to sa aj naši šúlajú od smiechu. Aj keď mamina nás potom zvykne zahriaknuť, že sa nemáme nikomu posmievať.

A raz, raz som bola naňho fakt pyšná, keď dal nakladačku jednému debovi, čo ma otravoval. (...) Iné baby majú na toto kamošky, vlastne aj ja, ale... Rišo keď neblbne, tak si rozumieme aj bez slov.

Normálne stačí, že si na niečo pomyslím, pozriem naňho, a hneď viem, že on na to myslí tiež. Funguje to hlavne vtedy, keď sa vyhovárame. To nemá chybu! Aj včera v škole. Zas nemal domácu, začal vykladať niečo o zaseknutom výťahu, že v ňom visel štyri hodiny. Normálne trápna výhovorka, ale ja som vedela, že povie výťah, ešte to ani nevyslovil. Jasné, že som mu to potvrdila. Dokonca som ešte pridala story o tom, ako som zháňala opravára, a pritom netuším, kde sa taký opravár výťahov zháňa. Len dúfam, že sa teraz nezasekne vo výťahu naozaj. S hlúpyimi výhovorkami totiž priťahujem problémy.

(Úryvok)

1. Ako by si charakterizoval tieto dvojčky? V čom sa podobajú?
2. Poznáš aj ty vo svojom prostredí dvojčky? Predstav ich spolužiakom.
3. Máš súrodencu? Predstav ho/ju spolužiakom.
4. Hľadajte na internete online slangový slovník.

Zapamätajte si:

Slangové slová sú nespisovné výrazy, ktoré sa používajú v súkromnom alebo neoficiálnom prostredí. Používajú ich ľudia v obmedzenom okruhu, ktorí sa buď zaoberajú tou istou činnosťou, alebo majú rovnakú sféru záujmov. Napríklad: matika – matematika, deják – dejepis, telina/telacina – telesná výchova, drevený – nešikovný, dostať guľu – dostať pätku (teda najhoršiu známku na Slovensku).

Žargón je súbor výrazových prostriedkov hovorovej reči určitej spoločenskej alebo profesionálnej vrstvy ľudí (šľachta, malomeštiaci, isté povolania), ktorý sa od celonárodného jazyka odlišuje najmä slovníkom.

OLGA FELDEKOVÁ Odkedy sú kalamity?

Nedávno mi priateľka dala hádanku: „Ktorí Slováci sú najmenší?“

A keď som neuhádla, dozvedela som sa odpoveď: „Cestári. Pretože keď napadnú dva centimetre snehu, už ich na ceste nevidno.“

Nuž, neviem, čo na tú hádanku vravia dnešné deti – ale kedysi, keď som bola v detstvom veku ja, myslela som si, že najmenší Slováci sme my, deti. A bolo nás na ceste vidieť, nech napadlo snehu hocikolko.

Na Orave vtedy sneh v zime padal vo dne v noci. Hovorilo sa tomu „sneží“. Nikdy som nepočula, že by to niekto nazval kalamitou – asi preto, že sa vtedy ešte nepoužívalo toľko cudzích slov.

Keď sme ráno chceli otvoriť okná, aby sme mohli vyvetrať, museli sme najprv sneh zvonku okolo okien odhrabať. Naša mama na vetraní trvala. Tvrdila, že čerstvý vzduch sa rýchlejšie ohreje. Mala aj iné zaujímavé nápady. Spomedzi všetkých rozkoší pokladala za najväčšiu rozkoš lyžovačku. Keď sa teplota ustálila na mínus dvadsať,

poobliekala ma, pripla mi lyže s papučkovým viazaním a vyhnala ma na kopec za domom, ktorému sme hovorili „Prietrž“. Lyžovala som sa so zamrznutými slzami. Slzy mi tiekli z očí asi preto, že mama mi zakaždým zabudla dať rukavičky. Možno však je aj to, že som nijaké nemala. Keď som sa vrátila domov (mame sa zdalo, že som bola

vonku krátko), hnala som sa k peci ohriať si ruky. Vždy mi pritom zašlo za nechty a kričala som od bolesti na celý dom. Vtedy ma mama vyviedla pred dvere a trela mi ruky snehom. Bolesť prešla a lyžovačka sa na druhý deň zopakovala – aj s novými slzami. No napriek slzám to bolo krásne – a zdalo sa mi to normálne.

Keď bolo na Orave mínus pätnásť stupňov, potešili sme sa, že sa konečne oteplilo. Odvtedy sa všeličo zmenilo. Nebýva už mínus dvadsať, snehu už nenapadne až po okná a dopočula som sa, že na oravských kopcoch dokonca už vyrábajú umelý sneh. A keď napadne dva centimetre toho normálneho, hovorí sa tomu „snehová kalamita“.

Už aby vyrazili spopod snehu prvé jarné snežienky!

(Len aby nás potom médiá nevystrašili správou o „snežienkovej kalamite“!)

II.

1. Nájdite v slovníku slovo *kalamita* a definujte význam slova.
2. Rozprávajte spolužiakom, aké zimné zážitky ste prežili vy v detstve.
3. Aké počasie predpovedajú na zimu meteorológovia na Orave, aké u vás?

OLGA FELDEKOVÁ

Dobré skutky

Nedávno som videla v televízii anketu – poslanci si spomínali na svoje dobré skutky. Nemali problém spomenúť si – urobili ich dosť. Jedna pani poslankyňa povedala, že ani nevie robiť iné skutky ako dobré. Zazávidela som jej a začala som pátrať v pamäti po svojich dobrých skutkoch. Spomenula som si na takýto:

Vyrastala som na Orave, nuž nečudo, že nás – mňa a môjho brata – vzali raz rodičia na vlastivedný výlet na Oravský hrad. Hradná sprievodkyňa nás previedla cez množstvo komnát. Na moje prekvapenie v nich neboli nábytky po hradných pánoch, ale dvojhlavé teľa, vypchatý medveď, aj vypchaté vtáky – bežné druhy, ktoré dodnes brádzia slovenskú oblohu. Sprievodkyňa akoby mi čítala myšlienky, povedala: „Koho by dnes už zaujímali staré haraburdy? Ale dvojhlavé teľa narodené na Orave, to sa tak často nevidí.“ Ako sme tak chodili od vitríny k vitríne, zrazu – práve keď som za sprievodkyňou, rodičmi a bratom kúsok zaostala – zazrela som na zemi sa ligoť náušnicu. Zdvihla som ju, že si ju nechám, no keď sme už odchádzali z hradu, pomyslela som si: „Urobím radšej dobrý skutok!“ Pobežla som pár krokov nazad a odovzdala som ju sprievodkyňi...

... A doma moja mama zistila, že stratila náušnicu. Aj si chudera poplakala. Bol to rodinný šperk, ktorý zdedila po svojej starej mame ~ a tá ho vraj dostala ako miestna krásavica od akéhosi grófa. Mohla som jej pomôcť, mohla som sa priznať a mohli sme sa potom po tú náušnicu vrátiť na Oravský hrad – lenže bola som ešte dieťa. Zmocnil sa ma strach, že dostanem, ak sa priznám. Radšej som svoj dobrý skutok zatajila.

Po niekoľkých rokoch som sa so školským výletom znova ocitla na Oravskom hrade.

Keď sme si poprezerali dvojhlavé teľa a iné vypchaté zvieratá, sprievodkyňa nás doviedla k novej sklenej vitríne a ukázala nám veľkú historickú vzácnosť – klenot, ktorý sa zachoval po grófke Thurzovej. Bola to náušnica mojej mamy.

Nuž, to je dobrý skutok, na ktorý som si dnes spomenula. Dodnes je s ním spojený aj krásny pocit, že hoci som tým skutkom okradla vlastnú rodinu, prospela som ním celej spoločnosti. Nie som náhodou aj ja rodená poslankyňa?

II.

1. Aké dobré skutky si už vykonal vo svojom živote ty?
2. Boli ste už na vlastivednom výlete s triedou? Kde a kedy? Poroprávajte sa o tom.
3. Nájdite na internete ďalšie fotografie o hrade. Predstavte si, že ste sprievodcovia a máte predstaviť hrad ôsmakom z vašej triedy.
4. Nájdite na internete informácie o spisovateľke Ol'ge Feldekovej. Pracujte vo dvojiciach a sformulujte otázku a odpovedajte na to, ako by to povedala sama spisovateľka.

NOVELA

Novela je prozaický epický žánr stredného rozsahu, má viac postáv a zložitejší dej ako poviedka. Zobrazuje súbor udalostí, podáva ich dramaticky, bez zbytočných opisov a odbočení od deja. Často sa končí výrazným až prekvapujúcim záverom (pointou).

Novela vznikla v Taliansku v období renesancie v 14. storočí. Názov *novela* (po taliansky *novella*) mal vyjadriť, že ide o nový žánr, ktorý spracúva nové, originálne námety. Preslávil ju spisovateľ z Florencie Giovanni Boccaccio zbierkou *Dekameron*, ktorá obsahuje sto noviel.

II.

BOŽENA SLANČÍKOVÁ TIMRAVA *Skúsenosť*

Novela *Skúsenosť* opisuje skutočné zážitky spisovateľky Boženy Slančíkovej Timravy z jej pobytu v Dolnom Kubíne, kde robila spoločnicu Pavle Országhovej, váženej príbuznej slávneho slovenského spisovateľa Pavla Országha Hviezdoslava. Aj keď mená pani Bukovičová, Marína Majtánová ako aj mená ďalších postáv i názov mesta Vodňany sú vymyslené, mnohí mešťania sa spoznali a nepáčilo sa im, že Timrava bola veľmi kritická. Pani Bukovičová je zobrazená ako pokrytecký človek, ktorý sa pretvaruje. V spoločnosti sa správa ako milá, vzdelaná národovkyňa, v súkromí sa ale mení na hašterivú, panovačnú a skúpu osobu. Timrava je však v postave Maríny kritická aj voči sebe.

Bukovičová vopchala ruky do vachkov kabáta a vážne i sebavedome kráča si napred. I krstná Žela má ruky vo vachkoch a hlavu drží vystretú drzo. Prešli ulicou dolu, na námestie nešli teraz, vrátili sa naspäť a došli opäť pred Bukovičkin dom. Ona zlobne pozrela na dvierka vrát.

„Ešte nejde? Čo vie robiť zatoľko naveky? Nemožno jej vyčkať!“

„Ktovie, čo ona robí,“ započne i Žela, kadejak si ústa nakrivujúc – to bol jej zvyk, keď vravela. Veľmi rada by po vôli všetko i robíť i vravieť Bukovičovej. „Snád' klebetí so Zuzkou.“

Bukovičová neodpovedala, vedela, že Žela, čo povie, jej kvôli hľadá povedať, ale teraz ju to hnevalo. Šli rezko, ako by ich naháňal niekto, a čím bola nervóznejšia Bukovička, tým strmšie šli.

„Pozri, Žela, či sa ešte nevráti...“

Žela obzrela sa späť, driek rovno držiak. „Ešte nejde!“

Bukovičová zašomrala by hneď ošklivé slovo, ale idú známi oproti, musí sa premôcť. Ide Javorova pani a za ňou mladý pár. Chovanica so snúbencom. Bukovičovej tvár stala sa v okamžení ľúbeznu.

„Kamže, kam, Miluška moja?“

„K Žele do Burianov, ideme ju pozrieť.“

„Chúďa, a akože je?“

„Lepšie, oveľa lepšie ako včera,“ odpovedá tá.

„No, chúďa, keby jej len nič nebolo!“

Prešli jedna popri druhej a rýchlija krok.

„Už ide,“ oznámi Žela Bukovičovej, keď bola sa zase obzrela, a tvárou jej preletí úsmev zľahčujúci. „A ako si zase hlavu dolu drží a hľadá, ako by peniaze hľadala.“

Vskutku, ide od domu nízka tenká postava a hlavu drží dolu, ako by peniaze hľadala. Zdá sa byť rozdielnou od druhých dám na ulici, krok má strmý, ale ako by sa nútila k nemu, na tvári úzkosť a akýsi naplašený svit v očiach. Vyšla na ulicu ako by do zakázaného, pozrúc dookola, ale potom hneď zabudne, kde je, že ju tu ľudia vidia, a ide, ako by nikoho nebolo, iba ona, s ovesenou hlavou. Keď prišla k Bukovičovej – podotknúť treba, že tá tým rýchlejšie, ako naschvál, ponáhľala sa – zašomrala na ňu:

„Preboha, slečna, idete skrčená ako osemdesiatročná žena. Čo si hore hlavu nedržíte? Dosť ste malá, a ešte sa dovedna hrbíte. A aká roztržitá, nič, ale zhola nič pozor nedá a nevie, čo sa okolo nej robí!“

„To je pravda,“ myslí si slečna Marína. „Ale ja držím hlavu, ako mne sa páči, a nie ako by sa to tu tejto dáme, čo ide oproti nám, páčilo. Azdajže jesto len jeden v tomto meste, čo by tak šiel, ako by ja chcela?“

„Tak som sa dáko naučila!“ rečie nahlas s úsmevom nežným i prejde si rukou po čele, čo paniu nahnevalo. Ustavične hladí si čelo. Radšej ani nebude sa jej prihovárať.

Ide strmo, len tak sa vlnia sukne na nej a potriasa tučná postava. Spoločnica leďva stačí za ňou. Ukonaná je, robí tu tak, ako u nich slúžky robia. Od rána do večera

Hlavné námestie v Dolnom Kubíne na začiatku 20. storočia

pracúva v záhrade s kuchárkou a – darmo je – nebola na také naučená. Marína namáha sa a dá pozor, aby nezaostala a nenahnevala paniu. Žela, ktorá šla napred, smelo držiak ruky vo vačkoch kabáta, pozrela sa za seba a pomyslela si, stiahnuť pery: „Už zase nebude vládvať!“

„Zamkli ste všetko? A čo ste robili toľké časy? Nikdy nie ste hotová, keď sme my,“ kára pani.

„Veď som sa ponáhlala,“ odpovie Marína, a na oči vysadne jej úzkosť. Opäť prejde dlaňou po čele, ako by všetko zlé chcela zahrnúť. Ona má odpratať zo stola ostatky večere, má pomôcť panej pri obliekaní, má zo seba zhodiť šaty, zababrané, v ktorých robila cez deň, obliecť druhé, pozamkovať kasne, izby poobzerať, okná pozavierať a vtedy vyjsť na ulicu, keď pani.

(Úryvok, upravené)

II.

1. Nájdite tú časť úryvku, ktorá dokazuje, že Bukovičová sa pretvarovala.
2. Ako spisovateľka opisuje v postave Maríny samu seba?
3. „Krstná Žela“ bola krstnou dcérou pani Bukovičovej. Ako sa správala k Bukovičovej a ako k Maríne?
4. Ženské postavy v Timraviných dielach si často iné myslia a iné povedia. Dokážte citátmi z úryvku, že taká je aj Marína.
5. Božena Slančíková Timrava mala brata-dvojča Bohuslava. Keď jej brat v lete v roku 1951 zomrel, smutne poznamenala: „Tento rok pôjdem aj ja. Keď sme sa naraz narodili, spolu aj zomrieme.“ Jej tušenie sa naplnilo: po mozgovej príhode 27. novembra 1951 v Lučenci zomrela. Nájdite na internete ďalšie zaujímavosti zo života Timravy.

KLÁRA JARUNKOVÁ

Tulák

Paľo žil so svojimi rodičmi a súrodencami v dedine Kráľová Porúbka až do chvíle, keď sa jeho rodičom narodilo štvrté dieťa. Paľka pošlú bývať k starým rodičom do mesta. Býva v Dvanastoráku – na ulici, kde stojí rad dvanástich celkom rovnakých domov pre zamestnancov železiarne. Stará mama chce vnuka vychovávať podľa svojich predstáv. Chce, aby bol vzdelaný, nie ako tí „sprostáci“, ku ktorým sa odsťahovala jej dcéra Milka, keď sa „pod úroveň vydala“ za Paľovho otca. Núti ho učiť sa po nemecky a hrať na klavíri, hoci Paľo vôbec nemá hudobný sluch.

Stará mama je generál. To hovorí každý, nielen starý otec. Keď sme sami, rozpráva starý otec ešte inú vec: Ako šiel na vohľady k starej maminej sestre Amálke, a potom sa oženil so starou mamou.

– Chlieb som nechal tak a vzal som si nôž, – pokyvuje hlavou.

Také omyly sa stávali v starých časoch.

A starý otec tým nechce povedať, že by mu stará mama nedávala chlieb! Stará mama nám dáva nielen chlieb, ale aj dobré mäso a krémovníky.

Starý otec tým chce povedať, že stará mama je generál ostrý ako nôž.

Podľa mňa je zas stará mama generál bez vojenskej cti.

Kto kedy videl generála pracháčom preháňať vlastného vnuka celému Dvanástoráku na posmech?

Alebo: prišlo by generálovi na rozum nútiť svojho vnuka, aby sa učil klinkať na klavíri? Keď ten vnuk vôbec nemá hlas ani sluch, čo už dávno povedal mamičke náš pán učiteľ v Porúbke? (Tak nie že by som bol hluchý, počuť počujem všetko, ale pieseň nezaspievam, ani keby mi ju hrali tri týždne.)

Takú hlúposť by generál nikdy neurobil.

Každý generál dobre vie, že nútiť vojakov, aby robili to, čo sa nemôžu naučiť, je vopred prehratá vojna. Farboslepý nemôže čítať morzeovku z farebných zástaviek, lebo by namiesto „plazením vpred“ mohol prečítať „pohov, večera“. Alebo keby Vilovi Kružliakovi rozkázali zameriavať kanóny, určite by ich pozameriaval do vlastných radov, keď je matematický debil a nevie, koľko má meter centimetrov. A keby taký generál mňa spravil trubačom, mohol by som sa nadúvať koľko chcel, nik by nerozoznal, či trúbim do útoku alebo na ústup.

To by si veru nijaký generál nemohol dovoliť. Raz-dva by ho posadili do basy za prehraté vojny.

Iba moja stará mama si môže dovoliť všetko.

Chce ma mojej mamičke vrátiť ako vzdelaného klaviristu a Nemca. Lebo aj na nemčinu ma dala.

Aby vraj tí sprostáci v Porúbke videli, z akého vzdelaného domu pochádza chudera Milka.

Tak mám po chlebe a je mi na zúfanie.

Mamička mi v každom liste píše, aby som bol za všetko povďačný dobrej starej mame.

Lahko sa jej povie.

Ale čo si pomôžem, keď mamičku mám veľmi rád. Tak už len trpím ako kôň, lebo vyklznúť sa mi podarí najviac dva razy za sebou. Tretí raz ani neskúšam. Tretia klavírna hodina je osudná.

Raz po takej tretej klavírnej hodine, ktorú som s chlapcami strávil na Šiklove, išla stará mama tete Grosovej vyvolávať duchov. Vrátila sa v noci. Ja so starým otcom sme už dávno spali. Snívalo sa mi o sibírskych snehových pláňach, keď ma zrazu dobehli vlci a začali ma trhať ostrými zubiskami. Chcel som sa spasť útekem, a – zrazil som starú mamu z nôh.

Lebo to vôbec neboli vlci, ale stará mama. Vyplácala ma po zadku, že som nebol na klavírnej hodine. Keď som sa celkom prebudil, videl som starú mamu sedieť na zemi.

– Ako sa ja len pozriem chudere Milke do očí, – plakala, – ale kto môže za to, že si zbojník po otcovi?

Zodvihol som starú mamu zo zeme, lebo je tučná a sama vstať nevie. Ale toho otca jej neodpustím, aj keď mi potom dala do postele štyri višne v čokoláde.

(Úryvok)

A	• –	N	– •	1	• – – –
B	– • • •	O	– – –	2	• • – –
C	– • – •	P	• – – •	3	• • • –
D	– • •	Q	– – • –	4	• • • •
E	•	R	• –	5	• • • • •
F	• • – •	S	• • •	6	– • • • •
G	– – •	T	–	7	– – • • •
H	• • • •	U	• • –	8	– – – • •
I	• •	V	• • • –	9	– – – – •
J	• – – –	W	• – –	0	– – – – –
K	– • –	X	– • • –	?	• • – – • •
L	• – • •	Y	– • – –	!	– • • • – –
M	– –	Z	– – • •	,	– – • • • –
				.	– • • • – •

Morseova abeceda

1. Charakterizujte Paľovu starú mamu. Aké má vlastnosti?
2. Aký má Paľo vzťah k hudbe?
3. Máte starých rodičov? Porozprávajte o svojej starej mame alebo starom otcovi.
4. Čo je „morzeovka“? Aké mala Morseova abeceda využitie v minulosti a aké má v súčasnosti? Informácie hľadajte na internete.
5. Napíšte pomocou znakov Morseovej abecedy svoje meno a adresu.

VINCENT ŠIKULA

S Rozarkou

II.

Rozarka je fyzicky dospelá osemnásťročná mladá žena, ale rozumovo je na úrovni malého dieťaťa. Po smrti mamy sa o svoju mentálne postihnutú sestru stará Ondrej, ktorý však túto situáciu nezvláda. Pochopí, že sestra potrebuje odbornú lekársku starostlivosť, ktorú jej on nedokáže poskytnúť, a odvedie ju do ústavu.

A potom nasledoval rozhovor navlas podobný rozhovoru z predošlého večera.

- Mali by sme ísť už spať, – povedal som ja.
- A mne sa spať nechce, – povedala ona.
- Keď sa ani nesnažíš, – povedal som ja.
- Nechce sa mi snažiť, – povedala ona.
- To však nie je správne, – povedal som s výčitkou.
- Neviem, čo je správne, – povedala ona a ja som mal chvíľku dojem, že vie rozmýšľať celkom tak ako ostatní ľudia.
- Ba vieš dobre, – povedal som ja.
- Neviem, Ondrej, – povedala ona.
- Nuž, keď nechceš spávať, – povedal som ja.
- Nechcem spávať sama, – povedala ona.
- Každý spáva sám, – povedal som ja.
- Celkom každý nie, – povedala ona.
- Myslím, kto je dospelý, – povedal som ja.
- Mama bola dospelá, – povedala ona.
- Mama hej, – prisvedčil som ja.
- A mama spávala so mnou, – povedala ona.
- Mama mohla, – zase ja.
- A ty prečo nemôžeš? – spýtala sa ona.
- Nechcem, – povedal som a tým som chcel celý rozhovor zakončiť.
- A potom sa nevyspíš, – vravela mi bez výčitky.

Zostalo ticho. Kdesi pod dlážkou škrabkala myš. Mal by som na ňu postaviť klepec. Keby to nebolo pod dlážkou, postavil by som do kúta drôtenku, do rána by sa istotne chytila. Aj tak by som ju musel ráno vypustiť. Uvažoval som ďalej. Mal by som byť na Rozarku prísnejší. Rozhodnúť sa a rozhodnutie nikdy za žiadnu cenu nezmeniť... A Rozarka by plakala... A mne by bolo ľúto...

– Rozarka, ty si už veľká, – začal som jej dohovárať, a ona sa odznova odvolala na mamu.

– Aj mama bola veľká, – uprela na mňa svoje veľké oči a kútikom úst jej začalo potrhávať.

– Mama hej, Rozarka. Ale spávať treba...

– A mne sa spať nechce, – zopakovala ktoviekoľký raz. Začala smrkať, a odrazu bol z toho plač.

– Rozarka, prečo plačeš?

– Za mamou plačem.

Takto to šlo aj v nasledujúcich dňoch. Rozmýšľal som, či by nebolo lepšie s večernými rozprávkami prestať, pretože za nimi vždy nasledoval ten istý rozhovor. A moje dôvody, námietky vždy boli pre ňu nepochopiteľné, nedostačujúce. Každý večer končil tým, že sa rozplakala. Inokedy sa zaťala a nechcela so mnou rozprávať ani na druhý deň. Čakávala na mňa v izbe, pri uličnom okne, a keď videla, že sa vraciam z roboty, vždy sa bežala voľakam schovať.

Ja som potom chodil z kúta do kúta a po celom dome som vyvolával:

– Sojka, kde si?

Niekedy sa ozvala hneď, no niekedy som si mohol hrdlo vykričať. Taká bola tvrdohlavá. Poznal som temer všetky skryše, no keby bola zistila, že som ju našiel bez námahy, bolo by ju to urazilo a bola by sa skryla nanovo a lepšie.

– Sojka, kde si? – chodil som z kúta do kúta, pričom som chvíľu zvyšoval, chvíľu znižoval hlas, pridávajúc doň raz prosbu, raz zase zaliečavosť.

– Tu som, – zľutovala sa konečne a vybehla spod stola alebo spoza skrine a obyčajne sa mi hneď zavesila na krk.

(Úryvok)

1. Kto je rozprávačom príbehu? Čo sme sa o ňom z úryvku dozvedeli?
2. Ondrej má svoju sestru rád, snaží sa prispôbiť jej detskému vnímaniu sveta, napr. rozpráva jej každý večer rozprávky. Nájdite ďalšie príklady.
3. Aký vzťah má Rozarka k bratovi? Má ho rada?
4. Od roku 1995 funguje v Banskej Bystrici na Slovensku divadlo, v ktorom hrajú herci s mentálnym postihnutím. Nazýva sa *Divadlo z Pasáže*. Okrem divadelných predstavení herci natočili šesť filmov, zúčastnili sa turné po USA a tiež niekoľkých medzinárodných festivalov. Nájdite na internete informácie o *Divadle z Pasáže*, pozrite si spoločne prezentáciu tohto divadla na sociálnej sieti.
5. Uveďte ďalšie príklady, ako sa mentálne postihnutí ľudia môžu realizovať.

ROMÁN

II.

Román je epický literárny žáner veľkého rozsahu, zobrazuje široký okruh života v dlhšom časovom období. Má zložitý dej, hlavná dejová línia, ktorá sa týka hlavných postáv, je doplnená vedľajšími dejovými líniami, prerušovaná opismi prostredia, postáv a úvahami. Reč rozprávača sa strieda s monológmi a dialógmi postáv. Najčastejšie má román prozaickú formu (výnimočne aj básnickú formu, ako napr. Puškinov román *Eugen Onegin*).

Spojením viacerých románov do jedného celku vzniká dilógia (2 romány), trilógia (3 romány), tetralógia (4 romány). Romány sú spojené postavami, miestom deja alebo zobrazením jednej historickej udalosti.

Na základe témy rozlišujeme rôzne druhy románov: historický, dobrodružný, spoločenský, vedecko-fantastický, životopisný, psychologický, cestopisný a pod.

ĽUDO ONDREJOV

Zbojnícka mladosť

Trilógia *Zbojnícka mladosť*, *Jerguš Lapin*, *Na zemi sú tvoje hviezdy* vyšla pod názvom *Slnko vystúpilo nad hory*. Romány spája postava Jerguša Lapina. V prvom z románov autor zobrazuje jeho narodenie a detstvo na dedine, uprostred prírody. V 66 kapitolách syn zbojníka a chudobnej mamky zažíva rôzne situácie, v ktorých sa naplno prejavuje jeho citlivý vzťah k ľuďom, k živej i neživej prírode.

SYN MÔJ MILENÝ

Naprostred dediny stála fabrika. Voda valila sa vedľa nej úzkym kanálom. Pred fabrikou veľké priestranstvo bolo zavalené brvnami. Na brvnách sedelo mnoho chlapcov, medzi nimi Červenák. Opálali nohami, rozprávali sa. Števo Fašanga zamiešal sa medzi nich, Jerguš zastal neďaleko, hľadel do kanála.

– Čí je to chlapec? – spytovali sa.

– Pokoj s ním! – strašil Štefan. – Má veľký svinský zub vo vrecku, ľahko môže aj rebro zlomiť...

Chlapci ukradomky kukali na Jerguša.

– Mocný je? – spytoval sa Červenák.

– Mocný, – povedal Štefan. – Premôže ťa ako nič...

Červenák bol úplná sirota, ani otca už nemal. Jeho mať bola najhoršia macocha v dedine, s chlapcom zle nakladala. Bol chudý, biedny, ošklbaný. Bedárik na zaplakanie. Díval sa na Jerguša ponad plece, odhadoval jeho silu a zavolať:

– Hej, ty, čo sa žaby bojíš, pod' sa pasovať! Jerguš sa obrátil, usmial.
– Nechce sa mi, – povedal nedbalo. A zas len pozeral do vody. Z druhej strany kanála, na drevených schodíkoch, podmývaných vodou, zahorekovalo malé dievčatko. Chytalo sa za tvár, kričalo, nahýbalo sa nad vodu. Pred chvíľou stál pri nej tučný malý chlapček so zelenou zásterkou. Teraz ho už tam nebolo. Jerguš šibol očami dolu kanálom. Zdalo sa mu, že vidí malú rúčku vynoriť sa z vody. Ďaleko od schodíkov. Len na chvíľku. Rúčka zmizla, viac sa neukázala.

Jerguš sa rozbehol okrajom kanála, pokiaľ mu najbližší dom nezahlatal cestu. Necítil zem pod nohami. Najskôr letel ako vták. Bez rozmyslu, slepo, živelne. Ďalekým skokom švihol do kanála, ponoril sa, vyšvihol celou silou. Predháňal plávajúce drevo a smeti. S jedinou myšlienkou: zazrieť v mútnej vode zelenú zásterku. Chvatnúť ju mocne, na breh vytiahnuť...

Prúd hnal na koreň starej jelše, Jerguš zaťal sa doň nechtami. Vynoril sa z vody do pása, zaostřil zrak, napäto hľadel do prúdu. – Kde je zásterka? Zelená zásterka!

Zasvietila, mihla sa hlboko pod hladinou. Jerguš hodil sa strmhlav a chytil mocne, krčovite, zaboril kostnaté prsty do mäkkého bruška. Vyhodil hlavu nad vodu, nadniesol zásterku. Okrúhla tvár malého chlapčeka vykukla z vody.

Zachytil sa Jerguš brehu, vyliezol z vody, mäkké bruško nepustil. Položil malého chlapčeka na trávnu, sadol si a oddychoval. Hľadel naň, chytil ho za noštek. Chlapček bol teplý, ale nedýchal. Jerguš obracal ho dolu tvárou, nohy mu dvíhal do výšky. Na sinea, poblednutej tváričke nechceli sa ukázať znaky života...

Schytil Jerguš dieťa do náručia, ponáhlal sa do dediny. Chlapci z brván, so Štefanom Fašangom popredku, utekali mu naproti.

– Tu utekaj s ním, – povedali, – na Horný koniec! To je Vilko od Halajov!

Sypali sa pred Jergušom, ukazovali mu cestu. Vilko Halaj sa pohýbal, voda mu vyšplachla z úst, zaplakal slabučko a kašlal.

– Žije! – vykrikol Jerguš veselo a bežkom zahol do Halajovie dvora.

Vilkova mama bývala vo veľkej pritnavej izbe. Začala božekať, vyzliekala Vilka z mokrých šiat. Položila ho na prípecok, pozakrývala. Vilko hneď tvrdo zaspal, na líčka sadol mu krvavý rumenec.

– Vyzleč sa, syn môj milený, osuš šaty, – prihovárala sa Jergušovi.

Jerguš povedal, že mu nebude zima. Domov ide, tam sa osuší.

– Dobré sa mávajte! – pozdravil a rozbehol sa dolu dvorom.

Vilkova sestrička, prestrašená a uplakaná, so sklonenou hlavou prichádzala domov. na Jerguša uprela obdivujúce okále.

– Neboj sa, žije, – povedal jej ticho. – Ale druhý raz nechod' s ním k vode.

Chlapcov už pred domom nebolo, iba Števo Fašanga sám vyčkával.

– Kde ti je klobúk? – opýtal sa.

– Voda mi ho vzala, – odpovedal Jerguš. – Nevie, čo mama povedia...

Vracali sa domov popri vode, vyzerali utopený klobúk. Voda hučala, niesla smeti i brvná, rozprávala o všeličom, len o Jergušovom klobúku ani slova...

(Úryvok)

1. Záchrana života malého Vilka bola hrdinským činom. Ktoré vlastnosti sa prejavili v Jergušovom konaní?
2. Prečo sa kapitola nazýva *Syn môj milený*?
3. Na Slovensku je občianske združenie *Detský čin roka*, ktoré každý rok oceňuje dobré skutky detí. Deti, ktoré pomohli kamarátom, rodine, prírode alebo pri záchrane života a získajú za svoj skutok najviac hlasov, dostanú ocenenie. Prečítajte si niektoré príbehy na stránke <https://www.detskycin.sk/> a diskutujte o nich na hodine literatúry.
4. Zamyslite sa nad tým, ako a komu by ste mohli pomáhať vy vo vašej obci, vo vašej škole.

Zapamätajte si:

Román sa delí na menšie časti, ktoré nazývame kapitoly. Každá kapitola môže mať svoj vlastný názov, alebo spisovateľ kapitoly iba očísľuje.

ELENA ČEPČEKOVÁ
Serenáda pre Martinu

Román *Serenáda pre Martinu* bol v čase vydania veľmi populárny medzi mladými ľuďmi, stal sa predlohou aj pre rovnomenný film. Martina žije s otcom, ktorý je alkoholik, a s nevlastnou mamou. Nie je šťastná a dokonca sa rozhodne utiecť z domu. Nakoniec ale pochopí, že to nie je riešenie. Je potrebné pracovať na dobrých vzťahoch v rodine.

II.

Keď moja mama umrela, presťahovali sme sa s otcom na Slovensko do Priležian. Otec tam dostal v novej továrni miesto hlavného inžiniera. Vlastne najprv sa presťahoval iba otec, ja som ostala v Prahe v detskom domove. Mala som osem rokov, ale dodnes sa pamätám, ako som pri bráne nariekala, div som slaným roztokom nerozleptala tie železné mreže. A otec bol tiež na mätko, jejejeje, ale bol chlap a nemohol pred vychovávateľkou rumádzgať ako ja. Sľuboval mi, že to dlho nepotrvá a že si príde po mňa. Slovo dodržal. Prešlo niečo vyše pol roka a odviezol ma do svojho nového rodinného kruhu. Ten rodinný kruh pozostával z Romana a jeho mamy, ktorá od tej chvíle bola aj mojou mamou.

Nemôžem povedať nič zlé, bola znesiteľná a celkom pekná. Dlhú som nevedela, že je od otca staršia o celých šesť rokov. Páčila sa mi a v kútiku srdca som dúfala, že keď budeme bývať spolu, podám sa na ňu. Aj byt bol krásny a mala som hneď svoju vlastnú izbičku.

S Romanom sme na seba spočiatku trochu vrčali. Nemohla som znieť, keď vraavel môjmu otcovi Vlado. Aký mu je to Vlado, keď mne je nie jeho mama Zita. Vysvetľoval mi, že nemôže Vlada volať otcom, lebo jeho otec žije a že teda nemôže mať dvoch otcov. Ja som potom nechcela volať jeho mamu mamou a utŕžila som od otca výprask. Úbohý najmladší člen rodiny.

Ale to sa čoskoro usporiadalo, stačilo, aby mi otec pohrozil, že ma pošle naspäť do domova. Pri takom výhlade som sa stala chápravou až-až. A napokon ani s Romanom som sa nemohla ustavične hádať, pretože on vlastne nebýval u nás, ale u svojho otca, a k nám chodieval iba na návštevy. Teraz sa nazdávam, že to ani preňho nebolo ľahké. Ale dospelí robia deťom rôzne komplikácie a myslia si, že keď im večer

usporiadajú prednášku na tému „musíš to pochopiť“, všetko napraví. Mňa takých prednášok chvalabohu ušetrili, ale Romana nimi obšťastňovali každú chvíľu. Lebo mama je nezvyčajný človek, neskríkne, nezvýši hlas, ani nezpracuje varechou, iba vysvetľuje a vysvetľuje. V poslednom čase som pobadala, že sa chce špecializovať aj na mňa, no našťastie s Romanom bolo vždy dosť roboty. (Úryvok)

II.

1. Čo si myslíte, prečo musela Martina po matkinej smrti zostať v detskom domove? Vyhľadajte v úryvku tú časť, ktorá potvrdzuje, že tam nebola spokojná.
2. Deti, ktoré nemôžu žiť so svojimi rodičmi či príbuznými, sú v detských domovoch alebo v pestúnskych rodinách. Čo je, podľa vás, lepšie? Nájdite si na internete viac informácií na túto tému.
3. Prečo Martinin nevlastný brat volal jej otca krstným menom? Páčilo sa to Martine?
4. „Dospelí robia deťom rôzne komplikácie“. Čo tým Martina myslela?
5. Zamyslite sa nad tým, čo je pre deti najťažšie, keď si otec alebo mama nájdú nového životného partnera.

LUCY MAUD MONTGOMERYOVÁ

Anna zo Zeleného domu

Román *Anna zo Zeleného domu* zobrazuje život siroty Anny Shirleyovej, ktorú si adoptujú manželia Cuthbertovci z Avonlea. Energické a chytré dievča s ryšavými vlasmi si postupne obľúbia nielen adoptívni rodičia, spolužiaci v škole, ale aj ostatní obyvatelia dedinky.

V kapitole s názvom *Nešťastná ľaliová panna* Anna príde s myšlienkou zdramatizovať báseň *Elaine*, ktorú sa učili v škole, pretože je očarená romantickým príbehom z čias kráľa Arthura. Spolu s kamarátkami sa rozhodnú zahrať scénu, v ktorej čln s mŕtvou Elaine pripláva k ostrovčeku, kde sú kráľ Arthur, Lancelot a Guinevere. Odvážna Anna sa podujme zahrať „ľaliovú pannu“ – Elaine.

„Tak, už je hotová,“ vyhlásila Jana. „Musíme ju pobozkať na meravé čelo. A ty, Diana, povieš: ‚Zbohom, sestra, naveky zbohom!‘ a ty Ruby, ‚Zbohom, milá sestra.‘ Povedz to čo najsmutnejšie. Anna, preboha, usmej sa trochu. Vieš, že keď Elaine ležala, vyzerala, akoby sa usmievala. Teraz je to lepšie. Odtisnime člnok od brehu.“

Čln odtisli, pričom sa dnom zachytil o starý kolík. Diana, Jana a Ruby čakali, kým prúd strhne člnok, a hneď sa pobrali najprv k mostu a potom krížom cez les a cestu k náprotivnému ostrovčeku, kde v úlohách Lancelota, Guinevere a kráľa mali čakať na príchod ľaliovej panny.

Niekoľko minút prúd pomaly unášal Annu, ktorá plnou mierou vychutnávala romantickosť svojho postavenia. Vtom sa stalo niečo, čo vonkoncom nebolo romantické. Do člna začala vnikáť voda a Elaine bola prinútená postaviť sa na nohy. Strhla zo seba prikrývku „zo zlatého hodvábu“ a z „najčiernejšieho zamatu“ a nechápavo hľadela na veľkú trhlinu na dne člna, ktorou sa voda valila. Ostrý kolík pri brehu vytrhol kus laty, pribitej na dne člna. Anna to síce nevedela, no netrvalo jej dlho, kým si plne uvedomila nebezpečenstvo. Ak bude voda takto ďalej vnikáť, čln sa naplní a ponorí prv, než dorazí na druhý breh. A kde sú veslá? Nechali ich v prístavišti!

Anna zhlika, ale nik ju nepočul. Bola bledá, ale nestratila duchaprítomnosť. Ostávala jej jediná možnosť.

„Veľmi som sa bála,“ rozprávala na druhý deň pani Allanovej. „Zdalo sa mi, že jediná možnosť záchranu je vyškriabať sa na stĺp, ak popri ňom čln prepláva. Viete, stĺpy sú z kmeňov starých stromov a je na nich veľa hrčie a kýpte konárov. Povedala som iba toľko: Milý Bože, zaveď, prosím ťa, čln blízko stĺpa a ja sa postarám o ostatné. A to som ustavične opakovala. Za takých okolností veru nik neskladá kvetnatú modlitbu. Ale mne sa splnila. Čln priam vrazil do stĺpa, šál a prikrývku som si prehodila cez plece a vydriapala som sa na kýpeť konára, ktorý trčal z kmeňa. Tak som sa držala šmyklavého stĺpa a nemohla som sa pohnúť ani hore, ani dolu. Bolo to veľmi neromantické, ale vtedy som na to nemyslela. Romantika zovšednie tomu, kto sa práve zachránil pred vodným hrobom.“

Čln prešiel pod mostom a hneď naprostriedku rybníka sa ponoril. Ruby, Jana a Diana už naň čakali na druhom brehu a videli, ako im mizne priam pred očami. Ne-

pochybovali, že s člnom sa ponorila aj Anna. Chvíľku stáli ani skamenené, bledé ani stena a strpnuté od hrôzy nad touto tragédiou. Potom sa s hlasitým nárekom rozbehli cez les...

* * *

Anna hľadela do nebezpečnej zelenej hlbiny pod sebou, v ktorej sa pohybovali dlhé olejovité tiene, a zachvela sa. V predstavivosti sa jej začali črtat' hrozné obavy.

A práve keď sa nazdávala, že bolesť v rukách a v zápästí už nevydrží, privesloval pod most Gilbert Blythe v člne Harmona Andrews.

Gilbert pozrel na stĺp a s úžasom zazrel bledú tváričku, z ktorej naňho hľadeli veľké, vystrašené síce, no nezmieriteľné oči.

„Anna Shirleyová! Ako si sa tam dostala?“ zvolal.

Nečakal ani na odpoveď, privesloval k stĺpu a ponúkol jej ruku. Zliezla zo stĺpa, držiak sa Gilbertovej ruky, a sadla si zafúľaná a nazlostená na provu. V náručí držala mokrý šál a krepový hodváb. Za týchto okolností jej iste bolo ťažko tváriť sa alebo vyzerat' dôstojne.

„Čo sa stalo, Anna?“ spýtal sa Gilbert a chopil sa vesel.

„Hrali sme sa na Elaine,“ vysvetľovala Anna ľadovým tónom. Na svojho záchrancu ani nepozrela. „Čln mal unášať prúd do Camelota. Do člna začala vnikat' voda a ja som musela vyliezť na stĺp. Dievčatá odišli po pomoc. Budeš taký dobrý a zavezieš ma na breh?“

Gilbert ochotne privesloval k brehu a Anna, pohŕdajúc jeho pomocnou rukou, rezko vyskočila na breh.

„Ďakujem pekne,“ povedala povýšene a pobrala sa preč. Ale aj Gilbert vyskočil z člna a položil jej ruku na plece, aby ju zadržal.

„Počuj, Anna,“ oslovil ju rýchlo. „Nemôžeme byť priateľmi? Veľmi ľutujem, že som sa ti vtedy posmieval pre tvoje vlasy. Nemienil som ťa uraziť, mal to byť len žart. A okrem toho, bolo to už tak dávno. Myslím, že teraz máš pekné vlasy – naozaj si to myslím. Udobrime sa.“

Anna chvíľu váhala. I pri svojej urazenej pýche cítila, že sa v nej prebúdza čudný nový pocit – napoly ostýchavý, napoly vážny výraz v Gilbertových orechovohnedých očiach bol jej odrazu milý. Srdce sa jej divne rozbúšilo. Ale trpkosť starej bolesti skoro udusilo váhavé rozhodnutie. Živo si spomenula na škandál pred dvoma rokmi, akoby to bolo včera. Gilbert ju nazval „ryšavkou“ a zahanbil ju pred celou školou. Jej hnev, ktorý by sa starším zdal tak isto smiešny ako jeho príčina, zrejme nevymizol ani neoslabil. Nenávidí Gilberta Blytha! Nikdy mu neodpustí!

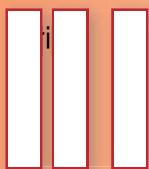
„Nie,“ odpovedala chladne. „Nikdy ti nebudem priateľkou, Gilbert Blythe, ani ňou nechcem byť!“

„Dobre!“ Gilbert červený od hnevu skočil späť do člna. „Nikdy viac ťa nebudem prosiť o tvoje priateľstvo, Anna Shirleyová. Ani oň nestojím!“

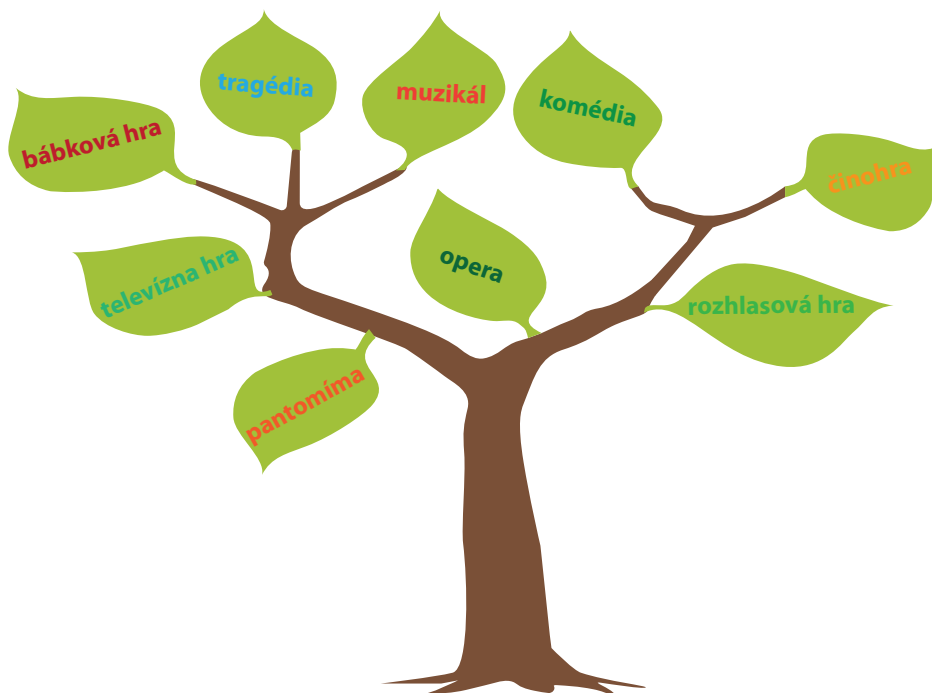
(Úryvok)

1. Prečo sa čln potopil?
2. Ako sa Anna zachovala v situácii, ktorá ohrozovala jej život?
3. Prečo sa Anna hnevala na Gilberta?
4. Gilbert sa Anne ospravedlnil, tá však ospravedlnenie odmietla. Ktoré Annine vlastnosti sa prejavili?
5. Poznáte príbehy o anglickom kráľovi Arthurovi (Artušovi)? Možno ste videli film z roku 2017 *Kráľ Artuš: Legenda o meči*. Ak nie, nájdite na internete príbeh o Artušovi a jeho čarovnom meči a porozprávajte ho spolužiakom na hodine literatúry.

Dráma

Zopakujte si:

O histórii drámy ste sa už učili v piatom a šiestom ročníku, v siedmej triede ste sa mohli zoznámiť v čítanke s dramatickými žánrami, ako je divadelná hra a film.

Zapamätajte si:

Dráma sa podobá na epiku v tom, že má dej, ktorý sa odohráva v prítomnom čase. Zároveň sa podobá na lyriku hlavne v tom, že autor vyjadruje svoje pocity, nálady a myšlienky. Témou dramatického diela je vždy nejaký vyhrotený ľudský konflikt.

Dramatické dielo je napísané v dialogickej alebo v monologickej forme. Dialóg je rozhovor dvoch alebo viacerých postáv – prostredníctvom dialógu sa vytvárajú charaktery postáv. Monológ je neprerušovaný prehovor jednej postavy. Scénické poznámky obsahujú popisy scény a pokyny, ako sa má herec na javisku pohybovať a správať.

Kompozícia drámy sa skladá z nasledujúcich častí:

- úvod (prológ), ktorý nás oboznamuje s prostredím deja a hlavnými hrdinami,
- zápleтка, ktorá zauzľuje dej,
- vyvrcholenie deja, v ktorom sa konflikt medzi postavami rieši zážkou,
- dejový obrat (peripetia), ktorý nečakane vedie k riešeniu konfliktu,
- záver, ktorý prináša riešenie konfliktu.

Dramatické dielo sa delí na:

- dejstvá, ktoré sú najväčšie časti hry oddelené spúšťaním opony a medzi dejstvami býva zvyčajne prestávka,
- scény, keď sa zmení dekorácia, osvetlenie a herci na javisku,
- výstupy sú menšie časti drámy, keď sa zmení počet hercov na javisku.

Hlavné žánre drámy:

- Tragédia je dielo, v ktorom konflikt medzi ľuďmi je nezmieriteľný, a hlavný hrdina je odsúdený na zánik, smrť.
- Komédia (veselohra) je typ drámy, v ktorej ide o každodennú, veselú záležitosť, dej má šťastné rozuzlenie. Zámerom komédie je rozosmiať obecenstvo.
- Činohra je druh drámy, v ktorej sa rieši nejaká vážna súkromná alebo spoločenská téma, ale bez tragického zakončenia.

Ďalšie dramatické žánre sú:

- Pantomíma je bezrečový prejav hercov, ktorí podávajú príbeh pomocou mimi-ky, gestikulácie, pohybu, tanca a prípadne hudby.
- Muzikál je žáner, v ktorom sa striedajú hovorené slovo, spev a tanec.
- Bábková hra je divadelná hra, kde namiesto hercov vystupujú bábkы napr. ma-ňušky, marionety. Môže byť však aj spojením hercov a bábok.
- Opera a opereta sú dramatické žánre s hudbou, v ktorých speváci text celkom ale-bo čiastočne spievajú.
- Televízna hra je audio-vizuálny žáner pripravený prostriedkami filmového a tele-vízneho umenia.
- Rozhlasová hra je dramatický žáner pripravený pre rozhlas, v ktorom sa ľudský príbeh realizuje prostredníctvom zvuku.

- Film je audio-vizuálny dramatický žáner, v ktorom dominuje vizuálna zložka pred slovným prejavom.
- Divadlo je umením času a priestoru. Každé divadelné predstavenie prebieha v súčasnosti, a tým je jedinečné a neopakovateľné. Každé dramatické dielo je určené na scénickú realizáciu.
- Inscenácia je vlastne realizácia divadelnej hry na javisku divadla alebo prostredníctvom kamery. Rekvizity sú rôzne predmety a nábytok, ktorými sa vytvára vhodné prostredie pre inscenáciu.

Čo sa týka predstavení divadelných a televíznych hier, rozlišujeme:

- premiéru, čo je prvé uvedenie divadelnej hry,
- reprízu, čo je druhé a nasledujúce uvedenia divadelnej hry,
- derniéru, čo je posledné uvedenie divadelnej hry.

Na scénickej realizácii sa podieľajú:

- dramaturg, ktorý vyberá a spracuje text dramatického diela,
- režisér, ktorý je tvorca koncepcie a spôsobu divadelného predstavenia,
- herci, ktorí zahrajú roly,
- a ďalší spolupracovníci (výtvarník, scenický kostymér, maskér, hudobný skladateľ, zvukár, osvetľovač a šepkár).

JÁN PALÁRIK

Dobrodružstvo pri obžinkoch

Autor žil koncom 19. storočia, v období silnej maďarizácie v hlavnom meste Uhorska. V tejto veselohre chcel poukázať na toleranciu a zmierenie sa medzi Maďarmi a Slovákmi ako aj medzi rôznymi spoločenskými vrstvami (šľachta, inteligencia, ľud). Hlavnou témou veselohry je slovenské vlastenectvo a úcta k rodnému jazyku.

Postavy

III.

Orieška – školský učiteľ, vlastenec, hrdo sa hlási k slovenskému národu.

Miluša Oriešková – dcéra učiteľa. Je vzdelaná, pozná aj cudzie jazyky, bystrá, sebavedomá, hrá na klavíri. Je spoločníčkou grófkky.

Grófkka Elisa Hrabovská – sirota, od detstva je zasnúbená s barónom Ľudovítom Kostrovickým. Je krásna, milá, láskavá k služobníctvu i k ľudu. Pod vplyvom Miluše hovorí po slovensky a hlási sa k slovenskému pôvodu.

Barón Ľudovít Kostrovický – snúbenec grófkky, študoval v Budapešti, hlási sa k maďarskému národu, hoci má slovenský pôvod. Inak je priateľský, v citoch úprimný, dáva prednosť láske pred majetkom.

Zememerač Rohon – priateľ Ľudovíta, pôvodom Slovák, ale počas štúdií sa pomad'arčil. Pod vplyvom Miluše sa vracia k slovenským koreňom.

Capková – komorná grófkky, namyslená, nesympatická slúžka, drží si odstup od ostatného služobníctva i od ľudu.

Stručný dej veselohry

Do kaštieľa prichádza pán Orieška, otec Miluše žiadať grófkku o podporu na opravu školy. Grófkka sľúbi pomoc. Grófkka Elisa čaká navštevu snúbenca, baróna Kostrovického. Grófkka a spoločníčka, Miluša skúšajú ženícha. Dohodnú sa, že Miluša sa bude vydávať za grófkku a grófkka sa bude vydávať za Milušu. Prichádza barón Ľudovít s priateľom Rohonom, ktorí urobia to isté, čo ženy, zamenia si úlohy. Nepravá grófkka ich víta po slovensky, ale oni hovoria maďarsky. Nepravá grófkka sa páči Rohonovi, ktorý jej vyznáva lásku. Miluša sa mu prizná, že ona nie je grófkka a zároveň sa aj Rohon prizná k zámene s barónom. Pravá grófkka na dožinkovej slávnosti sa objaví v kroji ako predstaviteľka ľudu. Barón je ochotný sa s ňou oženiť aj napriek tomu, že má nízky pôvod. Nakoniec sa všetko vyjasní, každý si nájde toho správneho manžela.

V uvedených úryvkoch sledujte, že:

1. v úvode sa zoznámime s postavami veselohry,
2. zápleтка je príchod budúceho mladoženicha a záměna postáv grófky a jej spoločnice,
3. vo vyvrcholení Rohon vyznáva lásku nepravěj grófke, barón žiada o ruku nepravého dievčaťa z ľudu,
4. rozuzlenie nastáva vysvetlením situácie na dožinkovej slávnosti.

Dejstvo prvé

Sála v grófskinom kaštieli. Uprostred hlavné, vľavo bočné dvere, vpravo okno; na stoliku knižky, obrazy, slovenské kroje predstavujúce, na strane fortepiano s partesami.

Výstup 1.

Miluša, neskôr Oriška.

Miluša (*prezerajúc obrazy na stoliku*): Ozaj, krásna to žnička slovenská! Pravdaže, len na papieri tak vymaľovaná, ale vskutku bohatá mladá grófka... Ha, ha, toto bola ozaj originálna myšlienka v takomto kroji sa vymaľovať.

Oriška (*v hlavných dverách sa zjaví potichu*): Ha, moja dcéra sama tuná?

Miluša (*nezbadajúc otca*): Takou vymaľovanou žničkou ver' i ja bych si byť žiadala.

Oriška (*nahlas*): Miluša!

Miluša: Ha, môj apko! (*Bozkávajúc mu ruku.*) Vítam vás nastokrát! Veď tak zriedka navštevujete ma tuná, milý apuško, ako keby ste na desať míľ ďaleko od kaštieľa bývali.

Oriška: Inu, dievka moja drahá, môj ťažký učiteľský úrad nedopúšťa – a potom sa bojím, že by moje častejšie návštevy mohli byť milostivému panstvu nepríležitosť, keď milosťgrófka neprestajne chce ťa mať pri sebe, akožto svoju milú spoločnicu.

Miluša: Ba práve naopak; grófka Eržika až veľmi často sa vypytuje na vás.

Oriška: Nu, teší ma, dievka moja, ale dnes iná záležitosť ma semká vedie. Vieš, že naša obec podala prosbu ku grófke na opravenie školy, a neprichádza žiadna odpoveď.

Miluša: To má svoju príčinu, apko! Všetci znáte, že grófka vo všetkom závisí od svojho pána tútora; ale je už všetko v poriadku, apko. Práve včera bol tuná starý pán barón Kostrovický, tútor grófskin; priniesol jej prečítať list od svojho syna Lajoška z Pešti, v ktorom mu píše, že sa v týchto dňoch konečne domov navráti a že až veľmi túži osobne poznať našu grófku, svoju neznámu oddanicu, ktorá, trebárs ho od detinstva svojho nevidela, predsa mu ruku svoju už prisľúbila.

Oriška: Teda by sme zanedlho nového zemského pána dostali! – Ale o tej škole, dievka moja. (...)

Miluša: Je pravda. Ja som sa starého pána baróna pre tú vec najviac bála, panstvo vlastne nie je povinné školu pre obec stavať. Použila som teda tej včerajšej príležitosti; lebo keď páni radosť majú, vtedy milosti rozdeľujú.

Orieška: Múdro, múdro! On sa, perse radoval nad blízkym príchodom svojho syna –

Miluša: A ešte viac nad blízkym splnením svojej dávnej žiadosti ohľadne toho manželstva, keď videl, že je Eržika tak radostne prekvapená tým listom, a hneď v jeho prítomnosti služobníctvu rozkazy dávala, aby sa všemožné prípravy robili k prijatiu mladého pána baróna – aby on všetko u nás našiel v najkrajšom poriadku, všetko čisté, vkusné.

Orieška: To sa, pravda, páčiť muselo pánu tútorovi!

Miluša: Samá radosť sa mu v tvári zrkadlila; i mne ruku stískal a uistoval ma, že je so mnou úplne spokojný – že by ani v Paríži nebol mohol lepšej spoločnice vyhľadať pre svoju zverenicu Eržiku.

Orieška: Ach, dievka moja! Veď keby viac bolo takých dcér na Slovensku, ako si ty. (...)

III.

Výstup 3.

Grófka a Miluša k predošlým.

(...)

Grófka: Vitajte mi, pán učiteľ! Už mi vaša Miluša povedala, v akej záležitosti sa k nám ustávajúte.

Orieška: Ó, ako vyslovím svoje vrúcne vďaky za tú veľkodušnosť osvietenosti vašej! (*Bozkáva jej ruku.*)

Grófka: Veľmi ma teší, pán učiteľ, že môžem niečo pre obecné dobro urobiť; ...ale hlavne poďakovať sa máte vašej vlastnej dcére, ó, ja som sa už veľa krásneho od nej naučila!

Miluša: Ale nieže, grófka, nezahanbujte ma. Ja radšej tomu veľkému šťastiu, vo vašej vzácnosti blízkosti môcť byť, všetko poďakovať musím.... vy ste moja a môjho dobrého otca veľkodušná dobrodejkyňa! (*Chce jej ruku bozkať.*)

Grófka (s pohnutím): Ale nieže, Miluša! Čo ti to napadá? Nehovor tak smutno; vieš, že ťa ja len veselú rada vidím a milujem ako vlastnú sestričku. (*Objíma ju.*)

Capková (k Orieškovi): Nuž či ich čujete, pán rektor, ako len vždy po slovensky spolu tárajú s ťa dake obecné dievky! Povedzte im, no aby sa radšej po francúzsky zhovárali.

Grófka (k Capkovej): Ha, ha, ha! Eh bien, Madame de Capkova! Vous etes plus ridicule que stupide, verstandez vous?

Orieška a Miluša: Ha, ha, ha! (*Smejú sa.*)

Výstup 4.

Suchay k predošlým.

Suchay (s poklonou ku grófke): Osvietená grófka! Ako mi moja povinnosť káže –

Grófka (pretrhne ho): Vitam vás, pán úradník! Len prosím, vyjadrite sa krátko, čo chcete, bo nemám času.

Suchay: Mám česť oznámiť, že sa dnes skončí žatva na celom panstve osvietenosti vašej a keďže pri tej príležitosti každoročne –

Grófka (*v netrpezlivosti pretrhne ho*): Už mám dosť toho! Vidíte, že nemám času vaše dlhé správy o výsledku žatvy počúvať; položte to na papier, adieu! (*Odvráti*)

Suchay: Na službu, ako mi moja povinnosť káže. Ale teraz chcem vlastne oznámiť, že poníženie ženci a žnice osvietenosti vašej chcú sláviť dnes večer radostné obžinky v kaštieli osvietenosti vašej –

Grófka: Obžinky? Ale čo je to tie obžinky?

Suchay: Na službu, alebo ako to inde ľud vyslovuje: ožinky, zažinky.

Grófka (*netrpezlivo*): Ožinky, zažinky! Už z toho môžem byť múdra!

Orieška: Ráďte dovoliť, milosťgrófka, ja to vysvetlím. Obžinky sú národný ples Slovákov pri skončení žatvy. Kollárove Spievanky tú slávnosť takto opisuje: (*číta*) „Na čele zástupu žencov stúpa jeden mládenec s národnou zástavou v ruke, ozdobenou stužkami, kvietím a klasmi; vedľa neho kráča panna, s korunou čili partou zo stebiel, klasov a kvietkov napodiv strojne upletenou; ostatný zástup tiahne za nimi so spevom po ulici až do dvora pána svojho, ktorému odovzdajú veniec klasový a spievajú, tancujú a častujú sa tam zo štedrosti pána svojho;“ –

(...)

Grófka (*ironicky za odchádzajúcou*): S vysokým privolením mojej milostivej služobnej čelaďe! (*K Suchaymu.*) Pán úradník, ja chcem, aby sa tie obžinky čím najslávnejším spôsobom vydržovali – ten dobrý ľud nech má tiež nejakú radosť; zavolajte mi dnu tú dedinskú deputáciu. (*Suchay odíde.*)

Miluša: Ale, niečo zvláštneho mi napadá. Či by nebolo dobre tie obžinky až ku príchodu mladého pána baróna odložiť? ...obžinky nevidel ani v Pešti, ani v Paríži – ony prebudia v mysli jeho mnohé sladké rozpomienky na nevinné hry detinstva – a keď počuje tie báječné, záhumčivo-veselé spevy ľudu nášho, uvidí jeho národné obyčaje, jednoduché mravy, srdečnú úprimnosť a oddanosť k svojim zemským pánom, tak sa iste prebudí v ňom súcit k národu svojmu, na ktorého biedu a opustenosť v tom nádhernom, civilizovanom cudzinstve azda celkom zabudol.

Grófka: Výborne, výborne! Teda pri obžinkoch zostaneme.

(Úryvky)

1. Čo označuje názov veselohry?
2. Opíšte vlastnými slovami, čo sú to obžinky. Usporiadávajú aj vo vašom okolí takéto slávnosti?
3. Prečítajte dialógy 4. výstupu vo dvojiciach pateticky. Skúste zjednodušiť text na dnešnú podobu, a zahrajte to.
4. Vyberte si vetu v archaickej slovenčine a upravte ju do dnešnej podoby slovenčiny.

Zapamätajte si:

Veselohra sa zakladá na humore, ktorý sa realizuje prostredníctvom žartu a situačnej komiky. Využíva sa slovný a situačný humor. Komická postava chce byť inou, vznešenejšou, múdrejšou, krajšou, mladšou, akou je v skutočnosti napr. komorná grófkya, Capková. Konflikt rieši smiechom, všeobecným zmierením, víťazstvom lepšieho alebo šikovnejšieho a prehrou hlupákov. Vo veselohre postavy vedia o svojej smiešnosti, často si zo seba strieľajú.

JÁN CHALUPKA

Kocúrkovo**LEN ABY SME V HANBE NEZOSTALI**

III.

Kocúrkovo je malé mestečko, kde je všetko naopak, a kde hlúpi vládnu múdrym. Na začiatku veselohry stojí motto: Čo sa smeješ? Reč je o tebe. Autor v nej opisuje tri spoločenské vrstvy: upadajúce zemianstvo, inteligenciu a remeselníkov.

Upadajúce zemianstvo predstavuje pán z Chudobíc. Je to schudobnený zeman, je školským inšpektorom. Je Slováč, ale hovorí po maďarsky a po latinsky. Je pyšný, namyslený. Svojmu synovi dal maďarské meno Atila a vychováva z neho Maďara.

Inteligenciu zastupuje učiteľ Sloboda, starý učiteľ Prochádzka a jeho dcéra Ľudmila. Sú hrdí na svoj pôvod, rozprávajú po slovensky. Učiteľ Sloboda hovorí „Nuž či Slováč nemá svoj jazyk, svoj slovenský odev, svoje slovenské obyčaje!“

Remeselníci sú čižmarsky majster Tesnošil, jeho žena, dcéra Anička a syn Honzík. Majster je namyslený, napodobňuje šľachtu a pánov, cestoval po svete, rozpráva po maďarsky a zaujíma sa o karty, klebety, pijatiku, len nie o prácu. Tesnošilová je klebetná a veľmi rozmaznáva svoje deti, najmä syna. Anička je nevychovaná, drzá k rodičom, rada sa parádi, ale nevie nič poriadne urobiť. Honzík je študent, avšak sa nezaujíma o štúdium, ale o zábavu, vie, že sa ho matka vždy zastane pred otcom.

Stručný dej veselohry

Celé prvé dejstvo sa odohráva doma u Tesnošilovcov, kde čaká netrpezlivo pani Tesnošilová na to, kto sa stane novým rektorom. Madlena (pani Tesnošilová) sa rozhodla, že ho musí získať pre svoju dcéru, Aničku, aj napriek tomu, že nového rektora ešte nevidela.

V druhom dejstve, ktoré sa odohráva v lese, napadnú traja zbojníci nového pána rektora, ktorý sa vracal z Kežmarku domov aj so študentmi z Kocúrkova. Keďže študenti pri sebe nemali žiadne peniaze, zbojníci ich nemali o čo obráť.

V treťom dejstve sa nový pán rektor dostáva do dediny. Študenti, ktorí cestovali s ním, poznali Tesnošilovcov a vedeli, že si chcú nového rektora získať, preto sa preobliekli za dobových potulných obchodníkov. Boli ponúkať svoje remeslo, aby tak odradili nového rektora od návštevy u nich. Po príchode sa nový pán rektor zaľúbi do Ľudmily, dcéry starého rektora a požiada ju o ruku.

Výstup 1.

(Svetlica: v kúte čižmárske náradie.)

Tesnošil, Madlena.

(Tesnošil oblieka sa a kefuje nohavice, Madlena jeho trojrohý klobúk drží v ruke.)

Tesnošil: Len sa ty na mňa spoľahni, *szívem*. Ale som to ešte nikomu nepovedal.

Nech to medzi nami zostane!

Madlena: To ste veru mohli po celom Kocúrkove hlásať, *Tesnošil uram*, a predsa by nikto nebol prezradil vaše tajomstvo. I ja teraz len toľko viem, koľko predtým. Vy vždy len vašu maďarčinu meliete, a ja tomu toľko rozumiem ako hus pivu.

Tesnošil: Pravda, pravda, že len nerozumie, kto nevykročil z Kocúrkova, ale rozumie *bezzeg*, kto bol v Miškovci na vandrovke alebo vo Veľkom Varadíne, *Nagy Váradon, amint a magyar mondja*. Ja povedám, že môj pán sused zamilovanými očami po našej Aničke strieľa.

Madlena: Veru som to i ja už minulé vakácie spozorovala, že oka z nej nespustí.

A ona by, tuším, tiež proti tomu nebola, keby to šťastie Martinka potkalo.

Tesnošil: *Egy szó annyi mint száz*. To ani ináč nebude.

Madlena: A ak nebude ten, bude iný. Slyšať, že má akýsi Turčan, či Ľupták viac ako pol konventu po svojej strane a že mu akýsi pletkár napred písal, aby s našimi študentmi sem pospiechal.

Tesnošil: Ty, *fiam*, na piesku buduješ. A uvidíš, že takto nevyhráme.

Madlena: Ja neviem, prečo by sme nevyhrali. Moja Anička sa veru vždy môže páčiť takému pánovi, aký je pán rektor kocúrkovský. Daj ti mi Bože!

Tesnošil: To ja tak nerozumie, ale že terajší študenti sú „synovia sveta a opatrní v svojich veciach“, ako sa v evanjeliu čítava. Ej, sú to za majstri! Oni sa ti zavčasu zaopatria a nejednu tak vedia ošialiť, až im jedna na lep sadne. A preto budem silou mocou za suseda bojovať. (*Utiera fúzy*)

(...)

Dejstvo 3.

Výstup 25.

Suseda a predošli.

Suseda (*vbehne*): Či viete, čo nového?

Madlena: To žiadna novina. O tom už vrabce na streche čvrikajú.

Suseda: Vy ma nerozumiete.

Madlena: Ba veľmi dobre.

Tesnošil (*ospanlive*): Že sa pán rector ošialil. (*Šnupe.*)

Anička: A že sa rectorova vyškoricca spolu s ním ošialila.

Suseda: Ký čert vám to už povedal?

Madlena: A vám kto? Azda by ste vy to zamlčali.

Suseda: A vy dve čože ste na to povedali? – Anička, po čom farba?

Anička: Vyprosím si. To padá na vašu Uršuľu.

Suseda: Že vraj Uršuľu? Moja dcéra nie je žiadna Uršuľa.

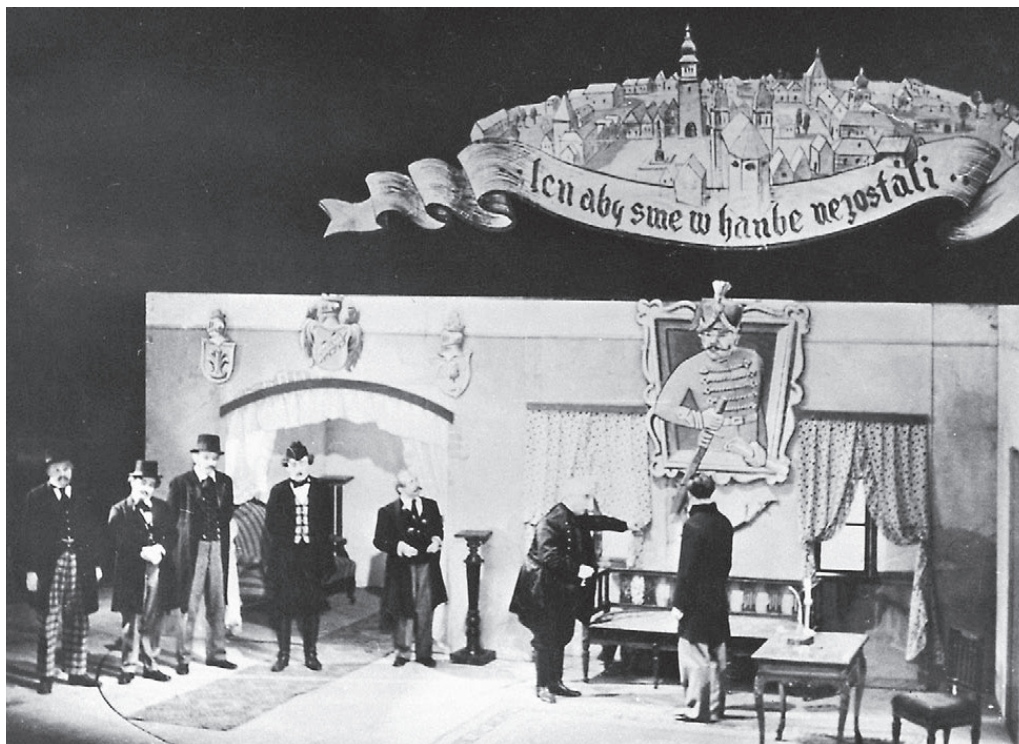
Madlena: A u kohože sa ten pán mladý zať osadil, či u nás, či u susedov?

Suseda: A ktože ho k obedu očakával?

Madlena: A kdeže nocoval?

Suseda: A ktože povedal, že neminie pol roka, čo jeho dcéra sa na turčiansku repku dostane? Či ja, či sused Tesnošil?

III.

Ján Chalupka: Kocúrkovo. Réžia Ján Borodáč. Slovenské národné divadlo, premiéra 16. 11. 1940. Archív Divadelného ústavu.

DRÁMA

Madlena: To si vyprosím. Má chvalabohu desať prstov a na každý, koľko by len chcela. O to najmenšia starosť, a moje dieťa sa na repkára neutislo.

Suseda: Nuž a či sa azda moja dcéra utisla? Daj ti mi Bože, rector – veľiké šťastie!

Madlena: Dost' šťastia pre hrnčiara.

Suseda: Nuž a pre čižmára a sklenára a drotára a miškára? – He?

Anička (zdesená): Či sa táto žena blázni? Čože to za miškára?

Suseda: To vy najlepšie znáte. Ani sa mnoho necifruje. Však sa dnes o tej návšteve po celom meste rozpráva. Hahaha! Adié, pani matka, adié, pani rectorka! *Tesnošil uram!*

(Zdvihne mu čiapku na hlavu. On sa prebudi.)

Len aby sme v hanbe nezostali! *(Odbehne.)*

III.

Čítajte viac: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/206/Chalupka_Kocurkovo-alebo-len-aby-sme-v-hanbe-nezostali/6#ixzz69PgmGHEO

1. Kde sa odohráva dej? Je to skutočné miesto podľa vás, nájdete ho na mape?
2. Nájdite v dialógoch vety, kde sa objavujú aj maďarské slová a výrazy.
3. Aké nálady a pocity vyjadruje autor v 3. dejstve, v 25. výstupe?
4. Ako by ste charakterizovali Madlenu, pani Tesnošilovú?
5. Čo chce vyjadriť vetou: *Len aby sme v hanbe nezostali?*
6. Vysvetlite význam tejto vety: „*Kocúrkovana poznáš po reči ako vtáka po perí, lebo počuješ ustavične slová, ktoré nemčinou, latinčinou, maďarčinou a bohvie akou-činou páchnu.*“

Opakujte si:

Dráma sa podobá na epiku v tom, že má dej, ktorý sa odohráva v prítomnom čase. Zároveň sa podobá na lyriku hlavne v tom, že autor vyjadruje svoje pocity, nálady a myšlienky.

Základ drámy tvoria dialógy a monológy. Dialóg je rozhovor dvoch alebo viacerých postáv, ktorý naznačuje vzťah postáv. Dialóg je jazykovým nositeľom konfliktu. Replika je základná jednotka dialógu, je to prehovor jednej postavy. Monológ je súvislý a neprerušovaný prehovor jednej postavy.

JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ

Ženský zákon

Autor v tejto hre zobrazuje život na dedine. Zamýšľa sa nad tým, aké nešťastie postihne celú rodinu, keď sa do popredia pred láskou a dôverou dostanú túžba po majetku, sebeckosť, tvrdohlavosť a intrigy. Autor práve tieto vlastnosti nazýva ženským zákonom.

Stručný dej

1. dejstvo: Anička čaká na Miška. Anička a Miško si dajú sľub vernosti, no boja sa, čo na to príbuzní. Keď sa to Zuzka dozvie, je plná hnevu, že to urobili. Nastáva konflikt, u koho budú mladí bývať. Miško odchádza na vojnu, Zuza a Mara, matky hlavných postáv idú po svojom.
2. dejstvo: Dora chce od seba oddeliť Miška a Aničku, preto si o Aničke vymýšľa klebety. Nahovorí Maru, že má pre Miška lepšiu nevestu, richtárkinu Kaťušu, ktorej dá richtárka do vena tisícku do truhly, dve kravy a tri ostriedky. Mare sa to zapáči a už má za Aničku náhradu.
3. dejstvo: Miško prichádza z vojny, dozvie sa klebety a Aničke neverí.
4. dejstvo: Dora si uvedomí, čo spôsobila, chce napraviť, čo pokazila. Ide za Aničkou, aby sa jej odpustila. Miško a Anička sa zmieria a aj Zuza s Marou. Dora povie: „Ja už nebudem hriech robiť medzi vami.“

III.

Obrázok z televíznej inscenácie veselohry (režisér Pavol Haspra, 1967)

Dejstvo 1.

*(Javisko predstavuje priestrannú izbu u Javorov. V úzadí dvere; naľavo (od obe-
censtva) pec, na nej široké kachle. Napravo kasnička a na nej polica s kuchynským
riadom. Vôkol, ako i sprava, povedľa steny lavice. Zľava, hneď od kachlí dvere
do malej komôrky, ďalej posteľ a truhla. Proti truhle sprava stôl, zakrytý obrusom;
na ňom chlieb, okolo stola stoličky. Nad posteľou a truhlou žrd' s perinami a há-
bami. Na stenách obrázky svätých. V pravej stene dva obloky, nad nimi krčiazky
na ráme. Zľava vedľa truhly hodiny. Pri obloku zrkadlo.)*

Výstup 1. Anička čaká na Miška.

Anička *(vo sviatočnom kroji, uväzuje si stužku na vrkoč; pozerajúc do zrkadla, tíš-
ko, s túžbou spieva a akoby v tanci prestupuje z nohy na nohu):*

*Príd', šuhajko premilený, prídi k nám,
ja ti za klobúčik pierko dám,
červenú ružičku, rozmarínček zelený;
príd', šuhajko milený.*

*(Pri slovách „červenú ružičku...“ vezme z obloka v hrnčičku namočenú kyticu,
privonia ju a kladie naspäť. Prehodi si vrkoč na chrbát a pozrie na hodiny.)* Jaj, už
osem hodín, a ešte nejde. Večer sa mi sľúbil, že príde o pol ôsmej, *(s dôrazom)* a
ešte o ôsmej je nie tu. *(So žiaľom.)* Bože, ak si on zo mňa iba blázna robil? Ale nie,
nebol by sa mi tak ťažko zaklínal. Slzy mu v očiach hrali. Akože som sa ja potom už
mohla zdržať? Nuž či som mu mala povedať, že ho nie, keď ho tiež rada... *(Pozrie
do obloka; po malej prestávke.)* Ide, už ide Miško! *(Hľadí do obloka.)* Ach, aký je
nejaký smutný, chudák. Musím ho rozveseliť! Ale ako, keď je i mne plač na nose?
A mama, aká sú tá, i tak by mi vrkoč natrhli, aby nás tu našli obidvoch mraštiť sa.
Jaj, len ako sa rozlúčiť s ním?... *(Pobehne k dverám a ostane ticho stáť.)*

Čítajte viac: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/894/GregorTajovsky_Zensky-zakon/2#ixzz69Pt1xhVa

1. Zistite, aké rekvizity (pomôcky) vymenuje autor v úvode drámy.
2. Nájdite vety v zátvorkách, ktoré obsahujú ďalšie scénické poznámky au-
tora (o pohybe postáv, o mieste konania deja atď.).
3. Zaspievajte hudobnú vložku, ktorú nájdete v texte. Zistite, aký má žáner
táto hudobná vložka.
4. Určte na základe úryvku, načo slúži monológ v dráme? Zistite zmeny ci-
tového stavu postavy v monológu.

JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ

Ženský zákon
(ÚPRAVA)

Nasledujúca úprava veselohry J. G. Tajovského *Ženský zákon* vznikla v roku 2015 pre potreby divadelnej dielne Slovenského divadla Vertigo, ktorú každoročne organizuje pre gymnazistov a staršiu vekovú skupinu v Svätom Jure na Slovensku. Text je oproti pôvodnému, samozrejme, kratší, prispôboby potrebám dielne, sústred'uje sa najmä na vyhrotené situácie, takisto počet postáv je zredukovaný. Pod úpravu a réžiu sa podpísali manželia Katarína Jánošová (absolventka réžie na VŠMU) a Michal Jánoš (absolvent herectva na VŠMU).

III.

Postavy:

Miško

Anička

Zuza (Aničkina mama)

Mara (Miškova mama)

Dora

PRINCIPÁL

Hölgyeim és uraim, Ladies and gentlemen, Mesdames et messieurs, Signore e signori, Damen und Herren, Dámy a páni!

Pod'te bližšie, uvidíte, čo ste ešte nepočuli,
uslyšíte, čo ste ešte nevideli.

Zahráme vám slávny príbeh lásky
od slovenského autora Jozefa Gregora Tajovského – Ženský zákon.

UVIDÍTE

Zalúbený párik,
čo čím skôr chcel by pred oltárik –
Miška a Aničku.

Zalúbencom však ktosi bráni
a to tu, táto besná pani
Dora, čo čumí každému do dvora.
Jediná žena v dedine, ktorá nemá muža –
Ančina mamka Zuza.

A posledná postava doplní nám tajničku,
privítajte Maru, Miškovu mamičku
Netreba viac rečí, poďme hrať,
Miško sa už musí odberať.

1. MIŠKO A ANIČKA

Anička: Miško!

Miško: Anička!

(Objímajú sa.)

Miško: Čas sa nám kráti, Anička. Vieš, čo ma čaká. Bodaj by ma tí páni na vojnu neposielali.

Anička: Snád' si ťa tam nenechajú celé dva roky.

Miško: Aj tak môže byť, a preto mi musíš povedať, Anička...

Anička: Čo, Miško?

Miško: Ak ťa za ten čas niekto iný bude pýtať za ženu...

Anička: Ani za svet!

Miško: A ak ti bude mama prikazovať?

Anička: Nikto! Ani vlastná mať!

Miško: Tak už neplač, možno všetko dobre skončí a o mesiac sa ti vrátim.

2. PRIZNANIE

Zuza: Vitaj, Miško!

Miško: Pochválen!

Zuza: Podaj stoličku, Miškovi! To je ale hlava deravá, kto si ťa kedy vezme?

Miško: Ja!

Zuza: Tebe bude mať nejakú bohatú!

Miško: Ja si vezmem tú, ktorú ja chcem!

Zuza: A kde tá zmizla?

(Zuza odíde, volá Anču, Anča sa skryla pod stoličku.)

Anička: Zabije nás na skutku.

Miško: Ja sa nebojím, ja jej to hneď poviem.

(Zuza sa vracia, zbadá, že Anička sa skrýva a že si čosi s Miškom šepkajú.)

Inscenácia Ženského zákona Tajovského pre divadlo Vertigo (2015)

Zuza: Komu, čo povieš?

Miško: Tetka, my sme si tuto s Aničkou dali sľub, že sa vezmeme.

Zuza: JežišmáriaJozef a kedy?

Miško: Včera večer.

Zuza: Naskutku ťa zabijem, Anča! Hlavu ti vykrútim!

Miško: Tetka, veď ja to dobre myslím.

Zuza: A čo ti mať povie?

Miško: Mať súhlasila.

Zuza: Chod' po ňu, teda.

(Miško odchádza.)

Zuza: Ej, ty! Keď ťa nechá!

Anička: On nie je taký!

Zuza: No len aby!

III.

3. HÁDKA

(Prichádza Mara aj s Miškom.)

Zuza: No len pod', sestra moja, musíme sa porozprávať.

Anička: Vitajte u nás tetka.

Mara: Synáček môj pekný, už mi ťa odvádzajú! *plače*

Zuza: No veď i preto sa mi nepáči, že ste také synovi dovolili.

Mara: Čože som ja dovolila?

Miško: No veď to o Aničke.

Mara: Ja som ti nič nedovolila, len som povedala, že keď prídeš z vojny a tetka nebude proti, že ja nedbám.

Zuza: Veď si oni sľub dali.

Mara: Naskutku ťa zabijem. Pod' sem, nech ti hlavu vykrútim!

(Naháňa Miška. Anička ho ochráni.)

Anička: Tetka, veď sa my máme radi!

(Tetka Mara sa rozplače.)

Mara: No čo už teraz, sestra, keď sa tak stalo!

Zuza: Veď čože ja? Ja som rada.

(Rozplačú sa, objímu sa, vypijú si, do jednej nohy, do druhej, plánujú svadbu.)

Mara: Pekná to bude nevesta!

Zuza: A lepšieho ako Miška nie je v dedine!

Mara: Ale sú do seba spochabení!

Zuza: No nech Pán Boh pomáha, aby ste si sľub splnili.

Mara: Pán Boh uslyš!

Zuza: Aby som ťa ešte tejto jesene v dome mala!

Mara: Aby som vás ešte na jeseň oboch v dome mala.

(Obe ženy sa zarazia.)

Zuza: Akože! Anča mi nemôže ísť z domu!

Mara: A mne kto pomôže, keď ti Miša dám?

DRÁMA

Zuza: Ty sa skorej zaobídeš!

Mara: Na to ja nikdy nepristanem!

Miško: Mama, nehádajte sa!

Zuza: A ja na to tiež nepristanem!

Anička: Mamička moja!

Zuza: Ticho buď! Ty z domu nepôjdeš!

Mara na Miša: Ani ty!

(Ťahá Miša preč, Anička chce za nimi, ale Zuza ju zadrží.)

Anička: Miško!

Zuza: Ani na krok! Máš po sľube!

III.

PRINCIPÁL

To je vám dnes ale svet,

Miško od Aničky musel het.

Zuza na ňu stále vrčí

a Mara? Tá len v dome trčí,

smútok máča v liehu.

A Dora chystá ďalšiu kulehu.

4. PRICHÁDZA LIST

(Dora u Zuzy. Aj Anička.)

Dora: Pochválen.

Zuza: Čo túto čerti nesú!

Dora: Okolo idem, nuž, že nazriem. Ako ste? Anička smútiš?

Zuza: Čo by smútila?

Dora: No veď, že to tak rýchlo Mara upiekla s druhou nevestou.

Anička: Ako? S kým?

Dora: A vy neviete? No, to sa mi nepatrí rozprávať.

Anča: Tetka! Aká je to nevesta?

Dora: Kata Richtárova. Už je ruka v rukáve.

(Anička sa rozplače.)

Zuza: Nehovorila som ti, dievča nešťastné!

(Prichádza list, Zuza ho preberá.)

Anička: Od koho je to?

Zuza: Od hnusáka, nehanebníka!

Anička: Od Miška? Dajte to sem, mama!

Zuza: Ešte že čo! Do pece ho šmarím!

Šmarí ho do pece.

(Anička sa rozplače.)

Anička: Mama, čo ste to urobili?

(Výbehne von, Zuza za ňou kričí, Dora sa tiež poberie.)

5. U MARY

Dora: Ako vravím. Do pece hodila! A že nehanebník, hnusník! Takto nadávala!

Mara: Čo som komu urobila?

Dora: Máš ty ale trápenie.

Mara: To teda mám.

Dora: Mne by sa z toho hlava rozletela.

Mara: Ja viem. Nie každý by to zvládol.

Dora: Čo urobíte s Ančou, ak Miška pustia?

Mara: K takej vlčici ho nepustím! Anča je dobré dievča, ale Zuza je zhníla!

Dora: Nevie, či nie je horšia ako mať.

Mara: Čo myslíš?

Dora: Tá sa ti vie pretvarovať!

Mara: Čo vieš?

Dora: Ale to ti radšej nepoviem.

Mara: Hovor, Dora!

Mara: Ide ti niekto popod Ančin oblok. Tak kuknem, kto to je... A to ti je Paľo od Michlíkov. A takto si šuškejú a takto ju ťahá k sebe. No, vidíš, jednému sa sľúbi a s druhým stojí pod oknom. Taká to je nevesta!

Mara: To je veru fuj!

Dora: Veď Miško si môže vybrať aj iné dievča, ako je Anča.

Mara: To sa vie, že hej!

Dora: Veď aj včera som sa dozvedela... Ale to ti radšej nepoviem.

Mara: Čo, Dorka?

Dora: Stará richtárka...

Mara: Čo je s ňou?

Dora: Ale nesmieš nikomu povedať! Vraj by dala Miškovi svoju Katušku a tisícku k nej a pozemky.

Mara: Tisícku? Pozemky?

Dora: To by bola nevesta!

Mara: To len bude nevesta!

(Vbehne poštár, prišiel list, podáva ho Mara, Mara ho dáva Dore, aby jej ho prečítala, Dora číta.)

Dora číta list: Milovaná mamička! Či ste zdravá?

Mara: Nie veľmi.

Dora: Či sa vám dobre vodí...

Mara: Aj lepšie by sa mohlo.

Dora: Ja som zdravý a už som sa i dnes vyplakal...

Mara hneď spustí nárek: Jó, matička Božia, tak ho nepustia!

Dora: Vyplakal od radosti. Na hody som doma!

Mara: Júj! Pustili ho! No, už aby tu bol! Ale mu napíšem, Dorka budeš diktovať: list do ohňa, s iným sa vodí, a tuto tisícka, pozemky, dve kravy!

III.

Inscenácia Ženského zákona Tajovského pre divadlo Vertigo (2015)

PRINCIPÁL

Hneď čo ten list Miško zbadal,
v duchu takto zanaďoval:
Darmo si si venček vila,
nebudeš viac moja milá.
Budeš ty mať po sľube,
keď ti dám tri.... no šak dočkaj.

6. VŠETKO SA ROZUZĽUJE

(Anička smúti sama pred domom.)

Anička: Miško, pustili ťa!

Miško: Hanbi sa! Ja som poctivo svoj sľub držal a ty si si našla iného!

Anička: Ja nie, ale ty! Katu Richtárovie!

Miško: Ja Katu nechcem! To mi mama našla!

Anička: Tak si za ňou chod'!

(Prichádza Mara z jednej strany.)

Mara: Hybaj domov!

(Prichádza Zuza z druhej strany.)

Zuza: Čo tu ty robíš?

Miško: Neľahajte ma mama!

Zuza: No len chod' za ňou. Chod' z môjho domu!

Miško: Tetka, čo som vám urobil?

Zuza: Znevážila nás tvoja mať, nevestu ti našla!

Miško: Ja tú nechcem! To Anička s iným vystávala!

Anička: To je nepravda! Kto ti také lži navravel?

Miško: Mama mi písala!

Mara: Dora mi vyzradila!

Zuza: A nám Dora vyzradila, že si novú nevestu hľadáš, ani na vojne si ešte nebol!
(*Dora náhodne vojde, všetci na ňu zazrú, vidí, že budú problémy, chce vycúvať, ale Miško ju zastaví.*)

Dora: A čo vy tu pohromade?

Mara: Dora, čo si ty mne nevestu hľadala, keď som ťa o to nežiadala?

Zuza: A k nám chodila a špatnosti vymýšľala!

Anička: A ja že som kedy pod oblokom s iným stála?

Miško: Povedzte, inak bude zle.

Dora: Nehnevajte sa, ľudia boží, na starú biednu, však som už celá popletená. Dobre som chcela.

Zuza: Že máte svedomie, len tak pre zábavu rodiny dve rozhnevať!

Dora: To zase nie! Taký čert nie som... Len keď zaplatili. Veď som ja chudobná, čo si mám počať a keď zaplatia, nuž...

(*Mara sa na ňu zaženie, ale odpadne, všetci ju ratujú, Dora sa medzitým vytratí.*)

Anička: Tetka!

Mara: Dcéra moja dobrá! Tak je to predsa len nepravda.

Zuza: Sestra moja, pomerme sa!

(*Objíma Aničku.*)

Mara: Pomerme.

Miško: Bude svadba?

Mara: Bude. Len mi jedno sľúb, sestra moja: že nebudeš reptáť, keď mne môj syn príde seno pokosiť a drevo nanosiť.

Zuza: Nikdy! Ešte ho sama pošlem, aj Anču, nech ti pomôžu, ako vládzu!

Šťastný koniec

MILENECKÝ DOVETOK

Anička: Či ma miluješ, Miško?

Miško: Milujem.

Anička: A prečo ma?

Miško: Neviem. A ty mňa?

Anička: Neviem, že sa mi páčiš.

Miško: A iný nie?

Anička: Nie. A tebe sa iná nie?

Miško: Nie. Len ty.

Opakujte si:

Dramatické literárne dielo, ktoré je vhodné na divadelné predvádzanie sa nazýva divadelná hra. Výstupy sú zmeny počtu osôb, hercov na javisku.

MILAN FERKO

Svadba Svätopluka – HISTORICKÁ HRA –

Dramatik Milan Ferko vo svojich historických hrách približuje dávnu minulosť, historické osobnosti cez ich skutky, výroky a city. V týchto úryvkoch sa oboznámime so vzdelaným, múdрым Slavomírom, veľkomoravským kňazom, ktorý upokojí ľud. V druhom úryvku v rozhovore vládcu Rastislava, syna Slavomíra a synovca Svätopluka nám dramatik priblíži najdôležitejší konflikt doby, boj o kráľovský trón.

III.

I. dejstvo: Návršie s lipami.

Ľud (*oblieha Slavomíra, obďaleč Svätopluk obklopený avarskou strážou na čele s Jugurom*): Chlieb, chlieb! Umierame od hladu! Nemáme čo siať! Deti nám hynú! Chlieb, chlieb! Otvor nám kráľovské sýpky! Lebo si ich otvoríme sami!

Slavomír: Tak dost! Násilím si nevymôžete nič. Len pokorou. Na kolená! A modlite sa, ako vás učil blahej pamäti Konštantín-Cyril a Metod zákonodarca.

Svätopluk (*udrie na meč*): Ja by som sa s nimi pomodlil inak.

Slavomír: Nie, nie. (*K ľudu*) Otče náš... iže jesi na nebesi...

(*Ľud mrmlavo opakuje.*)... da sventitsie ime tvoje... da bondet volja tvoja jako na nebesi tako i na žemli... chľeb náš nasuštni... (*Ľud začne hlasnejšie opakovať*)... dažďi nam dinisi...

Ľud (*nepočúva ďalej, opakuje túto prosbu čoraz naliehavejšie až výhražne*): Chľeb náš nasuštni dažďi nam dinisi... chľeb náš vzdajší daj nám dnes. (*Jednotlivci ťahajú Slavomíra za sutanu, chytajú za ruky.*)

Slavomír: Dost! Prestaňte! Každé ohnisko dostane po merici obilia. (*Upokojený ľud sa rozchádza.*) Ale v jeseni vrátite dve!

Svätopluk: Neuvidíš ani zrnko.

Slavomír: To nič, hlavne že vyklíči zrnko, čo som im zasial do duše.

V. dejstvo: Velehrad. Trónna sieň

Slavomír: Otec, upokoj sa.

Rastislav: Zmeňme podľa franského príkladu aj nástupnícke práva.

Slavomír: Otec, pre Boha ťa prosím!

Rastislav: Nech neplatí zákon po praslici, ale po meči! Nie synovec, ale syn nech prevezme kráľovský trón! Môj syn! Slavomír!

Slavomír: Prestaňte poškrňovať svoju dôstojnosť! Čo do vás oboch vošiel zlý duch zvady?

Svätopluk: Zmeniť nástupnícke práva? Prečo nie? Lenže to by musel nastúpiť syn kráľovský, krv z tvojej krvi, kráľ Rastislav, a nie podhodok, plod hriechu tvojej ženy, lebo ty si odmladi jalový!

Rastislav (*chmatne dýku*): Ty podliak! Ty...
ty...

Svätopluk (*hvizdne a tasí meč*): Ja, zákerne
napadnutý, podliak?

Čo si potom ty? Úkladný vrah!

Slavomír (*vyskočí medzi nich*): Zadržte!
(*Otcova zbraň ho zasiahne.*) Ach!...

Slavomír (*prikladá ranu k ústam*): Niekedy
slovo raní horšie ako meč.

Svätopluk: Vravme si pravdu, aj keď nám
srdcia prekole – to je tvoj výrok, Slavomír.

Rastislav: Pravdu hej, ale nie hlúpe, ponižujúce klebety. Výmysly! Lži!

Svätopluk: Ak je to lož, načo besnieť?

(...)

Svätopluk: Ty za všetkým zlom vidíš len pohanov.

Slavomír: Tak potom sa ti chcel niekto pomstiť.

Svätopluk: Uvidíme, čo to bolo.

Rastislav: Sám zistím okolnosti. A vinníka kruto strescem.

Svätopluk: Čuduješ sa, že som sa dal uniesť hnevom? Šlo mi o život.

Rastislav: Čím som starší, tým som popudlivejší.

Svätopluk: Hnev je najhorší radca. Natisne do úst kopy lži. (...) Bez vzájomnej dô-
very by sme vedľa seba neobstáli. (*Potrasie Rastislavovi pravickou. Slavomír ich
požehná.*)

(Úryvok)

III.

1. Predstavte historické osobnosti Rastislava, Svätopluka, Slavomíra niekoľkými vetami.
2. V čom je dramatickosť dialógu medzi ľuďom a Slavomírom? V akom jazyku odznel otčenáš?
3. Čo je základom konfliktu v druhej časti úryvku? Vyznačte vety, ktoré vyjadrujú silné citové reakcie.
4. Nájdite informácie na internete o Festivale Nová dráma na Slovensku. Koľko rokov ho usporadúvajú? V čom šút'azia? Akú cenu odovzdávajú výhercom?
5. Nájdite na internete programy divadiel v Bratislave a zistite, či majú v repertoári historickú drámu.

Zapamätajte si:

Historická dráma je dramatický žáner, ktorého dej, prostredie je historické. Môže predstaviť konkrétnu historickú udalosť či historickú osobnosť. V slovenskej literatúre autori historických drám často zobrazujú veľkomoravské obdobie, alebo predstavujú jánošíkovskú tematiku.

Svätopluk FILMOVÝ SCENÁR

Scenár je textová predloha (libreto) pre vznik filmového, televízneho, rozhlasového prípadne aj divadelného a komiksového diela, respektíve len náčrt textovej predlohy so scénickými poznámkami. Autor scenára sa nazýva scenárista, scenáristka.

III.

Svätoplukovi

so srdečným smiechom 1. sedliakovi

mávnne apaticky rukou

uhýba

rozškerený

zdvihne ruky ako v obrane pred zbojníkmi zosadá z koňa Svidrag zoskočí z koňa a odovzdá uzdy od oboch koní 1. sedliakovi

*vystrašená
– telom prikryje kravu*

mrmlavo

*v úctivej obave trasľavým hlasom stane si za radlo pohládza kravičku
Svätopluk a Svidrag orú*

Svidrag: Ľud nie je majstrom iba v skrývaní zmýšľania, lež aj v ukrývaní statku a zásob.

Svätopluk: A zatiaľ je dobre!

Svidrag: Akoby spod zeme sa na jar vyroja húsatká, teľce, žriebäta...

Svätopluk: Náš ľud zbožňuje mláďatá a jar.

1. Sedliak: Naša jarná nádej... ha!

Svätopluk: ...je vašou hrou – o život! Sedliak celú zimu sa teší na jarnú hru, čo?

1. Sedliak: Veru. Zemnicu treba vymazať...

Svätopluk: ...ražnými šúpami vynoviť strechu...

1. Sedliak: Horký! Slamu požrala krava.

Svätopluk: ...vyplieť plôtky...

1. Sedliak: ...prútia i blata by ešte bolo.

Svätopluk: Keď sa všetko obrodzuje, sedliak orie a seje... zabudne na vládca i ríšu.

1. Sedliak: Kdeby, pane!

Svätopluk: Počuj, sedliak, aj ja som dostal chuť chytiť sa radla!

Svidrag, ty povedieš kravu!

Sedliačka: Pane, to je už naše posledné...! Vezmi si môj život!

Svätopluk: Odstúp, žena!

Svidrag: Neboj sa, neprišli sme brat'.

Svätopluk: Vyoriem dve-tri brázdy a pôjdem. – Ako rád by som zoral celú krajimu, behal so žriebätami, vypotil mľandravosť!

A nemyslieť na ožobráčenú ríšu – ech!

1. Sedliak: Ani nemáme čím ponúknuť...

Svätopluk: Netreba! – Haj.

1. Sedliak: Ono – aj krava pri cudzích...

Svidrag: Pod', moja vycível trpiteľka, hajs!

(Úryvok)

1. Všimnite si na ľavej strane scénické poznámky – utvorte k nim otázky napr.: mrmlavo – ako?
2. Všimnite si, aké vety dominujú v rozhovore? V akom spôsobe sú slovesá? Nájdite vety, ktoré potvrdia, že Svätopluk bol dobrý panovník.

ĽUBOMÍR FELDEK
Z dreva vyrezané

My vieme, že cisári, čo nám kedysi vládli zo svojich palácov, boli stokrát väčší zbojníci než Jánošík. A že Jánošík, aj keď sa narodil iba v terchovskej drevenici, sa vedel správať ako cisár. Ľudová fantázia ho obdarila nadľudskou silou, mimoriadnou rozvahou a odvážnymi činmi. (...) „Jánošík junošík, aj ďalej živý bud!“ Nikdy neumiera ten, o kom spieva ľud.“

(Ľubomír Feldek)

Čítajte viac: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/2015/Feldek_Na-skle-malovane-Z-dreva-vyrezane/1#ixzz6AEtd1jBB

Legenda o Jánošíkovi, odvážnom zbojníkovi, ktorý bohatým bral a chudobným dával, je živá už vyše tri storočia. Jánošíkovou postavou sa stretávame v básňach, povestiach, rozprávkach, divadelných hrách, ako aj v muzikáli. Písal o ňom Ján Botto v *Smrti Jánošíkovej*, ako aj Ľubomír Feldek, autor tejto hry, ktorý preložil aj poľský muzikál *Na skle malované*. Túto verziu hry po prvý raz uviedlo Divadlo J. G. Tajovského vo Zvolene v režii Karola Spišáka, s hudbou Egona Gnotha. Premiéra bola 16. júna 2000.

Postavy prológu

Jánošík

Slobodienka, jeho milá, alias Smrtka

Uhorčík, alias Mravec

Katarinka, jeho žena

Dievčatá

Ľud

Drábi

Dej sa odohráva v rokoch 1711–1713 na rôznych miestach rakúskej monarchie – v cisárovej pracovni vo Viedni, v zámockom väzení v Bytči, v hore, u Jánošíkovcov v Terchovej, u Martina Mravca v Klenovci, v klenovskej krčme, v hostinci U divej svine medzi Východnou a Važcom, na popravisku v Liptovskom Mikuláši.

PROLÓG

(V tme sa ozve zvuk hory. Je to autentický zvuk, plný vetra, praskotu dreva, vtáčieho piskotu, raz hlasnejší, raz tichší, trvajúci dosť dlho na to, aby vyvolal v divákoch pocit, ktorý v nich chceme vyvolať: že hora je živlom tohto príbehu, vyrezaného z dreva. Po chvíli, ešte stále v tme, sa do zvuku hory ozvú Uhorčikove husličky a Jánošíkov spev.)

*Jánošík na maľbe na skle z konca 18. storočia
(Západoslovenské múzeum v Trnave)*

<https://plus.sme.sk/c/22026678/ako-vyzeral-sud-s-janosikom-pozrite-si-prepis-obzaloby-aj-slova-prokuratora-z-dobovych-dokumentov.html>

Čítajte viac: <https://plus.sme.sk/c/22026678/ako-vyzeral-sud-s-janosikom-pozrite-si-prepis-obzaloby-aj-slova-prokuratora-z-dobovych-dokumentov.html>

PÁNBOH SA POMÝLIL

Jánošík: *(spieva)*

Pánboh sa pomýlil, keď stvoril rovinu
– guľky tam lietajú, chlapci od nich hynú.
No ja to napravím – do hory sa vtisnem.
Stromy ma ochránia – na jednom ...

(Javisko sa osvetlí. Šum hory sa zmení na šum Pudu, ktorý stavia popravisko – na jednej strane popraviska šibenicu a na druhej koleso na lámanie kostí. Na Pud dozerajú Drábi. Z úkrytu vľavo pozoruje dianie na javisku Jánošík. Z úkrytu vpravo Uhorčík. Uhorčík má v rukách husličky, Jánošík valašku.)

Jánošík: *(Prestane spievať a vynorí sa z úkrytu na tej strane popraviska, kde Pud postavil novú šibenicu. Probuje ju.)* ...na jednom odvisnem, ale som na ňom ešte neodvisol. Veď ja som Jánošík, slobodný syn poddaného ľudu.

Uhorčík: *(Aj on prestal hrať, ale znova začne a zaspieva).*

Jánošík je synom...

Ľud: *(Pridá sa)*

...poddaného ľudu,
len o ňom sa piesne večne spievať budú.
V tom je naša hrdosť, v tom je naša sila,
že ho na Terchovej mater porodila,
že sme boli rodni, že sme boli naši –

Drábi: *(Švihnú korbáčmi).*

Lud: (*Pokorne*). – že ho obesíme v Svätom Mikuláši.

Pretože vždy naše šibenice všetky boli iba pre nás a pre naše dietky.

Katarinka: (*Vynorí sa spomedzi Ludu a vykrikne*). Dost'!

Slobodienka: (*Vynorí sa spomedzi Ludu a vykrikne*). Hanbite sa!

(*Spieva*) Ja som slobodienka

Jánošík, junošík, veď si ty môj milý.

Povedz im, koľko má láska v sebe sily.

Ako dva holúbky milenci si žijú.

Povedz im, Jánošík, že ťa nezabijú.

Ja som Slobodienka, tvoja milá šumná.

Ty budeš, Jánošík, večne žiť len u mňa.

Prvé dievča: A u nás vari nie?

Druhé dievča: Kým je slobodný, patrí nám všetkým.

Tretie dievča: Nielen tebe, Slobodienka.

Štvrté dievča: Poďme sa oňho pobiť!

(*Všetky tancujú okolo Jánošíka a bijú sa oňho, kým on si skúša šibenicu.*)

FRAJERÔČKY ŠTYRI

Jánošík: Frajerôčky štyri, prečo ste sa bili?

Dievčatá: Pre teba, Jánošík, že sme ťa ľúbili.

Jánošík: Aj ja som vás ľúbil.

Dievčatá: Ty si nás neľúbil.

Jánošík: Ľúbil.

Dievčatá: A neľúbil.

Jánošík: Ľúbil.

Dievčatá: A neľúbil. Veď ani jednej z nás vernosti si nesľúbil.

Jánošík: Načo jednej sľúbil, keď som ľúbil všetky?

Dievčatá: Na tvojej mohyle zasadíme kvietky.

Keď prvý rozkvitne,

Jánošík: zase mi deň svitne.

Dievčatá: Nesvitne.

Jánošík: A svitne.

Dievčatá: Nesvitne.

Jánošík: A svitne, keď moja valaška šibeničku vytne.

(*Zavesí sa na hák a pokúša sa vyťat' valaškou šibenicu, ale nepodari sa mu to a valaška mu vypadne z rúk.*)

Jánošík: A ja som vás ľúbil.

Dievčatá: Ty si nás neľúbil.

Jánošík: Ľúbil.

Dievčatá: A neľúbil.

Jánošík: Ľúbil.

Dievčatá: A neľúbil.

Jánošík na kresbe Janka Nováka z roku 1938 (Slovenská národná galéria)

(Znova nastane na javisku tma a ozve sa zvuk bory, vietor, praskot, piskot vtákov a z tmy sa ešte s echom ozýva spev Dievčat.)

Dievčatá: Šibeničku piatu!

(Úryvok)

https://plus.sme.sk/g/115287/proces-s-janosikom?gref=strm_art-22026678&photo=p3839643

1. Poznáte povesti o Jánošíkovi? Viete ako chytili Jánošíka a ako ho potrestali?
2. V dialógu sa často opakuje hádka (slovná potýčka) medzi Jánošíkom a frajerkami. Čo s tým chcel vyjadriť dramatik? Nájdite tieto časti a zahrajte ich.
3. Čo chce vyjadriť premena Slobodienky na Smrtku? Aké sú to mená? Čo vyjadrujú?
4. O Jánošíkovi vznikol populárny muzikál *Na skle maľované*. Nájdite na internete nápevy k textom muzikálu a vypočujte si ich.

Zapamätajte si:

Prológ je úvodná časť diela, v ktorom autor hovorí o okolnostiach, základnej myšlienke, o cieli a podstatnom motíve diela.

Muzikál je dramatický žáner, v ktorom sa strieda hovorené slovo, spev a tanec.

PETER KARVAŠ
Polnočná omša

Je to dramatický príbeh malomeštiackej rodiny Kubišových, ktorej členovia túžia aspoň prežiť vojnu v bezpečí. Dej úryvku sa odohráva na Vianoce roku 1944 v oblasti povstania v rodine Kubišovcov, v ich dome na kraji mesta. Na Štedrý večer sa pripravuje rodina – otec Valentín, matka Vilma, dcéra Angela, jej muž Paľo. Na večeru má ešte prísť syn Marián, ktorý je zástupca veliteľa Hlinkovej gardy a poručík Brecker, z nemeckého trestného oddielu, ktorý je u Kubišovcov ubytovaný. Pri večeri nie je syn Ďurko, ktorý údajne študuje v Bratislave, ale v skutočnosti je u partizánov. Práve ho ukryjú v drevárni... Za ukrývanie partizána hrozí celej rodine smrť. V tomto úryvku sa môžete dočítať, aké ťažké rozhodnutie čaká na rodinu...

III.

Marián: Čo bude s Ďurom...? Hovorím – čo bude s Ďurom...?!

Vilma: Ďurko ostane tam, kde je. Kým mu dačo nenájdeme.

Marián: Do frasa – Becker ho tam nájde!

Valentín: Hej... bude ho hľadať...! Bude sa naňho pýtať. Veď ho už videl! Už ho videl...!

Vilma (neoblomne): Nech videl. Povieme – zaskočil domov. Iba na chvíľočku. Viedli ich cez mesto na opevňovacie roboty. Zaskočil a pošiel ďalej.

Marián: A Becker uverí čo? Brecker je mechom udretý!

Vilma (zaťato): Uverí.

Marián: Či ste tu všetci zošaleli...? Ďurko musí z domu.

Vilma: Ďuro zostane tu.

Marián: Tak pôjdem ja.

Vilma: Aj ty tu zostaneš. Hádam Ťa bude treba.

Marián: Do čerta – čo je to za cirkus! Čo ste už rozum celkom potratili?! Za ukrývanie partizána, je smrť celej rodine.

Angela: Tak choď a oznám to nemeckému komandu. Čo stojíš?

Marián: Krista mu naháňam – pankhart – všetkých nás dostal do nešťastia.

(Na prahu drevárne zastal Paľo s Katkou.)

Katka: Ďurko!... Ďurko môj! *(Vrhne sa k nemu.)*

Ďurko: Katka! *(Dlhé zúfale objatie. Ďurko sa chce vztýčiť.)*

Katka: Lež Ďurko... lež, srdce moje... – Ďurko! *(Bozkáva ho, Paľo odíde.)*
(Valentín vstane – ide k dverám.)

Angela: Kde ideš, otec?

Valentín: K Ďurkovi... Idem k nášmu Ďurkovi... Poviem mu –

Vilma: Počkaj Valent, sadni si.

Valentín (zvýšeným hlasom): Chcem hovoriť so svojim synom! Musím hovoriť so svojim synom!

Marián (*vybuchne*): Zakapeme na tvojho syna! Kvôli nemu všetci zahryzneme do zeme...! (*nenávisť*) By si vedel – nadarmo sme sa prechorili! Zbytočne si žgrolšil! Nájdu nás a – k múru! Ako ovce! Aj teba! Aj mňa! Všetkých!

Ďurko: Toľko vecí som Ti chcel povedať Katka... Keď som stál tamhore... v tom snehu, v tej tme, v tej tichosti... vždy som ti všetko vedel povedať... a teraz –

Katka: Lež, milý môj... Prikry sa –

Paľo: (*vojde do izby, zamyslený, postojí*) Bizarná situácia... Keby sa to všetko nedialo v našom dome – na môj dušu by ma zaujímalo, ako sa to končí.

Marián: Čo je?

Paľo (*naň pozrie*): Čo by bolo... (*Je pomerne nevzrušený. Rieši situáciu ako problém.*)

Marián: Vieš, čo nám hrozí!

Paľo: Viem.

Valentín: Idem k Ďurovi...! Ja som mu otec...! Pôjdem a poviem mu –

Paľo: Nechod'te nikde, otec. Nechce vás vidieť.

Valentín: Čože, vlastného otca...?!

Paľo: Ani vás ani nikoho. Iba –

Angela (*ticho*): Iba Katku... (*nežne*) Bratček môj zaľúbený...

Katka: Celý horíš, Ďurko...

Ďurko: Nehorím. ...Vieš, Katka, to je dačo iného...

Katka: Čo, Ďurko...

Ďurko: Radosť... Radosť! To ti je smiešna vec, Katka... Čakáš najhoršiu noc v živote, a naraz toľká radosť...!

Angela: Idem po ňu.

Vilma: Po koho?

Angela: Po Katku.

Marián: Neopováž sa, lebo –

Angela: Lebo čo – Hovorte si, čo chcete, pôjdem po ňu. – Čože vy viete... čože vy môžete pochopiť...

Paľo (*ostro*): Počkaj! (*zaváha v pomykove*) Zastaví ťa hliadka – čo jej povieš...?

Angela (*pomaly*): Poviem jej: Idem bratovi po lásku. Zajtra nás postavia k múru alebo preletí bomba, alebo čo ja viem... Idem po lásku pre svojho brata. Ešte ani nemal kedy žiť... a ľúbiť. (*ticho*) Keď už ja nie... nech aspoň on vie, čo je láska, kým umrie.

1. V čom spočíva dramatickosť tohto úryvku? Čo vyvoláva napätie?
2. Nájdi slová, ktoré svojim významom vyjadrujú silné city.
3. Vymenujte, aké ľudské city sa striedajú v úryvku. Potvrďte vetami.
4. Rozprávajte v skupinách o tom, aké riešenie by mohla nájsť rodina v tejto situácii.
5. Nájdite na internete informácie o tom, akou formou bola spracovaná táto dráma.

DANIELA ONODIOVÁ

Interpretácia básne a prózy (Pokyny k umeleckému prednesu)

Ako sa pripraviť na prednes poézie či prózy?

Výber textu je veľmi dôležitý. Vyberieme si báseň či prózu? Niečo veselé alebo smutné? Moderný text či klasiku? Vyberiete si text sami alebo s pedagógom? Vždy je optimálnejšie, keď si text vyberiete spolu, alebo po konzultácii s pedagógom! V tom prípade je už začiatok taký, aký má byť. Predneste text, ktorý sa vám páči, s ktorým sa stotožňujete, ktorý chcete sprostredkovať divákovi – poslucháčovi.

III.

Analýza textu je možno trochu pomalý, nudný, ale potrebný proces. Popritom, že by sme mali pátrať po tom, čo chcel autor svojím dielom vyjadriť, je taktiež dôležité, čo ním chcete povedať vy. O čom je text podľa vás, prečo ste si ho vybrali. Postupujte trpezlivo, analyzujte vetu za vetou, myšlienku za myšlienkou – až sa vám vyjasní hlavná myšlienka a zámer textu!

Porozumenie je výsledok analýzy textu. Asi netreba zdôrazňovať, ako je dôležité, aby ste vedeli, o čom je dielo, ktoré prednášate. V našom prípade ide aj o jazykové porozumenie: treba rozumieť každému slovu – vete – myšlienke!

Tak, a začíname! Myslíte na to, koľkí sú na váš prednes zvedaví. Takže sa smelo postavte a prípadne si nájdite v obecenstve niekoho, komu svoj prednes budete adresovať – nuž a ak ste veľmi smelí, môže to byť aj niekto z poroty... Začnite presvedčivo, aby ste všetkých upútali!

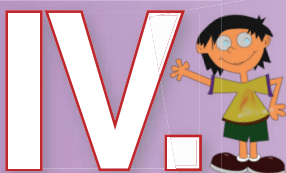
Pri výstavbe prednesu treba myslieť na to, aby ste v prednese podľa potreby – predovšetkým v súlade s obsahom a myšlienkou textu – **menili tempo**. Ináč sa nevyhnete monotónnosti prednesu ani v prípade, že si dávate pozor na **dobrú intonáciu**. Ale dbajte na to, aby ste sa neponáhľali v prednese. Veľmi dôležitá je pravidelná **pauza**, aby ste nechali poslucháčov oddýchnuť. Nedeľte myšlienky! Ale priamu reč rázne oddel'te od popisnej časti textu. Priama reč sa prednesie prirodzene, ale nikdy nepreháňajte! Dávajte si pozor takisto na gestikuláciu – prednes nie je divadelné predstavenie!

Artikulácia je tiež veľmi dôležitá. Nemrmlite si popod nos, nehltajte koniec slov! Hovorte zrozumiteľne a nahlas!

A napokon **prežívajte svoj prednes**, tešte sa, odovzdávajte sa mu! Diváci vám za to budú vďační, uvidíte!

Hotovo! Máte to už za sebou. Úľavu však nedajte hneď najavo! Dokončite poslednú vetu, posledné slovo a vyčkajte chvíľu.

Životy a osudy

Dušan, Dušek 1946 –

Narodil sa v rodine lesného robotníka, vzdelanie získaval v Piešťanoch a Bratislave, kde vyštudoval geológiu a chémiu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského. Od roku 1979 sa profesionálne venuje literárnej tvorbe a v súčasnosti vyučuje v Ateliéri scenáristickej tvorby na Filmovej a televíznej fakulte VŠMU v Bratislave.

Venuje sa písaniu poviedok pre dospelých, ako aj pre deti a mládež. V dieľach sa vracia k témam detstva, domova, dediny, príbuzenských či medziľudských vzťahov, často využíva motív smrti, ktorú považuje za súčasť života.

Eleková, Elena 1978 –

Vlastným menom Katarína Varechová, rodená Tkáčová, ktorá sa narodila a vyrastala v Sobranciach, v mestečku vzdialenom dvanásť kilometrov od ukrajinskej hranice. Vyštudovala medicínu na Lekárskej fakulte UPJŠ v Košiciach. S manželom a dcérkou žije v Michalovciach, kde pracuje v poradni pre psychické zdravie.

Feldek, Ľubomír 1936 –

Pochádza z úradníckej rodiny, vzdelanie získaval v Senici a Žiline. Po skončení strednej školy študoval na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave slovenský jazyk a literatúru. Stal sa redaktorom časopisov, v rokoch 1973 – 1986 pracoval ako vedúci redaktor oddelenia pôvodnej a prekladovej poézie. Súčasne sa stal dramaturgom divadla Nová scéna v Bratislave. V roku 1989 protestoval proti uväzneniu Václava Havla a v novembri sa podieľal na založení hnutia Verejnosť proti násiliu. V súčasnosti žije v Prahe a Bratislave.

Hlušiková, Marta 1952 –

Vyštudovala slovenský jazyk a latinčinu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vyučuje v Rimavskej Sobote. Poéziu, prózu aj drámu aktívne publikuje od roku 1989. Prispievala do časopisov pre deti vrátane Včielky, Zorničky a Slniečka. Jej texty boli zaradené do učebníc pre základné a stredné školy a spolupracuje aj so Slovenským rozhlasom. Vyдалa množstvo kníh pre deti a mládež.

Hviezdoslav, Pavol Országh 1849 – 1921

Pavol Országh sa narodil vo Vyšnom Kubíne ako najmladší syn zemianskej rodiny. Po skončení ľudovej školy ho rodičia dali do Miškovca. Tu vychodil tri roky gymnázia a oboznámil sa s maďarskou kultúrou, dielami Sándora Petőfiho a Jánoša Aranya. Svoje maďarské prvotiny vpisoval do osobitného zošita s nadpisom: Magyar munkálatok. Po strýkovej smrti v r. 1865 prestúpil

na evanjelické lýceum v Kežmarku, kde skúšal písať aj po nemecky. Po maturite odišiel do Prešova, kde študoval na právnickej akadémii. Po zložení advokátskej skúšky sa stal podsudcom v Dolnom Kubíne. Od roku 1877 používal pseudonym Hviezdoslav. Za svoju prekladateľskú činnosť z maďarskej literatúry bol v roku 1912 zvolený za člena Kisfaludyho spoločnosti. Zomrel v roku 1921 v Dolnom Kubíne, kde je aj pochovaný.

Chalupka, Ján 1791 – 1871

Narodil sa v Hornej Mičinej v rodine evanjelického farára Adama Chalupku. Jeho brat bol romantický básnik, Samo Chalupka. Svoje základné vzdelanie získal v rodinnom prostredí, potom navštevoval ľudovú školu v Slovenskej Ľupči a Brezne, gymnázium v Ožďanoch. Nemčinu študoval v Levoči, od roku 1809 na evanjelickom kolégiu v Prešove, Sárospataku a Jene. Istý čas pôsobil ako domáci učiteľ v Radvani a vo Viedni, neskôr pôsobil ako profesor v Ožďanoch a na evanjelickom lýceu v Kežmarku. Od roku 1824 bol evanjelický farár v Brezne.

Vďaka svojim divadelným hrám patrí medzi zakladateľov slovenského divadelníctva. Písal najmä divadelné hry, v ktorých zosmiešňoval lokálpatriotizmus, maďarský šovinizmus, konzervativizmus a meštiacku zbabelosť, no venoval sa aj historickým dielam, polemikám a prozaickým dielam.

Chalupka, Samo 1812 – 1883

Samo Chalupka sa narodil ako syn učiteľa a kazateľa v Hornej Lehote. Študoval na evanjelickom lýceu v Kežmarku a od roku 1827 na bratislavskom evanjelickom lýceu. Tu sa stal spoluzakladateľom študentského samovzdelávacieho spolku, v ktorom sa venoval aj otázkam národnej histórie. V roku 1830 sa ako dobrovoľník zúčastnil poľského povstania proti ruskej nadvláde, v ktorom bol ranený. Štúdium ukončil v roku 1834 na evanjelickej teologickej fakulte vo Viedni. V 40. rokoch sa pridal k štúrovskému hnutiu. Písal vlastnécké básne a zároveň je autorom romantickej historickej epiky a historických spevov. Od roku 1840 až do smrti pôsobil vo svojom rodisku ako farár.

Karvaš, Peter 1920 – 1999

Narodil sa v rodine lekára Ferdinanda Karvaša a akademickej maliarky Karoly Skuteckej-Karvašovej. Jeho rodičia boli popravení nacistami vo väzení v Nemeckej začiatkom januára 1945. Vzdelanie získaval na gymnáziu v Banskej Bystrici, neskôr začal študovať na univerzite v Prahe, ale štúdium dokončil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského.

Bol jedným z najvýznamnejších a najplodnejších slovenských prozaikov a dramatikov 20. storočia, autorom početných rozhlasových a divadelných hier.

Kondrót, Vojtech 1940 – 2003

Narodil sa v rodine colníka v Bratislave. Vzdelanie získaval v Bernolákove, Senci a na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Pôsobil ako profesor matematiky a fyziky, neskôr učil v Ivanke pri Dunaji. Od roku 1980 bol redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ, neskôr sa stal šéfredaktorom vydavateľstva Mladé letá.

Poézii sa venoval už ako stredoškolák. Vo svojich dielach vyjadroval veľmi jednoduché nálady a pocity spojené väčšinou so životom na dedine a najmä s prírodou podunajskej roviny. Vracal sa k spomienkam na detstvo, používal rodinné motívy, zaoberal sa medziľudskými vzťahmi. Okrem toho prekladal z českej a maďarskej poézie.

Lukáč, Emil Boleslav 1900 – 1979

Narodil sa v Banskej Hodruši pri Banskej Štiavnici. Matka ho naučila čítať po slovensky aj po maďarsky už ako štvorročného. Prvú triedu vychodil u strýka učiteľa. Ako desaťročný začal navštevovať evanjelické lýceum v Banskej Štiavnici. Veľký vplyv mal na básnika profesor Sándor Klaniczay, ktorý mu dovolil používať knižnicu. Tu sa Lukáč stretáva so svetovou literatúrou v maďarskom preklade. Študoval aj v zahraničí na Sorbonne v Paríži a v Lipsku na evanjelickej teológii. Po návrate zo zahraničia sa stal farárom, neskôr učiteľom.

Jeho básne hovoria o domove a láske, o vojne a o osude ľudského rodu a v neposlednom rade o slobode. Jeho diela majú meditatívny charakter. Lukáč bol aj vynikajúcim prekladateľom, preto ho nazývajú aj „veľvyslancom maďarskej literatúry“.

Matúšková, Renáta

Pochádza z Holíča, žila aj v Skalici a teraz pracuje ako učiteľka prvého stupňa základnej školy v Bratislave. Jej jednotlivé povesti vychádzajú v časopise Fífik, výber z nich napokon vyšiel aj knižne.

Moravčík, Štefan 1943 –

Narodil sa v rodine roľníka. Študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského odbor filozofia – dejepis. Pracoval ako tlačový redaktor vo vydavateľstve Tatran, v Univerzitnej knižnici v Bratislave, Zväze slovenských výtvarných umelcov.

Jeho tvorba sa vyznačuje najmä hravosťou, vo svojich básňach sa venuje rôznorodým témam, od erotiky cez prírodu až po spoločnosť. Okrem básnických zbierok píše tiež prozaické i básnické diela pre deti a mládež.

Palárik, Ján 1822 – 1870

Pochádzal z Kysúc z učiteľskej rodiny, a tak klasické i hudobné vzdelanie dostal od rodičov. Študoval na gymnáziu v Žiline, Kecskeméte, teológiu študoval v Ostrihome, Bratislave a Trnave. Po vysvätení bol katolíckym kňazom

vo viacerých mestách. Spolupracoval pri zakladaní Matice slovenskej. Taktiež sa venoval organizovaniu národného školstva a osvety.

Do povedomia sa dostal predovšetkým ako významný autor divadelných hier. Stal sa jedným zo zakladateľov modernej slovenskej drámy a priekopníkom divadla a divadelníctva na Slovensku.

Smrek, Ján 1898 – 1982

Narodil sa ako štrnásť dieťa čižmárskeho majstra Andreja Čieteka v Zemianskom Lieskovom. Zo súrodencov sa dožili len štyri deti dospelého veku. Bol osemročný, keď sa dostal do prvého slovenského sirotinca v Modre. Dvanásťročný sa učil sádzanie. Štyri roky bol učňom na Dolnej zemi. V roku 1918 narukoval do Budapešti do delostreleckého pluku. Po polročnom výcviku sa dostal na front do Turecka a Palestíny. Ochorel na maláriu, po vyzdravení sa vrátil do Modry.

Jána Smreka poznáme ako básnika životného optimizmu, mladosti a lásky. V básňach odhaľuje krásu každodenných vecí, čaro domova a rodnej zeme.

IV.

Šikula, Vincent 1936 – 2001

Narodil sa v rodine lesného robotníka. Vzdelanie získaval v obci Dubovej, v Nitre a napokon v Bratislave, kde študoval na Štátnom konzervatóriu hru na lesnom rohu. Pracoval ako učiteľ v Modre, neskôr sa stal redaktorom. V rokoch 1994 – 1999 bol predsedom Spolku slovenských spisovateľov.

Publikovať začal krátkymi prozaickými dielami. Jeho diela sú založené na životnej a rozprávačskej bezprostrednosti, ich základom sú zážitky, skúsenosti, dojmy a pocity mladého človeka. Svojou tvorbou nadväzuje na naturizmus, no veľký vplyv na jeho tvorbu mali i starší autori, napr. Martin Kukučín, či Jozef Gregor-Tajovský.

Timrava, Božena Slančíková 1867 – 1951

Narodila sa v rodine evanjelického farára, mala desať súrodencov, z ktorých niektorí boli neskôr literárne činní. Vzdelanie získala v Banskej Bystrici, kde ukončila 4. triedu meštianskej školy. Bola opatrovateľkou v materskej škole, až sa v roku 1945 odsťahovala k príbuzným do Lučenca.

Medzi jej prvé diela patria satirické verše, no neskôr sa venovala najmä románom a poviedkam, sporadicky i divadelným hrám. Vo svojich dielach podávala dokonalý popis ľudí a ich mentality, vlastností i zmýšľania, kritizovala súdobé politické a národnostné problémy. Príbehy zasadzovala zväčša do dedinského alebo malomestského prostredia svojho rodného kraja a mnohé z nich sú založené na jej vlastných skúsenostiach a príbehoch z jej života.

Válek, Miroslav 1927 – 1991

Narodil sa v úradníckej rodine v Trnave. Tu absolvoval základnú školu a maturoval na obchodnej akadémii. V štúdiu pokračoval na Vysokej škole ob-

ŽIVOTY A OSUDY

chodnej v Bratislave, štúdium však nedokončil zo zdravotných dôvodov. Prešiel redakciami viacerých časopisov.

Pre počiatkové obdobie Váľkovej tvorby je príznačné využívanie sylabotonickeho veršového systému, kým voľný verš sa uňho presadzuje až v druhej polovici 50. rokov. V jednotlivých zbierkach Miroslava Váľka sa uplatňuje intertextualita, teda medzi jednotlivými zbierkami možno sledovať určitú nadväznosť. Okrem poézie sa Válek venoval i prekladom či esejistike a je jedným zo zakladateľov modernej poézie pre deti.

Vansová, Terézia 1857 – 1942

Pochádzala zo šľachtického rodu Medveckých z Medvedzieho a Malého Bysterca. Rodina mala veľký vplyv aj na jej literárnu činnosť. Vzdelanie získala najprv v ľudovej škole v Zvolenskej Slatine, neskôr na súkromnej dievčenskej škole v Banskej Bystrici a Rimavskej Sobote, no taktiež samoštúdiom.

Jej diela sa vyznačujú črtami realizmu, hoci v jej ranej tvorbe ešte stále pretrvávajú i náznaky postromantizmu. Svoje diela adresovala v prvom rade ženskej čitateľskej obci, spracúvala témy, ktorými oslovovala najmä čitateľky. Stala sa tak priekopníčkou ženského románu.

IV.

Použitá literatúra

- Botto, Ján: *Lucijný stolček* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/682/Botto_Lucijny-stolcek/1#ixzz64VGd3p1c
- Čepčková, Elena: *Serenáda pre Martinu* Bratislava, Mladé letá, 1988.
- Chalupka, Ján: *Kocúrkovo* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/206/Chalupka_Kocurkovo-alebo-len-aby-sme-v-hanbe-nezostali/6#ixzz69PgmgHEO
- Chalupka, Ján: *Kocúrkovo / Len aby sme v hanbe nezostali* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/206/Chalupka_Kocurkovo-alebo-len-aby-sme-v-hanbe-nezostali/4
- Chalupka, Samo: *Mor ho!* <https://zlatyfond.sme.sk/autor/47/Samo-Chalupka#ixzz6sVOSQVkQ>
- Dušek, Dušan: *Strýkovia a strýko Albert* In: Dušan Dušek: *Pravdivý príbeh o Pačovi* Bratislava, Mladé letá, 1980.
- Eleková, Elena: *Keď budem mať pubertu* https://www.perfekt.sk/data/files/ked-bu-dem-mat-pubertu_ukazka-606-606.pdf
- Feldek, Ľubomír: *Z dreva vyrezané – O Jánošíkovi* Bratislava, Artis Omnis, 2009.
- Feldeková, Oľga: *Dobré skutky* <https://www.sme.sk/c/1895605/oko-stlpkom.html>
- Feldeková, Oľga: *Odkedý sú kalamity?* <https://www.sme.sk/c/1923970/oko-stlpkom.html>
- Ferko, Milan: *Svätoplukova svadba* Bratislava, Národné divadelné centrum + Tália-press, 1998.
- Haľamová, Maša: *Význanie* In: *Snívali sa mi ruky tvoje – Lúboštné verše slovenských poetiek* Bratislava, Slovenský spisovateľ, 2001.
- Hanová, Mária: *Prichytený* In: *Skejťácke tenisky – Poviedky pre deti a nástročné* Bratislava, Perfekt, 2013.
- Hlušiková, Marta: *Nemáme normálnu rodinu* <http://hlusikova.sk/knizna-tvorba/pre-detico-baby-nedokazu/>
- Hlušiková, Marta: *Žiaden káčer navyše* https://issuu.com/slovart/docs/ziaden_kacer_navyse_sk_ukazka
- Hviezdoslav, Pavol Országh: *Hájnikova žena* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/18/Hviezdoslav_Hajnikova-zena/11#ixzz6sE6SG7Xd
- Jarunková, Klára: *Tulák* Bratislava, Dilema, 2002.
- Jesenský, Janko: *Strašidlo* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/70/Jesensky_Malo-mestske-rozpravky/10#ixzz67VTz3OSD
- Jiríčková, Marcela: *Skarabeus* In: *Keď budem mať pubertu – Poviedky pre deti a nástročné* Bratislava, Perfekt, 2017.
- Karvaš, Peter: *Polnočná omša* In: Jozef Varga-Gbelsky, L. Čáni: *Antológia – ukážky zo slovenskej literatúry od najstarších čias až po súčasnosť* – Bratislava, SPN, 2004.

<https://cms.sulinet.hu/get/d/574d4153-6ed9-4fc4-837a-9c197cdf6acb/1/1/b/Normal/normal.png>

Klimáček, Viliam: *Lietajúca večera* In: Viliam Klimáček: *Noha k nohe* Bratislava, Hevi s.r.o., 1996.

Kotrová, Kora: *Život je fér* In: *HU! – Poviedky pre deti a násťročných* Bratislava, Perfekt, 2018.

Kráľ, Janko: *Kvet* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/169/Kral_Kvet/1#ixzz67QOVr5bM

Krasko, Ivan: *Vesper dominicae* https://www.visegradliterature.net/works/sk/Krasko%2C_Ivan_-1876/Vesper_dominicae

Magalová, Gabriela: *Srdce šachovej dámy* <https://static.artforum.sk/media/products-files/101736-DB18107.pdf>

Matúšková, Renáta: *A predsa leziem po stromoch* <https://static.artforum.sk/media/products-files/101736-DB18107.pdf>

Milošević, Petar: *Podzemné mrakodrapy (Földalatti felhőkarcolók) (preklad: Imrich Fuhl)* In: I. Fuhl: *Vyzliecť slová* Budapešť, Vydavateľstvo učebnic, 1991.

Montgomeryová, L. M.: *Anna zo Zeleného domu* Bratislava, Mladé letá, 1975. Preložil Jozef Šimo.

Nagy, László: *Kto prenesie Lásku (Ki viszi át a Szerelmet) (preklad: Alexander Kormoš)* In: A. Kormoš: *Polyfónia II* Budapešť, Vydavateľstvo učebnic, 1986.

Okolo Dunaja (Eudová balada) https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1869/autor_Slovenske-ludove-balady/6#ixzz64Q8Czbea

Ondrejov, Ludo: *Zbojnícka mladosť* Bratislava, Mladé letá, 1990.

Palárik, Ján: *Dobrodružstvo pri Obžinkoch* Budapest, AlfaPressDesign Kft., Slov. samospráva VI. obv., 2014.

Robertová-Michalová, Anna: *Astin* <https://download.dibuk.eu/preview/5284/pdf>

Šikula, Vincent: *S Rozarkou* Bratislava, Smena, 1966.

Sládkovič, Andrej: *Marína* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/17/Sladkovic_Marina/2#ixzz68wBNLaQD

Smrek, Ján: *Báseň o krásnej matke* https://www.visegradliterature.net/works/sk/Smrek_J%C3%A1n-1898/B%C3%A1se%C5%88_o_kr%C3%A1snej_matke

Smrek, Ján: *Oči* <http://www.wophir.mysteria.cz/vitrina.htm>

Svätopluk – filmový scenár In: Ján Hudec: *Drámy III, Scenáre* Bratislava, Tália Press NDC, Divadelná knižnica, 1998.

Tajovský, J. G.: *Ženský zákon*

https://zlatyfond.sme.sk/dielo/894/GregorTajovsky_Zensky-zakon/1

Timrava, Božena Slančíková: *Skúsenosť* In: Božena Slančíková Timrava: *Skúsenosť* Martin, Matica slovenská, 1952.

Vansová, Terézia: *Julinkin prvý bál* https://zlatyfond.sme.sk/dielo/319/Vansova_Julinkin-prvy-bal/1#ixzz68BHNn99D

ZOZNAM FOTOGRAFIÍ

- str. 8: Orfeus na rímskej mozaike (Múzeum krásnych umení, Budapešť)
- str. 12: Modlitebná kniha Transcius (Múzeum M. Munkácsyho, Békešská Čaba)
- str. 12: Zátiešie (Foto: Imrich Fuhl)
- str. 13: Andrej Sládkovič: Marína, obal knihy, ilustrácia Eugena Lehotského (Matica slovenská, Martin, ripoantikvariat.blogspot.com)
- str. 19: Koláž z „očí“ (wikimedia)
- str. 25: Evanjelický kostol v Slovenskom Komlóši (Foto: Imrich Fuhl)
- str. 26: Samo Chalupka (zlatyfond.sme.sk)
- str. 27: Rodný dom Sama Chalupku (horna-lehota.sk)
- str. 32: Jesenný les (Foto: Imrich Fuhl)
- str. 41: Nevesta v kroji (Foto: R. Varbanov; Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied, Bratislava)
- str. 43: Lucijný stolček (Národné múzeum Sikulov (mesto Sfântu Gheorghe))
- str. 45: Pavol Országh Hviezdoslav (slovakliterature.com)
- str. 49: Maškarný ples © Fortepan / Fortepan
- str. 65: Deti v maskách © Fortepan / István Péterffy
- str. 84: Dolný Kubín na starej pohľadnici (twitter.com/RegiKepek)
- str. 105: Ján Chalupka (wikimedia / Dr. Blofeld)
- str. 107: Inscenácia diela Jána Chalupku v Slovenskom národnom divadle, réžia: Ján Borodáč (Múzeum Divadelného ústavu, Bratislava)
- str. 109: Ženský zákon, televízna komédia, snímka z filmu, réžia: Pavol Haspra,
- str. 112: Ženský zákon, inscenácia Slovenského divadla Vertigo, réžia: Katarína Jánošová, Michal Jánoš;
- str. 116: Ženský zákon, inscenácia Slovenského divadla Vertigo, réžia: Katarína Jánošová, Michal Jánoš;
- str. 119: Jano Köhler: Knieža I. Svätopluk (Zámek Prostějov, Prostějov, wikimedia / Snek01–Michal Maňas)
- str. 122: Zobrazenie zbojníka Juraja Jánošíka z 18. storočia (Západoslovenské múzeum, Trnava)
- str. 124: Ján Novák: Jánošík (Slovenská národná galéria, Bratislava)
- Agentúra ilustrácií a fotografií Shutterstock: str. 10, 15, 21, 31, 33, 39, 45, 48, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2

Oktatási Hivatal • 1055 Budapest, Szalay utca 10–14.
Telefon: (+36-1) 374-2100 • E-mail: tankonyv@oh.gov.hu

A kiadásért felel: Brassói Sándor mb. elnök
Raktári szám: OH-NSL-IRO08T
Tankönyvkiadási osztályvezető: Horváth Zoltán Ákos
Műszaki szerkesztő: Knausz Valéria
Grafikai szerkesztő: Téglássy György
Nyomdai előkészítés: Kovács Ferencné
Terjedelem: 11,44 (A/5) ív
Tömeg: 212,8 gramm
1. kiadás, 2022

Gyártás: Könyvtárellátó Nonprofit Kft.
Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató
A nyomdai megrendelés törzsszáma:

